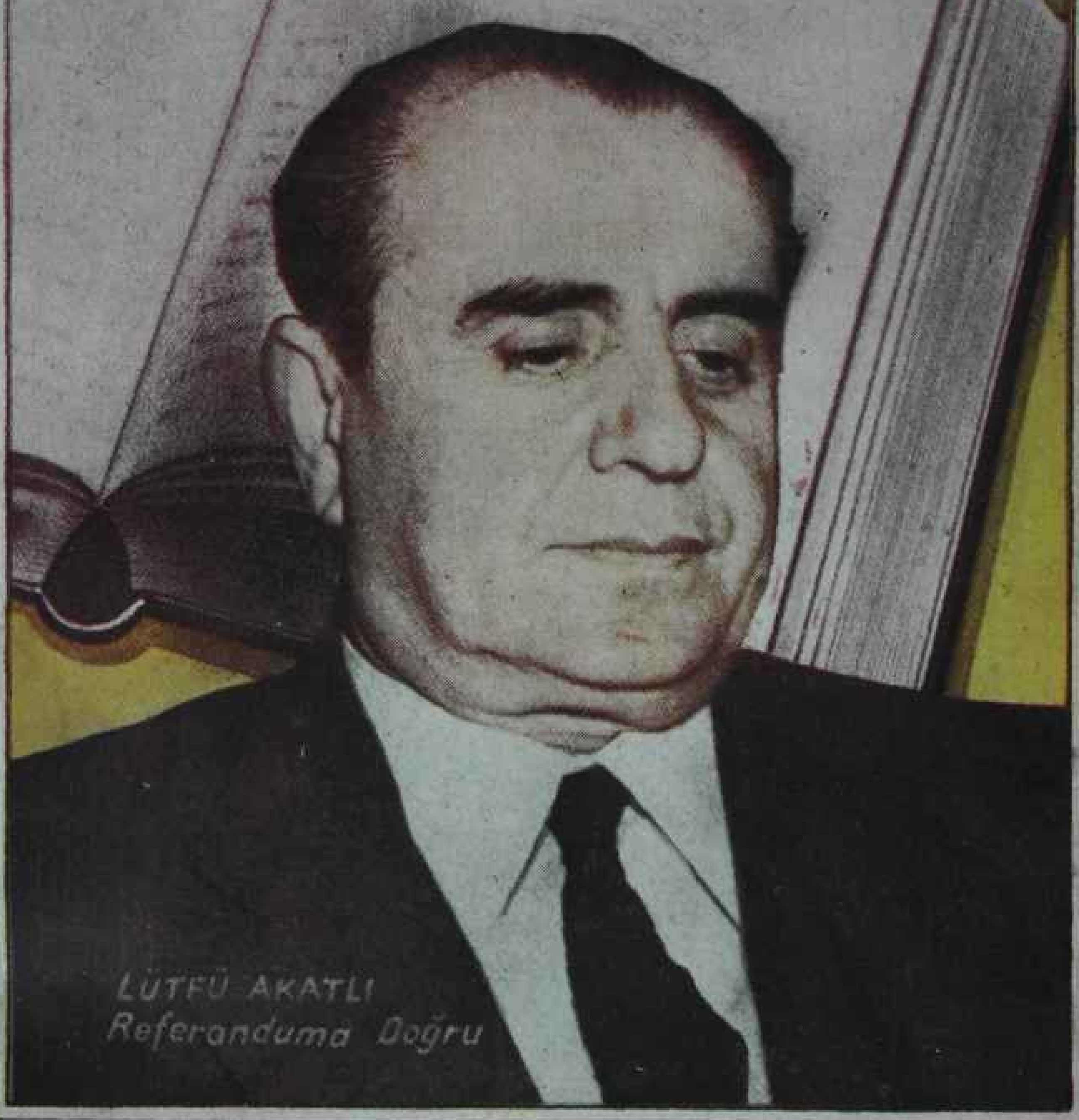
Sonun Başlangıcı

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Neşeli ve memnun
—ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ İŞ İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imal edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder— ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ DAHA İYİ TEMİZLER
ÜSTELİK—
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay

kitap
mecmua
gazete
ve
her türlü baskı işleri
için
RÜZGÂRLI MATBAA
Denizciler
caddesi
23/B
ANKARA
tel: 11 52 21

KÖYDE
ŞEHİRDE
HERYERDE HERZAMAN
ZİRAAT BANKASI

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 8, Cilt: XXI, Sayı: 361

Yazı İşleri
*Rüzgârlı Sokak Ovehan **Kat** 3 Daire* 7
Tel: 11 89 92 P. K. 582 - Ankara

*

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel : 11 52 21

Başyazar
Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü
Mübin TOKER

*

***Yazı İşlerini** fiilen idare eden Mesul Yazıişleri Müdürü*
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

*

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe :
Güneş Matbaacılık T. A. O. Klişe Atölyesi

*

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlan şartları :
Santimi : 20 lira
***3* renkli arka kapak : 2.500 TL.**

İlân işleri :
Telefon : 11 52 21

Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa

Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarik : 28-5-1961

Kapak resmimiz
Lûtfi Akatlı
Yolun sonunda

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

İhtilâlden bu yana, haftaların en hareketlisini ve o nisbette bereketlisini geride bırakmış bulunuyoruz. Böylesine bol hareket, şüphesiz AKİS ekipleri için çalışma, yorgunluk ve didinme mânasına geldi. AKİS'çiler sâdece Kurban **Bayramının** İlk günü -o da bir kısmı- aileleri arasında kalıp bayramlaşabildiler. İkinci günden itibaren hepsi işlerinin başındaydılar. Başyazarından operatör çırağına kadar. Bu suretle, dolu bir haftanın dopdolu mecmuasını mutad günde sizlere sunmak kabil olda.

AKİS'in kurmay heyeti için haftanın en önemli hâdisesi, 27 Mayıs günü, İhtilâlin yıldönümü kutlanırken hür ve demokratik yeni hayatımızı çerçeveleyecek hukuki sistemin son taşının da konulmuş olmasıdır. Kurucu Meclis kendisine verilen görevi başarıyla yerine getirmiş, Anayasayı ve Seçim Kanununu hazırlayarak Türk milletine bir bayram hediyesi olarak vermiştir. Kapak yazımız olan "Anayasa" başlıklı yazı YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda okunduğu zaman da görüleceği gibi eserin tamamlanmasında Kurucu Meclisin iki organına, Milli Birlik Komitesine ve Temsilciler Meclisine hakim olan **tam** anlayış, işbirliği ve iyiniyet havası **baş** rolü oynamıştır. Hâdiseyle alâkalı olarak kapağa çıkardığımız "Haftanın Adamı", Kurucu Meclisin Karma Komisyonu Başkam Lütfi Akatlıdır. Aynı zamanda Temsilciler Meclisinin Başkan Vekili bulunan Akatlı, Komisyonun bir sembolü olarak AKİS'in kapağını işgal etmektedir. Ortalığı bulandırmak, fesat

Çalışan AKİS'çiler

tohumları ekebilmek, yüreklerde şüphe ve endişe yaratmak için sistematik bir şekilde, tuhaftır, alâkalı makaraların şaşırtıcı müsamahası altında çalışanlar bakla kadar harflerle *"M.* B. K. ile Temsilciler Meclisi Arasında İhtilaf diye başlıklarla gazeteler çıkarırlarken Karma Komisyon anlaşmaya "oybirliği" ile varmıştır.

Anayasanın kabul ve ilâm, 27 Mayısın birinci yıldönümü törenleriyle aynı güne tesadüf etti. O gün adeta yerinden oynayan başkentte AKİS'çiler en alâka çekici hadiselerin cereyan ettiği yerleri futtular. "Törenler" başlığını taşıyan yazı, yıldönümünün gazetelere aksetmeyen taraflarını anlatmakta, onun güzel hikâyesini vermektedir.

Bunlar "vatan sathı"nda cereyan ederken, bir bedbaht sürüsü, marifetlerinin neticesi olarak tıkıldıktan çorak ve ıssız Marmara adasında hesaplarının son faslını vermekle meşgul bulunuyorlardı. Her zaman olduğu gibi kendilerini bir AKİS muhabiri dikkatle izlemekteydi. YASSIADA DURUŞMALARI faslının bu hafta en önemli yazısı, Duruşmaların Anatomisi başlığını taşıyan "Ne Olacak?" yazısıdır. AKİS, herkesin zihninde bulunan ve memleketimizi ziyaret eden yabancı gazetecilerin ağzından Başkan Gürsele sorulan bu sualin cevabını dikkatle incelemektedir.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: XXI, Sayı: 361

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

29 Mayıs 1961

YURTTA OLUP BİTENLER

Cemal Gürsel
Parlak bir imtihan

Millet

Söz milletin

Peşipeşine gelen seri yıldönümlerin ve bayramların sonuncusu, tabii en heyecanlısı, bitirdiğimiz haftanın nihayetinde kutlandı. Bundan tam bir yıl önce millete hitap «den ses bir defa daha ve bu sefer, vaad ettiğini yerine getirmiş bir kimsenin kalp huzuru içinde konuştu. 27 Mayıs 1960 sabahı Türkiyede iktidara el koyanlar ilk iş olarak bir Anayasa ve bir Secim Kanunu vaad etmişlerdi. 27 Mayıs 1961, bunlar hazır olarak idrak edilmiştir. Böylece, yeni Cumhuriyetimizin temelleri atılmıştır. Şimdi bunun üzerinde yükselecek binanın sağlam, heybetli ve güzel olması Türk Vatandaşının göstereceği gayrete, basirete ve sağduyuya bağlıdır.

Ortada, göz kamaştırıcı bir gerçek vardır: Türk Vatandaşı, çok partili hayatın geride bıraktığımız onbeş yılında kendi üzerine düşen görevi inanılmaz başarıyla yerine getirmiştir. Hem de, son ON senenin bütün talihsizliklerine rağmen.. Zira, 1950'de millet tarafından iktidar koltuğuna oturtulan bir çift a devirt iyiniyetin -başka hiç bir parlak vasfa lüzum yoktu- zerresi bulunsaydı ve bu bir çift adam sadece milletin temayülünü anlayabilseydi bugün Türk cemiyeti en azından yarım asır ilerde, rejim meselesini tamamile halletmiş, öteki dâvalarını bir bir çözmekle meşgul bahtiyar ve tatmin edilmiş bir topluluk olurdu. Türk vatandaşı, 1946'dan itibaren her seçimde, ekseriyetiyle, bugün en doğru istikamet olduğu kat'i şekilde ortaya çıkmış bulunan istikamette oy vermiştir. Bir çok kimsenin peşin hükmü hilafına istatistikler şahittir ki bu oylamalarda Türk aydını ve Türk köylüsü aynı temayülü göstermiştir. Eğer o bir çift adam. 1960 yılının baharında seçim yolunu, serbest ve dürüst seçim yolunu tıkamak suretiyle Türk milletini ihtilâle mecbur etmeselerdi de milli iradeye boyun eğmeye rıza gösterselerdi Türk vatandaşı bir kötü idareyi başından atmasını ne kadar iyi bildiğini en heybetli şekilde gösterecekti. Zaten seçim yolunun tıkanmaya kalkışılması da, bu gerçeği o bir çift adamın ve

onların hempalarının mükemmelen bilmeleri neticesi değil midir ki?

Bundan dolayı, bitirdiğimiz haftanın sonunda, yeni hayat tarzımızın hukuki çerçevesi hazır, bizi beklerken Türk yurdunda mutlu yarınların teminatı mevcut bulunuyordu. En iyi niyetlilerin "ya milli irade hayırlı istikamette tecelli etmezse" endişesinden en kötü niyetlilerin "şu milli iradeyi kötü yola sürükleyebiliriz" ümidine kadar bütün düşüncelerin boşluğu, imtihanını politikacılardan, çok daha parlak şekilde geçirmiş Türk Seçmeni sandık başına çağırıldığında güneş gibi ortaya çıkacaktr.

Anayasa

Dananın kuyruğu

(Kapaktaki Başkan)

Salonun sağ tarafındaki tribünün ortalarında, oturan Orgeneral ağır ağır yerinden kalktığında, Meclisin Genel Kurul salonu alkıştan çınlıyordu. General, üç beyaz kâğıda yazılı konuşmasını kendine has bir ifadeyle, kelimelerin üzerine basa basa okumağa başladı. Gürsel, Anayasanın Kurucu Mecliste kabulü dolayısıyla tarihi konuşmasını yapıyordu. Temsilciler ve M.B.K. üyeleri Başkana doğru dönmüşlerdi. Meclisin arka sıralarında bulunan dinleyiciler de sağ taraftaki tribüne nefes bile almadan bakıyor, İhtilâlin başını dinliyorlardı.

Gürsel, Kurucu Meclisi kutladı. Anayasanın kusursuz olmadığını, küçük hataların mevcut olabileceğini, ama bütün bunların ilerde kurulacak demokratik hukuk devleti anlayışı içinde düzeltilebileceğini ifade etti. Başkanın konuşması sona erdiğinde salon âdeta yıkılacaktı. Alkış uzun müddet sürdü. Öyle ki, Gürsel oturduğu koltuktan birkaç kere kalkarak Kurucu Meclis üyelerini selâmlamağa mecbur kaldı.

Haftanın sonundaki o gün oturum tam saat 9 da açılmıştı. Başkanlık kürsüsünde zarafetiyle meşhur Kâzım Orbay yer almıştı. Derhal açık oylamaya geçildi. Oylama sırasında salonda zaman zaman alkışlar kopuyordu. Bunlardan bir tanesi pek uzun, pek istekli ve, pek şiddetli

Haftanın İçinden

Bizim İhtilâlcilerimiz

Metin TOKER

Türk İnkılâp Hareketi, gerçek iki hedefinden birincisine başarıyla ulaşmış bulunuyor. Demokratik bir cumhuriyetin sağlam temelleri iki 27 Mayısı birbirine bağlayan sure içinde dikkatle, itinayla ve titizlikte hazırlanmıştır. Sosyal hayata düzen veren nizamlar, mükemmelliklerini tatbikatla elde ederler. İnkılap Hareketinin yıldönümünde bayram hediyelerinin en kıymetlisi olarak Türk milletine, kendilerini gerçekten Türk milletine adayanlar tarafından sunulan sistem aksaklıklarını, eksikliklerini zamanla belli edecek, bunlar iyiniyetle düzeltilecektir. Esas, Demokrasinin asla bir olmayan, herkesçe bilinen prensiplerini zedelemeyen bir manzumenin ortaya çıkarılmasıydı. Bu yapılmıştır ve bundan dolayı Türk milletinin kalbi 23 iyi evladına katşı şükran hisleriyle doludur.

27 Mayıs 1960 günü Türkiyede, devrin iktidarına karşı harekete geçmiş olmanın hiç bir fevkalâdeliği yoktur. Bu gerçeği ifadenin ban kimseleri incittiğini bilmiyor değilim. Ama serinkanlılıkla ve hadiselere objektif bir gözle bakıldığı takdirde aksi bir inanca sahip olmak imkânsızdır. Türk Silâhlı Kuvvetleri, Türk Devletinin sadık ve itaatli vazifelileri olarak Cumhuriyetten bu yana Ur tek defa çıkmadıkları kışlalarını o bahar sabahı terkederlerken, Türk milleti fiilen ayaklanmış bulunuyordu. Türk Silâhlı Kuvvetleri bu ayaklanmanın nihai darbesini indirmişler ve "saat üç ile alta arası hareketi" ile İhtilâli hedefine ulaştırmışlardır. Bunun plânlanmam ve tatbike konulması bir mesleki şaheserdir. Bir iki fena tesadüf hariç, ameliyenin burun dahi kanatılmaksızın neticelendirilmesi harekâtı idare eden kurmayların meharetlerinin parlak delilidir. Her şeyin, çok evvelden, bir saat intizamı içinde ayarlanabilmiş olması 27 Mayıs İnkılabının büyük talihini teşkil etmiş ve çizilen yolda rahatça yürünebilmesini saklamıştır.

Bizim ihtilâlcilerimiz aad savaşlarım iki 27 Mayısı birbirine bağlayan devrede vermişlerdir. Zira ilk 27 Mayıs sabahı, karşılarında mücadele edilecek bir sünepe diktatör taslağı ve arabalarını o yıldıza bağlamış bir küçük mideci gruptan başka kuvvet yokta. Buna mukabil bi*r* kocaman millet, kucağım kendilerine açmıştı. Ama kudret sahibi olmalarından itibaren bizim ihtilâlcilerimiz, düşmanların en çetinleriyle burunburuna gelmişlerdir. M. B. K. iki 27 Mayıs arasında beşeri hislerle, eşyanın tabiatıyla, melek yüzlü şeytanlarla, vehim tahrikçileriyle, melanet erbabıyla, çirkin politikacılarla amansız bir mücadele yapmıştır. İhtilâlciler aralarından fire vermişlerdir, ancak nihai zaferi kazanarak şereflerin en büyüğüne hak kazanmışlardır. Bu savaşta kendi vatanseverlikleri ve arkalarından bir an ayrılmayan memleketin sağlam kuvvetleri galibiyetlerinin başlıca unsurlarını teşkil etmiştir.

Buyurma zevki, beşeri hisler içinde insanları en kolay sarhoş eden iksirdir. Memleketin 23 iyi evladı, evvelâ onu yenmişlerdir. Eşyanın tabiatı, askeri juntanırın memlekette ne kadar dert varsa hepsini bir kalemde hal hevesine kapılıp asil hedeflerini şaşırmalarıdır. Pek kısa süren böyle bir tereddüt anından sonra M.B.K., büyük ekseriyetiyle, gerçek "tarihi misyon"unun hangi istikamette olduğunu teşhis etmiş ve gereğini yapmıştır. Melek yüzlü şeytanlar genç ihtilâlcileri iki ipekli kumaşla üç kadeh viski arasında bütün aşırdıklara boşuna itmişlerdir. Vehim tahrikçileri "İhtilâlin ve İhtilâlcilerin Emniyeti" şarkısıyla ortaya çıkmışlar ve aslında en tehlikeli, en as emniyetli yollan göstermişlerdir. Melanet erbabı, yelkenlerini kuzeyden gelen rüzgârla doldurup memleketi karıştıracak ne varsa, hemen hepsini denemiştir ve denemektedir. Çirkin politikacılar, bir leşe üşüşen felaket kuşları gibi, talihsiz D. P. nin en zararlı taraflarına sarılmışlar, bunun, cadıların sihirli süpürgesi misali kendilerini iktidar koltuğuna götürüvereceği hayaline kapılmışlardır. 27 Mayıs 1961, bizim ihtilâlcilerimizin işte bütün bunlar» karşı kazandıkları zaferin kutlandığa gündür ve bu zafer, inan olsun, 27 Mayıs 1960 sabahı bir çelimsiz ve gayrımeşru iktidara karşı kazandan zaferden çok daha kıymetli, çok daha şereflidir.

İki 27 Mayıs arasında bizim ihtilâlcilerimiz, kendilerine karşı zaman zaman izhar edilen şüpheler, tereddütler karşısında elbette ki üzülmüşlerdir. İyi niyete sahip insanlar, buna rağmen haklarında endişe beslenmesinden yaralanırlar. M.B.K. itisnasız her hayati konuda, bir heyet olarak daima basiret yolunu bulmaya muvaffak olduğu halde milletin zihninden bir istifhamı söküp atamamışsa kusur kendilerinde değil, işin mahiyetindedir. İhtilâlcilerin, kudret sahibi olunca bu kadar çetin düşmanlarla savaşmaya mecbur kaldıkları bilindiğinden dolayıdır ki yollarım şaşırmasınlar diye yürekler titremiştir. Son hedefe varmamıza kadar da, bu titreyiş devam edecektir. Bundan dolayı üzülmemek, yaralanmamak lâzımdır. Aksine, gerçeği olduğu gibi görmek ve milletin ne istediğini bilerek onu bir an evvel vermeye çalışmak bizim ihtilâlcilerimizin şaşmaz gayesi olmalıdır. Nasıl 27 Mayıs 1961in şerefi 27 Mayıs 1960'ın şerefinden dahi yüksekse 29 Ekim 1961 tarihinde, veya ondan da önce demokratik normal hayat açılınca bizim ihtilâlcilerimiz kendilerine Türkiyenin tarihinde hazırladıkları yerlerine geçmiş olacaklardır. O zaman, gerçek tarihi misyonlarını başarmış İdealistler olarak minnetle, şükranla anılacaklardır.

Devlet idaresinde bir tek başarı yolu mevcuttur: Milletlerin temayülünü isabetle teşhis etmek ve onu gerçekleştirmeye çalışmak. Atatürk eline kudreti geçirdiği zaman bu memlekette batılılaşma, sağlam kuvvetlerin en aşağı yarım asırlık idealiydi. İnönü çok partili hayata açtığında Türkiye bunun iştiyakı içindeydi. 27 Mayıs 1966 günü bütün millet ihtilâlcilerinden teminatlı bir demokratik hayatın sağlanmasını istiyordu. Her üç hareketin görülmemiş tehalükle desteklenmesi, -hem de kanı kuvvetlerin inatçı direnişlerine rağmen-, bu yüzdendir.

İhtilâlcilerimiz, omuzlarına yüklediğimiz vazifenin en ağır kısmını başarıyla yerine getirmişlerdir ve misyonlarının sonuna gelmişlerdir. Onlarda» nöbeti, artık çirkin olmamalarını bütün kalbimizle dilediğimiz politikacılar devralacaklarda; Unutmasınlar ki on parmağımızı icraatlarının her anında yakalarında hissedeceklerdir ve bu milletin temayülü hilafına davrandıkları ilk an dünyanın başlarına yıkılmasını hiç bir şey önleyemeyecektir.

du. Alkışlanan C.H.P. Genel Başkası İnönüydü. Yetmişyedi yaşındaki delikanlı, dinç adımlarla kürsüye geldi, elindeki beyaz oyu gümüş kupanın içine neşeyle bıraktı. Tasnife geçildiğinde, beyaz oyların arasında sâdece iki yeşil kağıda -çekimser oy- rastlandı. Bunlar, Devlet Başkanı kontenjanından Temsilciler Meclisine giren Orhan Köprülüyle, Tabipler Odasından temsilci olarak gelen ve C.K.M.P. sempatizanı olduğu bilinen Yekta Kararnustafaoğluya aitti. Anayasa oylamasında çekimserlik! Yeşil oylar Anayasayı, değil, sadece sahiplerini zedeledi.

Aslına bakılırsa Anayasanın Kurucu Meclisin tam tasvibini kazanacağı o 27 Mayıs günü değil, Karma Komisyon raporunun ittifakla kaleme alındığı dakikada belli olmuştu. Oylama, sadece bunu tescil etti.

modern hukuk kurallarının icaplarını yerine getiriyordu. Tatminkardı.

İşte bu yüzden Başkan Kâzım Orbay, Karma Komisyon tarafından hazırlanan raporu komisyon gözcüsünün talebi üzerine okutarak, komisyonun bu hususta söz isteyip istemediğini sorduğunda, salonun sağ tarafından seşler yükseldi:

"— Söz isteyen yok efendim.. Yok, yok!."

İşin güzel tarafı, bu sesler komisyon üyelerinin değil, Meclisin sağında oturan temsilcilerindi. Ne var ki bir küçük söz, her müzakerede olduğu gibi, rapor üzerinde konuşmak isteyip de yutkunan bazı temsilcilere cesaret verdi. Konuşan Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğluydu. Derdi de öyle pek uzun boylu değildi. Raporun bir yerine takılmıştı.' Takıldığı yer, "demokrat!" hukuk devletini

ki bu hatanın bilerek yapılmadığı kanısındaydı. Karma Komisyonun günlerce süren aralıksız çalışmasının verdiği yorgunluk, böyle bir ibarenin gözden kaçmasına sebep olabilirdi. Bunun tashihi için bir de takrir verdi. Böylece, Karma Komisyon raporu üzerinde tatlı tartışmalar başladı. Daha sonra metinde göze çarpan bazı türkçe hatalarının . düzeltilmesi gerektiği, virgüllerin yeinin değiştirilmesi, "ve" lrin kaldırılması konusunda tartışmalar devam etti. Neticede Karma Komisyon, maddeler oylanırken verilen takrirlerin incelenmesi ve başlangıçta hakikaten mevcut bazı yanlışların düzeltilmesi için izn istedi.

Başkan Orbay, saatlerin 12.15 i gösterdiği şırada :

"— Kurucu Meclisin oturumuna son veriyorum. Temsilciler Meclisi-

Anayasa Karma Komisyonu toplantı halinde

İnsanlar Konuşa konuşa anlaşır

söz isteyen yok erem..

Nitekim, Karma Komisyonun hazırladığı rapor Kurucu Mecliste müzakere edilirken öyle ne fazla itirazla, ne de fazla laf ebeleriyle karşılaştı. Esasen C.H.P. temsilcileri bir gün evvelinden komisyonun raporuna itirazda bulunmamak re üçte iki çoğunluğu temin için gayret sarfetmek kararına varmışlardı. Zira rapora daha evvel muttali olmuşlar, bir gün evvel basılmamış olsa dahi Karma Komisyonun vardığı kararları öğrenmişlerdi. Komisyon hep iki tarafın arzularını telif çarelerini aramış ve Hakikaten ihtilaflı maddeleri son derece iyi ve eksiksiz denecek kadar mükemmel halletmek yolunu bulmuştu. Raporda bu açıkça belli oluyordu. Üstelik İkinci Cuumhuriyetin temelini teşkil edecek olan Anayasa,

kurmak azmiyle" cümlesiydi. Velidedeoğlu, bu ibarenin yanlışlığına, memleketimizde muhtelif zamanlarda demokratik hukuk devletini kurma teşebbüslerinin mevcut bulunduğunu belirtiyor, bunun en yakın misalinin 1945 - 1950 yılları **arası** olduğunu ve demokratik bir sistemle **çok** partili devreye geçilerek seçimlerin yapıldığını, **1950 yılında** böyle bir nizam içinde iktidarın devredildiğini söylüyordu. Prof. Velidedeoğlunun endişesi, her devirde temadi etmiş bir inkâr hastalığının nüksetmesinden ötürüydü. Velidedeoğlu, Meşrutiyetin **Tanzimatı,** sonraki devirlerdeki değişikliklerin de, kendilerinden evvelkileri inkâr etmiş olmasını hatalı buluyor ve İkinci Cumhuriyet Anayasasında böyle bir hataya düşülmemesini istiyordu.

Velide'deoğlu, baglangıç kumunda-nin oturumunu açıyorum" dediğinde, **Karma** Komisyonun raporu **üç** te **iki** çoğunluğun tasvibiyle - **bir çok** maddeler ittifakla - kabul edilmiş, **İkinci** Cumhuriyet Anayasasında yapılacak »on tashihin müzakereleri bitmiş ve Kurucu Meclis, bir gün sonra Anayasanın tümünü aylamak **üzere** dağılmağa başlamıştı. Temsilciler Meclisi is**e,** gündeminde bulunan bir kanun teklifini müzakereye **devam** ediyor, M.B.K. üyeleri ağır **ağır** salonu terkediyorlardı.

Bir seher vakti..

Salonu ilk terkedenler, yorgun Komisyon üyeleri oldu. Hakikaten, Karma Komisyonu teşkil eden yedi M. B. K. temsilcisiyle, Temsilciler Meclisinden seçilen yedi üye bir **hafta** var ki insan üstü bir enerjiyle çalışıyorlardı. Toplantılar aralıksız on,

onbeş saat devam, ediyordu. Hele haftanın ortasındaki perşembe günü - bayram sabahıydı - Karma Komisyon üyeleri evlerlne g üneşin doğuşundan sonra, gitmişlerdi. Toplantı tamamı tamamına yirmi saat devam etmişti. 14 kişi, 20 saat müddetle gözlerini kırpmadan bir dakika olsun, dinlenmeden çalışmışlardı. Gün ışıyıp, başkentin birden bastıran sıcağı Meclis binasının pencerelerinden sızmağa başladığında Karma Komisyon işini bitirmiş, sadece yanlan kararların kaleme alınması kalmıştı.

Salondan ilk çıkanlar, Turhan Feyzioğlu ile Emin Paksüttü Çalışmalar sırasında birbirlerinden pek az ayrılan iki hukukçu kolkola. memnun, yeşil muşamba döşeli koridorda yürümeğe başladılar. Arkalarından yüzleri sapsarı, gözleri kan çanağına dönmüş diğer üyeler geliyorlardı. Eğer bir meraklı çıkıp ta. o gece -bütün gün demek daha doğru olur- içilen çay ve kahvenin adedini saysa ve bulduğu rakamı gibilere taksim etse, sonucun bir kişinin üç ay içinde içeceği kahve ve çay miktarına eşit olduğunu görürdü. Hele içilen sigaranın haddi hesabı yoktu. Memlekette böyle bir kaç komisyon aha, mevcut olsa, Tekel Bakanlığı sigara, için, reklâm yapmağa ihtiyaç duymıyacaktı. Meselâ o günkü çalışma sırasında Sezai Okan tam 4 paket Bafrayı tüketmiş, eve giderken sigarası kalmadığı için Feyzioğlundan bir Samsun sigarası alıp yakmıştı. Sigara tiryakisi olmadığı halde Albay Küçük iki Pakete bana mısın dememişti. Sigara tiryakiliğinde komisyonun en hızlı iki üyesi Emin Paksütle Turan Güneşe gelince, onlar ne kadar içtiklerini bilmiyorlardı.

O geceki müzakereler cidden pek Şiddetli, pek eğlenceli ve bir hayli de enteresan olmuştu. Doğrusunu söylemek gerekirse, perşembenin gelişi çarşambadan belli olmuş, daha gündüzden müzakerelerin hayli gürültülü geçeceği anlaşılmıştı.

Gürültünün çıktığı konu ayan beyan biliniyordu. Karma Komisyon üyeleri ne kadar »aklasalar, ne kadar ağızlarını sıkı tutsalar - üstelik tutmuşlardır da...- "milliyetçilik" teri miin Anayasaya girip girmemesi meselesinin çıkaracağı fırtınadan sağır sultanın bile haberi olmuştu.

Nitekim, "milliyetçilik" teriminin "milli devlet" terimi yerine Anayasanın 2. maddesinde yer alması hikâyesinin patırtısı gündüzden haşladı. Dâvanın, M.B.K. temsilcileri içinde en ateşli müdafii Binbaşı Özgüneşti. Özgüneşi ikna etmenin imkân ve ihtimali yoktu. M.B.K. temsilcisi Nuh diyor, amma &kin Peygamber lâfının yanından dahi geçmiyordu. Temsilciler Meclisinin yedilisi bin dereden su getirdi. Onlar da, işin bu türlü olacağını bildikleri için hazırlıklı gelmişlerdi. Atatürkün muhtelif konuşmalarında milli devlet" terimini kullandığı, yirminci asrın ikinci yarışında "milliyetçilik" tâbirinin türlü tefsirlere yol açacağı, türlü yollardan defalarca anlatıldı. M.B.K. fikrinde ısrar ediliyordu : 2. maddeye "milliyetçilik" terimi girmeliydi:

Kulağa Küpe

Nöbet !

Bizim ki kıyım lider buyurmuş :
"— İktidar sırası, bizde!"
Her şeyin kuyruğu görülmüşü ama ,doğrusu şimdiye kadar politikacıların iktidar kuyruğuna girmeleri görülmemişti..
Nöbet! Doğru. Ancak, bizim iri kıyım liderin nöbeti, anlaşılan, piramidonla geçen cinsten.

Lûtfi Akatlı
Ara bulucu

Nihayet oylamaya gidilmesi üzerinde karara varıldı. Eller kalktığında 7-7 berabere kalınmıştı. Ne var ki Başkanın oyu iki oy sayılıyordu. Hal böyle ounca 8-7 M.B. K. cılar mağlûp oldular. Ancak Karma. Komisyonun istediği sonuç bu değildi. Arzulanan., ihtilaflı konularda uzlaşmaya varmak, bunlara bir hal çaresi bulmaktı. Temsilciler, uzlaşmaya varılacağı ümidiyle tekrir-i müzakerede fayda gördüler, Meseleyi yeniden ele aldılar. Saatlerce süren müzakerelerden sonra Karma Komisyon isin hal yolunu buldu. "Milliyetçilik" terimi Anayasanın başlangıç kısmına konulacak, burada açıklanacaktı. Ancak, bir ilave daha yapılacaktı: Bu kısmın, Anayasanın metnine dahil olduğu bildirilecektki!

2. maddede ise "milli devlet" terimi aynen kalıyordu. Böylece her iki tarafın isteği yerine getirilmiş oluyordu. Uzlaşmaya varılmıştı. Ne çare ki Binbaşı Özgüneş sonuna kadar dayatmaya kararlıydı. Dayattı. Gerçi bulunan formüle oy verdi ve rapora dercedilecek husus oybirliğiyle, çıktı. Ama, Özgüneşi iyi tanıyanlar, pek memnun olmadığını hemen anlıyabilirlerdi.

Bir başka İnatçı..

Karma Komisyon üyelerine pek çok sigara ye çay içirtmeğe, . oflatıp poflatmağa namzet bir ihtilaf konusu daha vardı: Geçici dördüncü madde. Bu madde, Devrim. sırasında M.B.K. tarafından çıkarılan kanunlarla ilgiliydi. M.B.K., Devrim kanunları hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılamıyacağı yolunda bir fikrin taraflısıydı. Bu kanunlar, ancak diğer kanunların değiştirilmesi ve kaldırılmasında uygulanan kurallara göre degiştirilebilir veya kaldırılabilirdi.

Temsilciler Meclisinin yedi üyesinden sadece biri maddenin bu şekilde kabulüne itiraz etti. Üyenin adı Bahri Savcıydı. Prof. Bahri Savcı, tartışmaların sonuna kadar dayattı. Bir Üniversite öğretim üyesi olan Savcının ayak diremesi gerçekten Komisyonda sempati topladı. Savcı bu hareketiyle, meşhur 114 sayılı kanunun -147 Üniversite öğretim üyesiyle ilgjli kanun- aleyhinde olduğunu açıkça, belli ediyordu. Ancak müzakerelerin sonunda Savcı pek yalnız kaldığını anladı. Madde, M.B.K. nin istediği şekilde çıkacaktı. Diğer temsilciler da M.B.K. nden yanaydılar. Kısa boylu, gözlüklü, sevimli Prof. kaderine razı oldu ve boynunu büktü. Bu ihtilâf ta halledilmişti. Taraflar memnun, işe devam edildi.

İşte müzakerelerin bu kısmında son derece ustalıklı bir oyun oynandı denilebilir. M.B.K., üç yıl liyakatle Genel Kurmay Başkanlığı yapmış olanlarin Cumhuriyet Senatosuna otomatikman üye olmalarım istiyor ve talebinde de ısrar ediyordu. Temsilcilerin dudakları aşağıya doğru hafifçe kıvrıldı. Mesele büyük bir tartışmaya yol açabilirdi. M.B.K. cılar belli ki bu işte de biraz inat edeceklerdi. Ancak kendilerine bir durumu açıklamak gerekiyordu, liyakatli Genel Kurmay Başkanları, Cumhurbaşkanlığı kontenjanından her zaman Cumhuriyet Senatosuna girebilme imkânına sahiptiler. Cumhurbaşkanı, kendisine tanınan yetkiyle bu kişileri Senatoya sokabilirdi. Temsilciler, meseleyi enine boyuna izah ettiler. Böyle bir kararın yersiz olduğunu belirttiler. Şayet bu tarz. bir karara varılırsa, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı yapanların da Cumhuriyet Senatosuna girmeleri gerektiğini söylediler. Öyle ya, Anayasa Mahkemesi Başkanlığı yapacak kişiler de Genel Kurmay Başkanları kadar önemli kimselerden olacaklardı.

Böylece iki teklif çarpıştı. Netice-

Bizi Hiç Tanıyamayanlar

Üç büyük ve dost memleketin üç büyük yayın organı, bugünlerde Türkiyeye sütunlarında yer vermişlerdir. Bunların birincisi, dünyaca meşhur Amerikan Time mecmuasıdır. İkincisi, nüfuz sahibi İngiliz Guardian gazetesidir. -Eski adıyla, Manchester Guardian-. Üçüncüsü, iki kıtanın üç şehrinde, Hamburgta, Torantoda ve Buenos Ayreste birden basılan Alman Die Zeit mevkutesidir. Üç yayın organı bugünkü Türkiyeyi anlatmaktadır. Die Zeit hariç, öteki ikisi yazılarını dostane gözle kaleme almışlardır. Alman mevkutesinin makalesine de düşmanlık etiketi yapıştırmak kabil değildir ama, hem fazla hata ihtiva etmektedir -Cemal Gürselin bile adını Kemal Gürsel diye yazmıştır-, ham de hadiseleri pek iyi bilmediğini göstermektedir. Ama üç yazının üçünde de, bu memleketlerin umumi efkârında mevcut bir peşin hüküm işlenmektedir: Bu Türk milleti, ancak bir Menderesin idaresine lâyık zavallı bir kütledir; nitekim, Mendereste kendi akisini bulan bu kütle hâlâ onun peşindedir!

Bata âleminin dost basını, hürriyet mücadelemiz sırasında bizi desteklemiştir. Ancak, unutmamak lâzımdır ki bunu, Menderes iktidarının gerçekten kötü, hırsız ve zalim bir idare olduğunu söylemek, yaymak suretiyle yapmıştır. Bu gerçeği ifade ettikten sonra, adeta esefle "Ama geniş Türk kütleleri Menderesi tutmaktadır, Menderese karşı hareket aydınların hareketidir" demekten kendini alamamıştır. Bugün, Menderes propagandası sona ermiş bulunduğu halde bu türkünün söylenmesine devam edilmektedir. Meselâ Die Zeit'e bakılırsa Türk köylerinde Menderesin hırsızlığı için "Ee, suyun başında olan bunu yapar", ahlâksızlığı için 'Dinimiz dört kadın almaya cevaz vermiyor mu?" denilmekte ve onun idaresi aranmaktadır! Time, düşük Başbakanın prestijinin Yassıadadaki, tutumu dolayısıyla azaldığını kaydetmekle beraber kuvvetli desteklerini muhafaza ettiğini ileri sürmektedir. Guardian ise Menderes yüzünden ekonomisi mahvolmuş Türkiyenin hem iktisadi tedaviyi, hem demokratik gelişmeyi bir arada nasıl yürütebileceğini pek merak etmektedir.

Batıdaki bu inanç, "Boğaziçinin Hasta Adamı" edebiyatının kapanmış olmasına rağmen Boğaziçi sahillerinde yaşıyan milletin pek geri, pek iptidai bir topluluk sanılmasının tabii neticesidir. "Milletler lâyık oldukları idareyi bulurlar" sözünün bize tatbiki, dost gazetelerde ister istemez geri ve iptidai idarenin sembolü Menderes idaresine hâlâ Türkiyede hasret çekildiği şeklinde tecelli etmektedir. Kendimizin mübalağa ettiğimiz basit kuyruk kıpırdanışlarının o adese altında ne hale sokulduğunu, Die Zeit'ı okumakla anlamak kabildir. Adeta, dostlarımız tize Menderesinkinden değişik bir idareyi lâyık görememektedirler.

Buna karşı ne yapmalıyız? Ne kızmanın, ne üzülmenin bir faydası vardır. Madem ki batılı, gözünün gördüğüne inanmaktadır, o halde gülümseyerek, ona nasıl yanıldığını fiilen ispat etmeliyiz. Menderes idaresini aradığını sandıklan Türk milleti, aydınıyla ve köylüsüyle, hayalimizde yatan hür, demokratik idareyi kendi iradesiyle kurduğu pim bu inanç, kendiliğinden sillelerin en ağırım yiyecektir. Ama, teşhis koymada böylesine kaba şekilde yanılan bir basın nazarımızda itibarından bir şeyler kaybederse, kabahat bizim mi olur?

Ha, bir de bizim Basın Ataşelerimiz? Hani, ihtilâlden sonra gönderdiklerimiz... Acaba anlar ne yaparlar ki?.. Eskilerden daha fenası bulunmaz sanırdık.

Galiba bulduk!

Die Zeit-Time-Manchester Guardian gazetelerinin başlıkları

Hayallerini hakikat sananlar

de çıkar yol her iki tekliften de vazgeçmede görüldü. Mesele bu türlü halledilince, iki taraf da memnun kaldı.

Seçim hükümetleri..

Müzakerelerin burasında Karma Kom'syon üyeleri bir-iki dakika dinlenip, bir - iki lokma birşeyler yemeği denediler. Yedikleri peynirli ve sucuklu tostdu. Boğazlarını çayla ıslattılar ve müzakere maratonuna devam ettiler.

Bu defa ele alınan konu, genel seçimlerde Hükümetin durumuydu. İlk Anayasa tasarısında Hükümetin tamamen istila etmesi ve seçimleri yeni teşkil edilecek bir Hükümetin yönetmesi istenmekteydi. M. B. K. ve temsilcilerden birçoğu buna taraftar delildi. M. B. K. nin teklifi daha akla yakın, daha makuldü, M. B. K, sadece iki Bakanın değiştirilmesini istiyordu. Bunlar, İçişleri Bakanıyla Adalet Bakanı olacaktı. Tarafsızlardan kabineye alınacak iki Bakan, seçimler sırasında vazife göreceklerdi. Aslında bunun büyük bir ameli faydası yoktu. Zira yeni seçim kanunuyla birçok müessese teminat altına, alınmıştı. Teni Anayasa ise pek çok müesseseyi emin bale getiriyordu. Bir Adalet Bakanının seçimde ne gibi bir rolü olacaktı? O Adalet Bakanı ki, bir hakim stajyerini bile yerinden oynatma kudretine sahip değildi. Ancak seçim sırasında, kabine toplantılarında böyle iki tarafsızın, toplantıya iştiraki elbette ki pek faydalı olur, hani, çevrilmesi muhtemel dalaverelerin önüne geçilmiş olunurdu.

Müzakereler M. B. K. nin teklifi yününde inkişaf ederken* et yememekle şöhret yapmış ak saçlı bir hukukçu - aynı zamanda Anayasa Komisyonu üyesi ve ilk tasarıyı hazırlıyanlardan biridir - yepyeni ve oldukça orijinal bir fikir ortaya attı. Esasen Muamer Aksoydan da böylesine enteresan bir teklif beklenirdi. Aksoy iki Bakanın yanına bir üçüncüsünü katmıştı. Üçüncü Bakan, Ulaştırma Bakanıydı. Seçim sırasında Ulaştırma Bakanı da bağımsız kişilerden seçilip kabineye dahil edilmeliydi!

Teklife ilk lahavle çeken Emin Paksüt oldu. Kafasını iki yana sallayıp, işin nereye varacağım bekledi. İş tam pişirilip kotarılmış, ihtilaf ortadan kalkmıştan pişmiş aşa su katmak al yanaklı politikacıyı doğrusu üzmüştü. Aksoyun gerekçesi, seçim sırasında muhalif parelerin ulaştırma imkânlarının bu Bakanlık tarafından baltalanabileceği türlü şekillerde muhalefete köstek vurulabileceği şeklindeydi! Karma Komisyon üyeleri gerekçeyi pek yeterli bulmadılar. Ancak çâresiz kaldıklarından ve meselenin yeni bir ihtilâf yaratmasından çekinildiginden Aksoyun dahiyane fikrine taraftar göründüler. Aksi takdirde ak saçlı hukukçu Anayasa tasarısının ilk teklifini ileri sürebilir ve bütün kabinenin değişmesi gibi adamakıllı çıkmaza girilecek bir konuyu ortaya atabilir. Komisyon, iki Bakam üçe çıkararak bu maddeyi de dürüp rafa kaldırdı. Doğrusu istenirse, bu iş Aksoyu pek keyiflendirmişti.

Pazarlık

Karma Komisyonun, üzerinde çekişeceği maddelerden biri de Cumhuriyet Senatosuna Cumhurbaşkanı tarafından seçilecek üyelerin sayısı meselesiydi. Temsiliciler Meclisinde 10 olarak kabul edilen bu kontenjan M. B. K. tarafından 18 olarak arttırılmıştı. Ayrıca M. B. K. nde hakim fikir, bu 18 kişinin bağımsızlardan seçilmesiydi. Temsilciler iki yönden buna itiraf ettiler. Evvela, 18 kişilik kontenjan çoktu. Saniyen, bunların bağımsızlardan seçilmesi büyük mahzurlar tevlid edecek Cumhurbaşkanını zaman zaman müşkül durumda bırakacaktı.

Tartışma hayli uzun sürdü. Nihayet 15 rakamı üzerinde karar kılındı. 10 kişi bağımsızlardan seçilecek, 5 kişi partilere mensup olacaktı. Fikir, her iki taraf için de uygundu, kabul edildi. Meselenin bu şekilde halledilmesinden temsilciler pek memnun kaldılar. Zira, M.B.K. nde bir ara revaçta olan fikir, bütün vi-

Şimdi

Türk toplumunun hayatında yeni bir devre açacak olan Anayasa metni hazırlanmış bulunuyor. Seçmen kütükleri tamamlanır tamamlanmaz Anayasa millet oyuna, yani referanduma sunulacaktır. Böylece, uzun bir süre sonra Türk Seçmeni yeniden sandık başına gidecek ve "Evet" veya "Hayır" diyecektir.

Referandumun neticesini, hemen hemen riyazi bir katiyetle tahmin etmek zor değildir. Bütün partiler kendi taraftarlarına "Evet" oyunu tavsiye edeceklerine *göre,* metinin kabulü hiç kimseyi şaşırtmayacaktır. Suyun yüzünde cereyan edecek hadise bu olmakla beraber suyun altında bir hareketin vuku bulmayacağını sanmak hatadır. Nitekim şimdiden bazı ağızlar, bazı kulaklara referanduma katılmamak gerektiğini fısıldamaya başlamışlardır bile..Bir uydurma "tasarı taslağını köylere sevkedip "din elden gidiyor" havasını yaymaya çalışan ellerin sahipleri şimdi, Anayasa kabull edildiği takdirde camilerin kapatılacağını, ezanın türkçeleşeceğini, namazın azaltılacağını, herkesin ibadetine karışılacağım yaymaya çalışmaktadırlar.

Bu nevi propagandaların tesirini ne gözde fazla büyültmek, ne de küçümsemek doğrudur. Türk Seçmeni sağduyusunu göstermekten bu defa da geri kalmayacaktır ama, bugünü referandum gününden ayıran zaman zarfında Anayasanın mahiyetini vatandaşlara avlatmak şarttır. Bunun da yolu, keşif bir propaganda faaliyetine girişip düşmanı kendi silahıyla altetmektir. Bilhassa Radyo, bu konuda başlıca yardımcı olacaktır.

Ancak, propagandanın iki taraflı işleyen bir alet olduğu hatırdan hiç, ama hiç çıkarılma malıdır. Son samanlarda, umumi efkârda bir temayül uyandırılmak istendi mi, bunun radyoda nutuk atmak suretiyle başarılabileceği yolunda bir inancın doğmuş bulunduğuna hissetmemek imkansızdır. İki marş, üç şiir ve beş nutuk meseleyi halleder sanılıyor. Üstelik, bu ise pak çok kimsenin karışması ve her karışanın en iyiyi kendisinin bildiğine dair imanı tamamile ters neticeler doğuruyor ve radyoların düğmeleri çevriliveriyor. Şurası açık kir hakikattir ki M. B. K. ise 27 Mayıs arasında an fena notu propaganda sahasında almış ve kendisini dahi başarıyla, olduğu gibi tanıtamamıştır. Kurmaylar, bunun bir sanat olduğunu ve mütehassıslarının bulunduğunu bir türlü kabul atmak istememişlerdir. Yapılanlara, hep bir asker katılığı hakim olmuştur.

Anayasa konusu, hafife alınmaması gereken bir konudur. Eğer geniş kampanya titizlikle seçilecek, ama bir defa seçildikten sonra itimat edilip işine karışılmayacak ehil biir ele tevdi edilir ve a el sevimli bir propagandayı süratle organize edip tatbike koyarsa Türk Seçmeni sağduyusunu daha da başarıyla kullanacaktır.

lâyetlerden birer bağımsız senatör seçilmesinin temini yollarım aramaktı. Halbuki böyle bir teşebbüs büyük mahzurlar doğuracaktı. Fikrin şampiyonluğunu, o «ıralarda Yarbay Yıldız yapmaktaydı. Gerçi Yıldız, kontenjanın 18 atmasında ve hepsinin de bağımsızlardan seçilmesinde bir hayli ısrar etti ama. çoğunluğa uymayı kendisi de uygun görmüş olacak ki sonunda mücadeleden vazgeçti.

Sabah saat 6.30 da evlerine giden Karma Komisyon üyeleri, ertesi gün saat 14 de Meclisin ikinci katında, koridorun dibindeki odada buluşmayı ve müzakere edilen hususları kaleme almayı kararlaştırdılar. Ertesi gün odaya ilk gelen Emin Paksütle Turan Güneş oldu. Daha sonra Yarbay Yıldız aceleci adımlarla, geniş pencereli komisyon odasına dahil oldu. Üç Karma Komisyon üyesi raporu kaleme aldılar ve Kurucu Meclis Genel Kuruluna sunulmak üzere matbaaya yolladılar.

Bir Başkanın hayatı..

İşte bu yüzden, geçen hafta içinde Meclis koridorlarında ağır adımlarla dolaşan uzun boylu, sakin yüzlü bir adam, çeşitli suallere muhatap oktu ve soruları nazik bir tebessümle cevaplandırmaya çalıştı. Ama ekseri kaçamak yapıyordu. Adamın adı, L ü f i Akathydı.

Karma Komisyon Başkanı ve aym zamanda Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı olan Akatlı, 1902 yılında İstanbulun Rami semtinde beş odalı eski bir İstanbul evinde dünyaya geldi. Babası, Rami mahalle mektebinin hocası Mahmut Beydir.

Akatlının-çocukluğu Ramide geçti. Altı yaşında annesi Ayşe hanımı kaybedince, küçük Lûtfiye Mahmut bey hem babalık hem analık yapmak zorunda kaldı. **Lûtfi İlkokulu babasının öğretmenlik yaptığı okulda okudu. Sonra Askeri Rüştiyeye girdi. Fakir bir ailenin çocuğuydu. Çalışkan, sakin, iyi bir öğrenciydi. Eyüp Askeri Rüştiyesi Lûtfinin son sınıfa geçtiği yıl lâğvedildi Lûtfi ve arkadaşları son sınıfı Reşadiye Nümune Mektebinde okudular. İşte bu sıralarda genç Lûtfi babasını kaybetti. Hayat omuzlarına hışım gibi çökmüş ve geçinme derdiyle onu başbaşa bırakmıştı. Okumayı terketti. Muhtelif işlerde çalışarak yaşamağa gayret etti.**

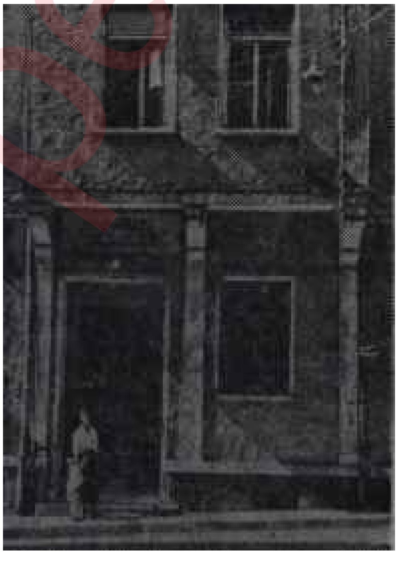
Şans, okumaya azimli gence bir kapı açtı. Lûtfi bu fırsatı kaçırmadı. Esasen kendi kendini yetiştirmiş, bir lise öğrencisi seviyesinde kültür edinmişti. O sıralarda açılan Ankara Hukuk Fakültesine öğrenci kaydı başlamıştı. Lûtfi İstanbulu bırakıp Ankaraya geldi. Hukuk Fakültesine

Bir Mühim Mesele !

Zafer-Havadis biraderlerden küçüğünün, Havadisin tesisleri satışa çıkarılmış bulunuyor. Tesislere, bir de rotatif dahildir. Bunun yanında dizgi makineleri, klişehane, matbaa rahmetlinin mirası arasındadır. Havadis, D. P. ye alt hissesi -yani, hissesinin ekseriyeti- Maliyeye intikal etmiş olan Güneş şirketinin malıdır. Güneş şirketi borçludur. Alacaklıları, icra yoluyla Havadis tesislerini sattırmaktadırlar. Sağlanacak parayla, borçların tasfiyesi yoluna gidilecektir. Şüphesiz, bir araya getirilecek bir kaç milyon tesislerin üzerine konacaktır.

Eğer, bu komple tesis fiilen Devletin idaresinde bulunmasaydı hâdisenin karışılacak tarafı olmazdı. Ama Basın Hürriyetinin ne olduğunun dünyada tartışıldığı şu sırada, herkesin gazetesini çıkarabileceği bir "amme müessesesi" nin bu vasfını kaybedip hususi ellere geçmesine göz yummak imkânsızdır. Devletimizin sosyallik vasfı gürültüyle Anayasaya konulurken, cemiyetimiz için en nazik bir konuda aksi istikamet tutulması insanda hüzün uyandırıyor. Acaba, Basın Hürriyeti anlayışını ortaya koymuş bulunan M. B. K. nin, olup bitenlerden haberi yok mu?

Gazete çıkarma, bugün bir büyük endüstridir ve altı sıfırlı rakkamlara itiyaç gösteren bir sermaye işidir. Gazete çıkarmanın bu vasfı dolayısıyladır ki batılıemleketlerde sâdece kapitalistlerin seslerini umumi efkâra duyurabildikleri bir tenkit oku olarak ileri sürülmektedir. Buna mukabil, Demir Perde gerisinde olduğu gibi hususi teşebbüse bir tesis sahibi olma hakkının tanınmaması suretiyle gerçek Basın Hürriyetinin sağlanamayacağı da bir gerçektir. Çok zaman olduğu gibi bu konuda doğru yol, ortalama yoldur. Bir memlekette her isteyen, servetindeki sıfırlara dayanmak suretiyle gazete çıkarabilme imkânına mutlaka sahip olabilmelidir. Ama onların yanında, isteyenlerin ücreti mukabilinde faydolanabilecekleri "amme tesislerinin bulunması, muvazeneyi mükemmelen sağlayabilmektedir. Böylece Basın, şikâyet konusu edildiği gibi, büyük sermayenin tasalludundan geniş nisbette kurtulmaktadır.

Havadis Gazetesinin binası
Börek tepsisi

Fransada, Kurtuluştan sonra, işgal sırasında çıkmakta devam eden gazetelerin tesislerine el konulmuş olması bu denemeye imkân vermiş ve deneme başarı kazanmıştır. Bizde de, D. P. nin mallarının devlete intikali üzerine iki büyük tesis, Zafer ve Havadis matbaaları, kapılarını gazete çıkarmak isteyenlere açmışta. Her iki matbaada da bugün çok sayıda gazete ve dergi basılmaktadır. Teni iktidar, eski iktidarın kapısına kilit vurduğu Ulus tesislerini de çalıştırmaya başlamıştır. Bu suretle ikisi Ankarada, biri İstanbulda iki matbaa, Basın Hürriyetinin birer supapı olarak faaliyet göstermektedir.

Havadis gazetesiyle Havadis tesislerini birbirinden ayırmak lâzımdır. Devletin gazete çıkarması elbette ki anlaşılır şey değildir. Devletin, aslında yük olan Havadis gazetesinden kurtulması ne kadar hayırlıysa Havadis tesislerinin bir büyük sermayenin kontrolu altına sokulması devrimizin Basın Hürriyeti mefhumuna o derene aykırıdır.

M. B. K. bu konu üzerine ne kadar çabuk eğitirse, o kadar iyi eder. Zira âtı alan Üsküdarı geçerse, arkasından koşmak fayda sağlamayacaktır.

İsmet İnönü 27 Mayıs 1961 de Anıt Kabirde
Destanı yazanlardan biri

parasız yatılı olarak girdi. Takılmadan fakülteyi bitirdi ve Ankara Hukuk Fakültesinin ilk mezunları arasına katıldı.

İlk memuriyeti Sürmene Savcılığıdır. 1928 yılında Sürmeneye tâyin edilen genç Lûtfi, burada tam dört yıl vazife gördü. Taşrada geçen bu dört yıl onu. yıldırmadı, bilâkis pişirdi, tecrübe sahibi etti. Sürmeneden sonra Ankara Sulh Hakimliğine tâyin edilen Akatlı, bir daha Ankaradan ayrılmadı. Sulh Hakimliğinde uzun müddet kaldı. Yaşı bir hayli ilerlemişti. Artık dünya evine girmek gerekiyordu. Bu sıralarda Münevver hanımla tanıştı. Evlendiler.

Ankara Sulh Hakimliğinden, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimliğine getirilen Akatlı, burada da bir hayli vazife gördü. Daha sonra Milli Korunma Mahkemesi Hakimliğine tâyin edildi. Kısa bir süre sonra da Toplu Milli Korunma Mahkemesi Başkanlığı vazifesi verildi.

Akatlının bundan sonraki meslek hayatı süratle inkişaf etti. 1946 da Ceza İşleri Genel Müdürü oldu. 1060 yılma kadar bu görevinde kaldı. 1950 de seçim kanununu hazırlayan teknik heyette Akatlı da bulunuyordu. İktidar değişice Akatlı, Halil Özyörük tarafından Genel Müdürlük görevinden uzaklaştırıldı ve Yargı ta ya üye tâyin edildi. 1068 yılına kadar Yargıtay üyeliği yaptı. Ancak 1958 de D.P. iktidarı Akatlıyı 2. Ceza Dairesi Başkanlığına tâyin etti.

Karma Komisyon Başkanı, son derece sakin bir insandır. Kızdığı, sinirlendiği görülmemiştir. Muntazam bir hayatı vardır. Günü. dosyalan ve çok sevdiği ailesi arasında geçer. Sinemaya bile nadiren gider. Yemek seçmez. Biri 18, biri 15, biri de 7 yaşında üç kızı vardır. Dilek, Pınar ve Ayşe Bânû, Akatlının hayatta en çok sevdiği insanlardır. İhti lâle tekaddüm eden günlerde Mülkiyede cereyan eden olaylara, evinin tam Mülkiyenin karşısında olması sebebiyle şahit olan Akatlı. o gün çektiği acıyı hayatında çekmemiştir. Belki de hayatında ilk defa o gün sinirlenmiş ve hiç âdeti olmadığı halde D.P. iktidarına küfretmiştir.

Törenler

Mesut yıldönümü

Bitirdiğimiz haftanın sonundaki cumartesi gecesi başkentteki 19 Mayıs stadyomu lebalep dolmuştu. Tribünlerde tek bir boş yer yoktu. Stadı dolduran halk sevinç içinde bir mesut hâdisenin yıldönümünü tesit etmekteydi. Haftanın sonundaki o gece başkent Ankara bir bayram gecesi yaşadı. Saatlerin 21.05 e geldiği sırada birden tribünlerden bir alkış tufanı yükseldi. Sımsıkış oturmuş bulunan neşeli kalabalık sevgi tezahüratı sapıyordu. Birden bütün göster şeref tribününün bulunduğu kısma yöneldi. Şeref tribününde resmi üniforması içinde babacan bir Orgeneral durmakta ve halkı selamlamaktaydı. Babacan Orgeneral, Cemal Gürseldi. Gürsel ve arkadaşları bir müddet ayakta halkı selamladılar ve alkışlara gülerek mukabelede bulundular. Sonra yerlerine oturdular. Gürselin solunda Muzaffer Alankuş sağında ise Fahri Özdilek bulunuyordu, M. B. K. üyeleri ise arkasında yerlerini almışlardı. Tören Ankaralıların neşeli nidaları altında başladı. Başkente bahar havası bütün ılıklığıyla sinmişti. Geceki şenlik 27 Mayıs 1961 günü başlayan kutlama töreninin bir devamıydı.

27 Mayıs ihtilalinin ilk yıldönümünde yapılacak törene alt' program çok evvelden hazırlanmıştı. Daha sabahın erken saatlerinden itibaren başlayan tören hazırlıklarının son ikmali saat tam 8 de nihayete ermiş ve kortej Cebeciden hareket etmişti. Cebeci meydanının ortasından Kurtuluşa kadar uzanan kortej doğrusu pek muhteşemdi. Kara, Deniz ve Hava Harp Okullarının bandolarının sesine ayık uydurarak hareket etti. En önde bir trafik arabası bulunmaktaydı. Onun hemen arkasından 27 Mayıs şehitlerinin resimlerini taşıyan izciler gelmekteydi. Bu sırada Hava Kuvvetlerine alt uçaklar birden alçaldılar ve halkın üzerine çiçek ve broşürler atmağa başladılar. Kortej ağır ve fakat muntazam adımlarla Cebeci -Kızılay arasındaki me-

safeyi aştı ve Maltepe üzerinden Anıt Kabire doğru yürüdü, 27 Mayısı anma töreninin son merhalesi zaten oram idi. Saatlerin 9.40'ı gösterdiği sıralarda kortej Anıt Kabir yolu üzerindeydi. Evvelâ izciler, sonra Mızıka Assubay Okulu bandosu, sonra da ellerinde irili ufaklı sancaklar bulunan gençler Anıt Kabire uzanan taş yolda ilerlemeğe başladılar. Yolun iki tarihin dolduran halkın heyecanı ve sevinci ölçüsüzdü. Bir yıl evvel bugün, millete kan kusturanlara, hürriyetler boğazlayanlara ders verilmişti. Şimdi halk elbett sevinecekti. Harp Okulu öğrencilerinin Anıt Kabire uzanan taş yolda yürümeğe başlamalarıyla heyecan bir parça daha arttı ve alkışlar beton duvarlarda aksetti.

Meydan tamamen dolmuştu. Ortada askeri Öğrenciler, yanlarda sivil okullara mensup öğrenciler yer almışlardı. Onların hemen arkalarında sütunların altlarına kadar halk dolmuştu. Törenin başlamasına yarım saat kaldığa ilân edilince halk, sabırsızlık isinde. Devlet ve Hükümet erkânı ile M. B. K. üyelerini beklemeğe koyuldu. Saat tam 11 de önde Fahri Özdilek olduğu halde M.B.K. üyeleri göründüler. Onları at geriden Hükümet üyeleri takip etmekteydi, Özdilek ve beraberindekiler ilerlediler ve Atanın manevi huzurunda eğilerek, çelenk koydular. İşte bu sırada bir alkış koptu. Başlar Anıt Kabir istikametine çevrilince alkışın sebebi anlaşıldı. C. H. P. lideri İsmet İnönü törene iştirak ediyordu. Alkış usun müddet sürdü İnönü yerini aldı. Tam bu sırada verilen bir "ti" sesiyle bir dakikalık bir saygı duruşuna geçildi. Saygı duruşunu müteakip Muhafız Alayı erlerinden bir grup havaya bir el silah atarak Günün ilk açılışını yaptılar. Bundan sonra sıra, şehitlerin kabirlerine çelenk koymaya gelmişti. İşte Günün en heyecanlı hâdiselerinden biri de bu oldu. 27 Mayısın adsız fedailerinin huzurunda tazim ile eğilinirken gözler yaşlıydı. Üzerinde "Hakimiyet Milletindir", orta yerinde 27 Mayıs yazılı çelenk bizzat Özdilek tarafından yerine yerleştirildikten sonra törenin söz kısmı başlamış oldu. İlkin İstiklâl Marşı Anıt Kabirin geniş avlusunu dolduran binlerce kişi tarafından, hep bir ağızdan söylendi. Marşı müteakip Ankara Radyosu spikerlerinden biri mikrofon başına geldi ve kısa bir anonsla Devlet Başkanının konuşacağını halka bildirdi. Tabii bütün gözler mikrofonun bulunduğu kısma çevrilmişti. Ne var ki beklenen olmadı. Zira mikrofonun başına gelen Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Gürsel değil, Fahri Özdilekti. Özdilek, mikrofonda, bir gün evvel devlet radyolarının yayınladığı Başkan Gürselin Mesajını okudu. Anlaşılan Fahri Özdilek, Devlet ve Hükümet Başkanını temstien konuşuyordu. Bu sırada arka taraflarda bir kaynaşma oldu. Bir kurmay subay kollar arasında, kaygın bir halde, sütunların arasından dışarıya çıkarılıyordu. Bu baygın kurmay M. B. K. nin genç üyesi Vehbi Ersüydü. Ersüyü baygın görenler, bir yıl evvelini hatırlamadan edemediler. Bir yıl evvel, gene bir bahar günü Vehbi Ersü baygın bir halde hastahaneye kaldırılmıştı. Ancak bu defaki baygınlık Argüçün gazabından değil, heyecan ve fazla yorgunluktandı. Genç kurmayı bir arabaya bindirdile. ve hastahaneye gönderdiler. Özdilek, Gürselin mesajını okumağa devam ediyordu. Mesaîm okunması tam 11.40'a kadar sürdü. Özdilek alkışlar arasında mikrofonu terkederken, siyasi parti temsilcileri konuşmağa hazırlanıyorlardı. İlk söz C. M. P. Genel Sekreteri İs-

14' lerin Dramı

İhtilâlin birinci yıldönümü bütün Türk milleti tarafından sevinç içinde kutlanırken, pek çok kimsenin aklına, sonradan 23'ler olan 38'ler gelmemezlik etmemişti . 38'lerden bir tanesi, Allanın rahmetine kavuşan General İrfan Baştuğdur. Diğerleri ise, artık "14"ler" diye bilinen ve bugün yurt dışında bulunan genç ihtilâlcilerdir. Gerçeklesen hadisenin seviyesine çıkamamış olmanın ve hareketin manasını hatalı teftir etmenin bedelini aramızda bulunmamakla ödeyen bu grubun dramı, tarihte, ancak bizimki gibi bir kaç istisnası mevcut "askeri junta" mensuplarının dramıdır.

Şimdi, şu satırları okuyunuz: 'Askeri Birlik bir an, politikacıların kötü idaresinden dolayı hayal sukutuna uğramış bir milletin ümitlerini kendi üzerinde temerküz ettirmiştir; bulduğu çareleri, en saf bir inanç içinde tatbike koymuştur askerler için, her isin sırf "kumaş" iyi olmadığından dolayı bozuk gittiğine İnanmak o kadar kolaydır ki..- Ama Askeri Birlik en sonda, bu iyi niyetli albayların çapını hayal dahi etmedikleri manilerin ve meselelerin vehametl karşısında feci bir hezimete uğramıştır."

Bu satırlar, İtalyanın yetiştirdiği büyük devlet adamı Kont Sforzanın kaleminden çıkmıştır ve bizim İnkılâp hareketlmizle uzaktan yakından ilgili değildir. Kont Sforza 1910 yılında Avrupanın bir köşesinde iktidarı eline amış bir askeri Juntanın akibetini anlatmaktadır.

Bizim 14'lerimiz, bu dramdan kendilerini kurtaramamışlardır. İçlerinden her birinin davranışı hakkındaki hükmü tarih verecektir. Başka sevdalar, başka niyetler, başka fikirler peşinde olanlar bu 14 kişi arasında var mıdır, yoksa hepsi, sadece memleketin realitelerini hiç anlamamış olmanın kusurunu mu işlemişlerdir ? Bugünden bir şey söylemenin imkânı yoktur. Ama bir nokta sabittir: Eğer Komite, dirayetli Gürsel ve arkadaşlarının yolundan değil de, sembolünü Türkeşte bulan 14'lerin gösterdiği yoldan gitseydi Milli Birlik Komitemiz için tarihin hükmü Kent Sforzanın yukarda belirttiği hüküm gibi olacaktı. Dirayeti! Gürsel ve arkadaşları hem memleketi, hem kendilerini ve hem de 14 arkadaşlarını böyle bir tehlikenin eşiğinden geri çevirmeye muvaffak olmuşlardır.

27 Mayıs hareketinin birinci yıldönümü kutlanırken yurt dışında bulunan 14 ihtilâlci kendilerine karşı bu milletin ve arkadaşlarının kin veya nefret hissi taşımadıklarından emin olabilirler. O sabahki askeri harekete yaptıkları yardım da unutulmuş değildir. Nitekim, onları tehlikeli temayüllerinden alakoyan kudret sahipleri, haklarında bir emniyet tedbirinden başka tedbir alma yoluna gitmemiştir. Türkiyede normal günlerin geri gelmesine kadar kalacakları diyarlarda okurlar, görürler, düşünürlerse iyi niyetin ve memleket aşkıyla çarpan kalplerin bile hesapsızlık ve ölçüsüzlükk içinde bir milleti, o kadar sevilen milleti felâkete götürebileceğini kalaylıkla anlarlar, kabul ederler.

27 Mayısı bir macera olma tehlikesinden kurtarıp tarikimizin bir parlak dönüm noktası haline sokan 13 Kasımdır ve 13 Kasım, bizim askeri fantamızı dünyada çok görülen benzerlerinin üstüne çıkaran başarılı operasyondur.

mail Rüştü Aksalındı. Aksal, kendine has kibar tavrıyla mikrofona geldi ve konuşmağa başladı. C. H P. Genel Sekreterinin ilk sözleri:

"— 27 Mayıs bütün milletimize kutlu olsun!" oldu.

Sonra da, 27 Mayıs ihtilalinin yapılışındaki mana ve ehemmiyeti izaha girişti. Aksal bir gece evvel, daha doğrusu sabah 5 de yatmıştı ama mükemmel bir konuşma hazırlamıştı. Nitekim konuşma sık sık alkışlarla kesildi. Nihayet Aksal: .

" —Demokrasi yolu artık açılacaktır. Engelleri yenmiş bulunuyoruz" diyerek konuşmasını bitirdi.

Anıt Kabir alkıştan inliyordu. Daha sonra siyasi partilerin diğer temsilcileri kürsüye geldiler ve ihtisaslarını naklettiler. Bu arada bir talihsiz teşekkül aAdalet Partisi oldu. Zira her ne hikmetse bu partinin adı programa dahil edilmemişti. 'Fakat son dakikada hata tashih edildi ve bir Avukat A. P. linin mikrofon önüne çıkması temin edildi. Ne var ki bu konuşma da pek talihli bir konuşma olmadı. Zira tam bu .sırada, tesadüf, İnönü gözüktü ve dikkati kendi tarafına celbetti.

Göz yaşartan tablo

Günün en heyecanlı tablosu, muhakkak törenin sonlarına, doğru yaratıldı. Tablonun kahramanı mütevazı bir gençti. Mikrofondan bir ses:

"— Şimdi Hürriyet Gazisi Hüseyin Onur konuşacak" deyince, bütün gözler bir anda zayıf nahif bir gence yöneldi. Gene adam Anıt Kabirin üst kısmında Temsilci üyelere ayrılan tosunda, tam İsmet İnönünün yanında bulunmaktaydı. İsmi okununca takma bacağını şöyle bir oynattı ve sonra ağır ağır merdivenleri inmeğe çalıştı. Ancak bu iş oldukça güç oluyordu. Nitekim bir subay bunu anlamış olmalı ki hemen yerinden fırladı ve Onurun koluna girerek yürümesine yardım etti. Onur mikrofona geldi ve 27 Mayısı doğuran sebepleri çok samimi bir ifadesiyle anlatmağa başladı. Onur o derece içten anlatıyordu ki, alanı dolduran binlerce kişi birden *göz* yaşlarını zaptedemedi. Hele iki genç Harbiyelinin kollarına girmiş bulunan Şehit Ali İhsan Kalmazın annesi hüngür hüngür ağlamağa başlamıştı.

Tören bitmişti. Kortej aynı muntazam haliyle Anıt Kabiri terke hazırlanırken halk da dağılmağa başlamıştı.

Haftanın sonundaki o gün, başkent bir kere daha İhtilâl havasını teneffüs etti. Sabahın erken saatlerinden itibaren başlayan bayram havası, geç vakitlere kadar hüküm sürdü. Donanmış vasıtalar bütün Ankarayı dolaştılar ve her semtte milli oyunlar oynandı. Gece ise saat 20.30 da 19 Mayıs stadında başlayıp sabaha kadar süren festivali binlerce Ankaralı heyecanla takip etti.

Öğrenciler sancaklarıyla
İnkılâpçı gençlik

C.H.P.

Bardakta fırtına

Bitirdiğimiz haftanın başlarında bir gün, C. H. P. nin Ankaradaki Genel Merkezine İstanbuldan bir telgraf geldiği sırada sarı badanalı büyük binada kesif bir faaliyet hüküm sürüyordu. Temsilciler Meclisinde Seçim Kanunu ve Anayasayla ilgili çalışmalar devam ediyordu. Anayasanın M. B. K. nde bazı değişikliklere uğrayacağı sanılıyor ve bir anlaşma, uyuşma zemini düşünülüyordu. Referandum arefesinde Parti için yapılacak pek çok şey vardı. Teşkilât, üzerine eğilmeyi gerektiren bir karışıklık içindeydi. Çeşitli hizipler orada türemiş ve bunların arasında mücadele başlamıştı. Seçim öncelerinin her parti için mukadder havası C. H. P. ye yer yer hakim olmuştu. Bütün bunların karşısında Genel Merkezin ve onun yetkililerinin başlarım kaşıyacak pek az vakitleri vardı. Kasım Güleği, düşünmeye gelince, ona hiç vakitleri yoktu.

Halbuki o gün İstanbuldan gelen telgraf açıldığında, bunun eski Genel Sekreterle alâkalı bulunduğu görüldü. Partinin İstanbuldaki teşkilâtı, Kasım Güleğin bilhassa bu büyük şehirde çevirdiği manevralardan bıkmış olacak ki eski Genel Sekreterin durumu ve "sosyal gazete"si Taninin tutumu üzerine Genel Merkezin dikkatini çekiyordu.

Aslına bakılırsa eski Genel Sekreterin durumu ve "sosyal gazete"si Taninin tutumu Karanfil Sokağın köşesindeki san badanalı binada bilinmiyor değildi. Eski Genel Sekreter "sosyal gazate"sinde sistemli bir şekilde C. H. P. içinde ikilik yaratma faaliyetine girişmişti. Partide bir "eskiler-yeniler" cereyanının doğmasına çalışıyor, Hür. P. den gelmiş olanlara "neo-C. H. P. 1i" diyor, fakat onlarla aynı safta bulunan, daha doğrusu, her partiliyle olduğu gibi onlarla da işbirliği yapan ve eskilikleri bahis konusu edilemeyecek İsmail Rüştü Aksal gibi kimseleri dahi oklarına hedef tutuyordu. Bu yayın karşısında İsmail Rüştü Aksal veya Turhan Feyzioğlu, Cihat Baban gibi politikacılar omuz silkip geçiyor, fakat bazı kimseler üzülüyor, sonra da Güleğe içerliyorlardı.

Demode silâhlar

Herkesin bildiği ve gördüğü, eski Genel Sekreterin son zamanlarda bir huruç hareketine girişmiş olduğuydu. Ekinde tuttuğu silâh "gayrımemnunları memnun etme politikası "ydı. C. H. P. iktidara geçerken hangi ekiple vazife göreceği aşağı yukarı belli olmuştu. Bunun yanında, "muhalefette o kadar sıkıntı, cefa çektik; , eh, artık iktidar nimetlerinden çimlenmek de bizim hakkımız" diye ortalara çıkmaya çalışan bir grup ta Partinin yüksek kademelerinden yüz bulmamıştı. Gülek, bilhassa Temsilciler Meclisinin kurulmasından itibaren bunların kendisi için mükemmel birer av oldukları teşhisini koydu. Herkese mavi boncuk dağıtır, istikbale muzaf çeşitli vaadde bulunur, Kurultayda kendisini tekrar iktidara getirecek oyu vermeleri şartıyla gökteki ayı bile fedaya rıza gösterirdi. Bu tutumun, hiç olmazsa parti içi hayatta, sahibine başarı sağladığı son on yılın bir gerçeğiydi. İnsanların, midelerinden sımsıkı yakalanmalarının kolay olduğunu bir üstad başarıyla ispat etmemiş miydi? Böylece, "karşılıklı menfaat"e dayanan bir ortaklık C. H. P. içinde pek âlâ kurulabilir ve bu grup, başka prensiplerle hareket edenlerin tekerlekleri arasına sopa koyabilirdi. Güleğin son aylarda ve bilhassa "sosyal gazp.te"si vasıtasıyla yaptığı buydu.

Bu davranışı, anlaşılıyordu ki İs-

tanbul teşkilatına gına getirmişti. Zirâ tarafsız vatandaşlar, acısını çektikleri gayretlerin de şimdi ümit bağladıkları C.H.P. içinde revaç bulduğunu görünce kendi kendilerine "Eski hamam, eski tas mı?.." diye soruyorlardı.

Umursamaz Adam

İstânbul teşkilâtı, eski Genel Sekretere karşı hislerini ilk önce bir kongrede izhar etti. C. H. P. nin Beyoğlu İlçe' Kongresinde o gün mikrofonun başındaki Gülek, yüzünde sun'i bir tebessümle konuşmağa başladığında salondaki hava son derece elektriklenmişti. Delegeler oturdukları yerlerde şöyle bir kımıldandılar ve birbirlerine baktılar. Gülek, büyük bir umursamazlık içinde konuşmasına devam etti:

"- Biz bu blöfleri çok gördük. Bu bir rüzgârdır kayaya çarpar, geçer."

Balonda gittikçe artan bir uğultu başlamıştı. Ön sıraları dolduran bir takım iyi giyimli adamlar yavaşça yerlerinden kalktılar ve kürsüdeki umursamaz adamın sözlerine kulak vermeden salonu terkettiler. Çıkanları başkaları takip etti.

Gülek evvelâ, salonu terkedenlere seri bir nazar atfetti ve mikrofona bir parça daha yaklaşarak, pek selahiyetli bir şahıs edasıyla, C. H. P. İktidara geline neler yapacağını sıralamağa başladı! Salonda ciddiyetten eser yoktu.

O gün açık bir şekilde kendini belli eden Gülek ve İstanbul İl teşkilâtı arasındaki gerginlik, haftanın sonunda son haddine ulaştı ve vaziyetin bir raporla Genel Merkeze bildirilmesi yoluna gidildi.

İlk hareket, İstanbul İl teşkilatının başındaki Ali Sohtorikten geldi. Sohtorik. kendisinin alışık olmadığı metodlarla çalışan sabık Genel Sektelerin kırdığı cevîzlerin bini aştığı gerekçesiyle İl teşkilâtına, Gülekin durumunun dikkate alınması yolunda küçük bir ikazda bulununca zaten âynı marifetleri iç sıkıntısıyla izlemekte bulunan İl teşkilâtı, artık harekete geçmenin faydalı olduğuna kanaat getirdi ve geçen haftanın sonundaki cumartesi günü toplanarak bu meseleyi müzakereye karar verdi.

O gün, C. H. P. nin Sultanâhmetteki mütavazi İl merkezi hayli hareketli ve bereketli saatler yaşardı Toplantı olağanüstü bir toplantı olmasına rağmen, bulunup haber verilemediği için gelemeyen avukat Âbdurrahman Aslandan başka hemen bütün İl İdare Kurulu üyeleri buna iştirak ettiler.

Toplantı saatlerin 14'ü gösterdiği sırada açıldı. İl merkezinin üst katındaki mütevazi toplantı salonunda bulunan uzunca masanın etrafına geçen İl İdare Kurulu üyesi meseleyi enine boyuna müzakere etmeğe başladılar. Muhtelif üyeler söz aldılar ve Gülekin bilinen ve bilinmeyen marifetlerini bîr bir ortaya döktüler. En kuvvetlil iddia, Gülekin parti disiplinini çiğnediğiydi. Bazı üyeler toplantıda pek heyecanlandılar ve Gülekin C. H. P. içinde artık koparılması gereken bir çıbanbaşı olduğunu ifade ettiler. Meselenin teşrihi oldukça uzun sürdü. Kısa bir ara yerildikten sonra yeniden masanın başına geçildi ve bu defa Gülekin Tanih macerası ele alındı. Doğrusu bu macera pek enfesti. Bir İl İdare Kurulu üyesi, Gülekin marifetlerine temasla:

"— Bir de kalkmış aleyhinde demeç Vermekten Yıkılmadığı Aziz Nesini ziyarette, Balmumcuya gitmiş" dedi.

Uzun masanın etrafındakiler dikkatle dinliyorlardı. Üye devam etti:

"— Fâkât Nesin Güleki kabul etmemiş."

Zaten Tanin meselesi, İl İdare Kurulu için bardağı taşıran son damla ölmüştü. Taninin bazı müfrit solcuların yuvası haline getirilmesini yakından tâkip eden İl İdare Kurulu üyeleri, teşkilât içinde başgösteren endişeyi bir türlü izale edememişlerdi. Her gün İl merkezine telefonla, mektupla veya bizzat başvuranlar, Tahin neşriyatının, halk arasında C. H. P. yi komünizm şaibesiyle lekelediği yolunda ikazda bulunuyorlardı. Hele Güleğin, evvelki haftanın sonunda, pazar günü davetsiz olarak geldiği Kasımpaşa, Gençlik Kolu kongresinde, kongrenin yapıldığı Ünal sinemasının salonunda kürsüye çıkıp, hiç bir selâhiyeti yokken, -ve tamamile asılsızken- iktidara geldikleri takdirde ocak, bucak teşkilâtının tekrar kurulacağını müjdelemesi, C. H. P. etrâfında esen meltenin yıpratıcı bir şüphe fırtınası halini almasına sebep olmuştu.

Ali Sohtorik

Bir ikazcı

Sultahahmetteki mütevazı İl merkezinin üst kâtındaki mütevai salonda bütün meseleler bir bir ele alınarak enine boyuna Müzâkere edildikten sonra, serdedilen fikirlerin bir muhasebesinin yapılmasına ve bunun rapor halinde en yüksek merci C. H. P. Genel Merkebine bildirilmesine, mevcudun ittifakımla karar verildi. Hemen C. H. P. Merkez İdare Kuruluna sunulmak üzere bir rapor kaleme alındı. Meselenin ivedilği dikkate alınarak, evvelâ raporun hulâsası çıkarılıp bir telgrafa aktarıldı. Telgraf, aynı günün akşamı Merkez İdari Kurulunu eline geçecek şekilde çekildi. Bir taraftan da İstanbul İl Merkezînin daktiloları faaliyete geçti ve toplantıda, kaleme alınan rapor, temize çekildi Rapor hazırlanıp bir zarfa kondu ve ancak pazartesi günü taahhütlü olarak postaya verildi. Fakat İl İdare Kurulunun işi bununla bitmedi. Bundan sonra raporun diğer bir nüshası hazır bulunanlar tarafından imza edildi, altına İl İdare Kurulunun mühürü basıldı ve karar, karar defterine işlendi.

"Mukaddes Peder"

Toplantının dağılmasından hemen sonra, daha raporu hulâsa eden telgraf başkente varmadan, İstânbulda patırtı koptu. Tanin mensupları havadisi hemen sosyalist patrona i-1 ettiler. Doğrusu istenirse patron bunu hiç beklemiyordu, Hemen mutemet adamlarını topladı ve takip edilecek hareket tarzınnın müzakeresini yaptı. İlk temayül, tornistandı. Zira bu sırada partiden atılmak Güleğin işine gelmiyordu. Fakat tornistan tezi pek tutmadı. Gülek ve mutemet Gülekofilleri mağdur rolünü tercih ettiler. Nitekim ertesi gün intişar eden "sosyal gazete"de "evet artık konuşacağız" başlıklı bir yazı arz-ı endam etti. Bundan sonra Güleğin, davetsiz misafirliklerinde çektiği nutuklar dâ takip ettiği siyaseti ortaya koydu. Gülek kendini mağdur durumda götermek niyetindeydi.

Nitekim, Güleğin Hâysiyet Divanına verileceği partiden kapı dışarı Edileceği haberleri -daha doğrusu edebiyati- en ziyade "sosyal gazete" tarafından işlendi. Gülek muhabirlerine anketler yapma, demeçler alma ve tabii sekreterlere birinci sâyfaya resimlerini büyük koyma talimatı verdi. Böylece davul zurnayla harekete geçirdi. Eski Genel Sekreter yahudilerin çarmıha germeye

kalkıştıkları bir yeni İsa haline sokulmaya çalışıldı. Bu sırada sıkı Gülekofiller, İstanbul gazetelerinin bazılarında, sanki Genel Merkezde böyle bir niyet yarmış gibi üstada methiyeler kaleme almaya başladılar.

"Boş ver!"

Halbuki İstanbulun telgrafı Ve onu takip eden raporu Genel Merkezde hiç bir tepki yaratmadı. Mesele, Merkez İdare Kurulunun mutad toplantılarından birinde şöylece ele alındı ve bir münasip zamanda görüşülmesi talebiyle; kenara itildi. Fakat hadisenin üzerinde Basının durması, Gülek işinin Karanfil Sokakta tekrar konuşulmasına yol açtı.

Aslıda, bakılırsa, Güleğin maddeten alakasını kestiği, hatta zarar vermeye çoktan başladığı Parti ile hukuki alâkasının da derhal kesilmesini isteyenler yok değildi. Üstadın karıştırdığı işler, bazen çıkmazlara, açmazlara yol açıyordu. Onun, geçen on yılın politika modası ve anlayışına tıpatıp uyan davranışları pek çok kimsede "Ne oluyoruz, yahu?" endişesi uyandırıyordu. Ama bu görüş, fazla revaç bulmadı, Bir kaç aya kadar Kurultay toplanacaktı. O heyetin önünde bütün defterler açılır ve hesaplar pek ala görülürdü. Kurultay bir defâ Partinin politikasının ve tutumunun ne olduğunu tesbit ettikten sonra, buna uyanlar kalır, uymayanlar veya ortalığı bulandırmakta devam edenler pılılarını pırtılarını alır, giderlerdi C.H. P. nin en yüksek başları bu tamamile demokratik ye dürüst yolu seçme kararını verdikten sonra "Gülek Meselesi" Karanfil Sokak sakinleri için kapandı.

Gülek, bu kararı öğrenmekte gecikmedi. Zaten, İstanbul teşkilâtının teşebbüsü karşısında tutulduğu ilk panikten, sadık âdâmları kendisine C. H. P. nin bu huyunu hatırlattıklarınd kurtulmuş ve hadisede şahsı için yeni bir propaganda vesilesi görmüştü. Ancak, evdeki hesap pek çarşıya uymadı. Zira Gülek için en hassas bölge olan Adanadan, Tahine gelen haberler hiç iç açıcı değildi.

Bunun üzerine eski Genel Sekreter kolları tekrar sıvadı. İlk hareketi yüzüne bir sunt tebessüm yerleştir«rek Temsilciler Meclisine gitmek oldtti: Ön Sıralardan birine oturdu. Bu sırada bol bol el sıkmağı da ihmal etmedi. Tabii dostların alışverişle görmesinde fayda vardı. Fakat Gülekin asıl mesaisi geceleri başlıyordu. Akşam oldu mu ilk işi, "Sosyal ğazete"nin Ankara bürosuna uğrayıp açtırdığı dedikodu sütununun tezviratım dikte ettirmek oluyordu. Bu arada çeşitli yerlerde gizli celseler aktediliyordu. Gizli celselerin Müdavimlerinin başına Gülekin iş ortağı Rıza Tekeli geliyordu. Sonra Turgut Yegenâğâ... Üç kafadar, Birlikte, hareket tarzını kararlaştırıyorlardı. '

Rıza Tekelinin ve Turgut Yegenağanın da Âdânâyla temasları vardı. Zira son Mecliste, C.H.P, etiketi altında bu bölgeyi temsil etmişlerdi. Fakat eski seçim çevrelerinde yaptır-, dıkları sondajlar Gülek kotasının pek düştüğünü, gösternce eski Genel Sekreterin yeni ittifaklar akdetmesi kurmay heyeti tarafından kendisine tavsiye edildi. Gülek bir ara gözlerini Kemal Satıra bile çevirmekten çekinmedi. Ama netice parlak çıkmadı. Daha sonra ağını Partisine kısmen muğber bulunan Melih Kemal Küçüktepepınarın üzerine attı. Fakat o balık da çabuk kaçtı. Daha fenası, eski Genel Sekreter hakkında bundan çok evvel verilmiş bulunan not gittikçe taraftar buluyor ve Gülek "Kuğunun Şarkısı"nın ilk notalarım terennüme başlıyordu.

Hem de, hiç sinirlenmediğini söylediği halde , pek sinirli pek hiddetli pek ters ve pek "bozum" bir tonda...

Vah C.H.P vah!

Gülek

Baykam

Kasım Güleğin Genel Sekreterliği sırasında partinin en mühim işlerinin nasıl görüldüğünü öğrenmek isteyenleri bunu Kasım Güleğin gazetesinde bitirdiğimiz haftanın içinde bir gün okudular.

Sene, 1957. Milletvekili Seçimlerine gidiliyor. C.H.P. teşkilâtı içinde yoklamalar yapılmakta. Genel Sekreter de Kasım Gülek. Hani Kurultaylarda çıkıp, teşkilâtın hakkını savunan ve Genel Merkeze kontenjan ayrılmasınıni şiddetle aleyhinde bulunan idealist zat! İşte böyle bir devirde, Adana il başkanına bir genç adam başvuruyor ve milletvekili olmak istediğini bildiriyor. Bu grene adam Suphi Baykamdır. Suphi Baykam cebinden bir kart çıkarıyor ve Adana il başkanına veriyor. Kart, Kasım Güleğin kartıdır. Genel Sekreter Adana il başkanına, genç adayı yoklamalarda kollamasını bildirmektedir. Kart, bir sihirbaz sopasının tesirini gösteriyor. Suphi Baykam bu sayede yoklamayı kazanıp aday oluveriyor ve listeye giriyor. Liste de Adanada seçimleri vuruyor. Buyrun Suphi Baykam, Meclise!

Hani, hadise bir başka gazetede yazılsa, Gülekofiller "Tabii bak bu sefer de zavallı Kasım Güleğe, fedakâr çocuğa ne çamur atmışlar!" diye feryadı basacaklar, Ama hikâyeyi anlatan, fedakâr çocuğun kendi gazetesi! Maksat da, Suphi Baykamın ne vefasız bir zat olduğunu söylemek. Öyle ya, bir kartla Kasım Gülek onu milletvekili yapmış -ne de kudretli kartmış, o!-, halbuki şimdi Suphi Baykam aynı Güleğin aleyhinde çalışıp duruyor...

Peki, bu arada C.H.P. nin, onun Adana teşkilatının, a teşkilâttaki yoklamaya katılanların haysiyetleri M oluyor? Öyle ya, fikre, şahsiyete kıymete ne lüzum var? Âl, Kasım Gülekten kartı, ol milletvekili.. Sonra da, yak çubuğunu, bak keyfine! Bir tek şart: oyunu Kasım Güleğe v e r .

Eee, Kasım Gülek bu. İşte, övünmesi de böyle.. Ama, Adanadan hak ettiği tepki gelince şöyle feryat ederse hiç kimse -başta, Aziz Nesin- şaşmasın:

"— Efendim, basın Hürriyeti var. Ben gazetemdeki yazarlara nasıl karışabilirim? Zaten bu, o Suphi Baykam olacak adamın marifeti. Nasıl milletvekili olduğunu, tutmuş muhabirimize anlamış, muhabirimiz de yazmış! Dedim a, basın Hürriyeti ?"

İhtilâlin En

1960 senesinin, Demokrat İktidarın katlamağa cesaret edemediği 19 Mayıs Bayramından bir iki gün sonraydı. Ankara kolejinin ilk okul öğrencilerinden bir grup hocalarıyla beraber Anıt Kabir! ziyaret ediyordu. Atatürkün kabri önünde saygı duruşunda bulunduktan sonra oradan ayrılan çocuklardan birinin iri, her zaman gülen gözleri yaşla doluydu. Bu on bir yaşında bir oğlan çocuğuydu. Numaralı gözlüklerinin altından elinin tersiyle gözlerini sildi ve kendinden iki yaş küçük erkek kardeşine dönerek :

"— Ben de Atatürk gibi büyük adam olacağım. Ne olur, beni de buraya gömseler.." dedi.

Ersan Özeyir ağzından küçücük kalbinin bütün safiyetiyle çıkan bu dua, çok çabuk kabul olacaktı.

26 Mayıs 1960 günü küçük Ersan dünyanın en mesut çocuğuydu. Haftalardan beri iş için Amerikada bulunan babası evine dönüyor, hem da yeni Ur otomobil getiriyordu. Çocuk Çankayadaki apartman dairelerine heyecandan sığamıyor, sık sık Müdafaai Hukuk Caddesine fırlıyordu. Nihayet saat 15 te beklenen otomobil göründü. Ersan çok arzu ettiği spor arabasına kavuşmuştu. Çocuğu tozlu arabadan lndlrjoek mümkün olmadı. Bütün yorgunluğuna rağmen Dündar Özey oğlunun hatırını kıramadı ve ailece gezmeğe sıktılar. Gölbaşına doğru giderlerken Ersan direksiyona geçti. Yaşına göre pak âlâ kullanıyordu. Gazinoda biraz oturduktan sonra erlerine döndüler.

Ertesi sabah, yani 27 Mayıs sabahı annesi Ersanı 6.30 da uyandırdı. İmtihana hazırlandıkları için sınıf öğretmenleri talebeleri mutat saatten bir saat evvel sınıfta topluyor ve müşküllerini hâl ediyordu. Ersan daima alnına düşen saçlarını dikkatle taradıktan sonra salona geldi. Mektebe gitmeğe hazırdı, vaktin dolmasını bekliyordu.

O sırada dairenin kapısı vuruldu. Gelen hanım üst kattaki komşuları ve yakın dostlarıydı. Çak heyecanlı görünüyordu. "Necla, ihtilâl oldu, asker idareyi eline aldı, çabuk radyoyu acın" dedi. Necla Özey hemen kocasını uyandırdı. Baha alelacele giyindi. Nasıl olmuş ta hiç bir şey duymamışlardı.

Ersan Özey
Küçük şehid

Hayretti» doğrusu. Radyoyu açtılar, bir asker sesi Türk Silahlı Kuvvetlerinin ilk tebliğini okuyordu. Ersan mutfağa koştu, kahvaltıyı hazırlıyan atat annesine müjdeyi verdi: "Anneanne, asker başa geçmiş!" Dündar Özenin ise ilk aklına gelen, yakın dostları profesör İlhan Arsel oldu. İlhan Arselin başı Demokratlarla derde girmişti. Bu kurtuluş haberini ona kendi vermek İsterdi. Arseller Yeni Posta caddesine taşınmışlardı, telefonları da yoktu. Bir dakika içinde hazırlandı ve eşine: "Ben İlhanlara gidiyorum. Ersan da mektebe bırakırım" dedi, Genç kadının "Aman, bu gün de gitmesin" demesine kalmadan çocuk içeri girdi. Babasının çıkmak üzere olduğunu görünce, radyosunu kaptığı gibi yanma koştu, 'Beni de al babacığım" diye yalvardı. Baba oğul yeni kapıdan çıkmışlardı ki radyodaki ses "Vatandaşların evlerinden dışarı çıkmamalarını" rica etti. Necla Özer merdivenlere koştu, fakat geç kalmıştı. Araba hareket etmişti. İçeri girince annesi ile karşılaştı. Yaşlı hanım "Ersan nereye gitti, daha çaymı bile içmedi" dedi Anne kut endişeyle birbirlerine baktılar. Saat 7 yi 20 geçiyordu.

Radyonun başına yeni dönmüşlerdi ki sokak kapısı açıldı ve içeri baba girdi. Yalnızdı. Üstü başı kan içindeydi. Bütün ağızlardan kir tek feryat yükseldi: "Ersan?" Neredeydi, ne olmuştu? Zavallı annenin bu suallerin cevabını kocasının ağzından duymasına lüzum yoktu. Başlarına selen büyük felâket içine doğmuştu. Oğlu elinde transistör radyosuyla babasının peşinden kapıdan çıkalı henüz beş dakika bile olmamıştı. Ama bu beş dakika İçkide Ersan muradına ermiş, küçücük bir çocukken birden büyük adam oluvermişti.

Talihsiz baba çılgın kaideydi. Bu bir kâbustu, doğru olamazdı. Her şey o kadar ani cereyan etmişti ki.. Bir kaç dakika evvel, yanında oğlu, yeni arabasiyle hareket etmişti Çankaya İlkokulunun hizasında asfalta çıkıp İngiltere sefaretine doğru krvrılmıştı. Arkadan geçip Posta caddesine çıkacaktı. Hariciye köşküne gelmeden bir bölük asker arabayı durdurmuştu. Başlarındaki subay vaziyeti izah etmişti. Yol kanalıydı. Baba "Sağolun" dedikten sonra geri dönmek üzere manevra yapmaya başlamıştı. Sefarete doğru arka arkaya gittiği anada bir silâh sesi duyulmuştu. Ne olduğunu şaşıran genç adam, arabadan fırlamıştı. O anda olanları pak hatırlamıyordu. Kendisine geldiği zaman, bir kurmay binbaşının kolları arasındaydı. Ersan yanında yoktu. Biraz evvel radyosuna ada sıla sarılmış, oğlunun ayakta durduğu yer kıpkızıl kana boyanmıştı. Silâh sesine, kaza mahalline koşan subayların teessürü çok büyüktü. Verilen emir kat'i idi. Kimseye ateş edilmiyecekti. Sonradan anlaşıldı ki, Ersan bir serseri kurşuna kurban gitmiştir. Bahtsız yavrucak, ne olduğuna anlamadan şakağından vurulmuştu. Talihsiz anne baka an büyük teselliyi, en büyüğünden en küçüğüne kadar İhtilâli yapanların yakınlığında, sevgisinde buldular. Oğulları milleti uğrasa şehit olmuştu. Vurulduğa caddeye Şehit Ersan ismi verildi. 11 yaşında küçücük bir şahit!

İçine doğmuş gibi...

1949 senesinde Dündar Özey, Sivasta askerliğini yapıyordu. Bir sabah saat 4 te yerinden **fırladı,** koğuşta yanında **yatan** arkadaşla-

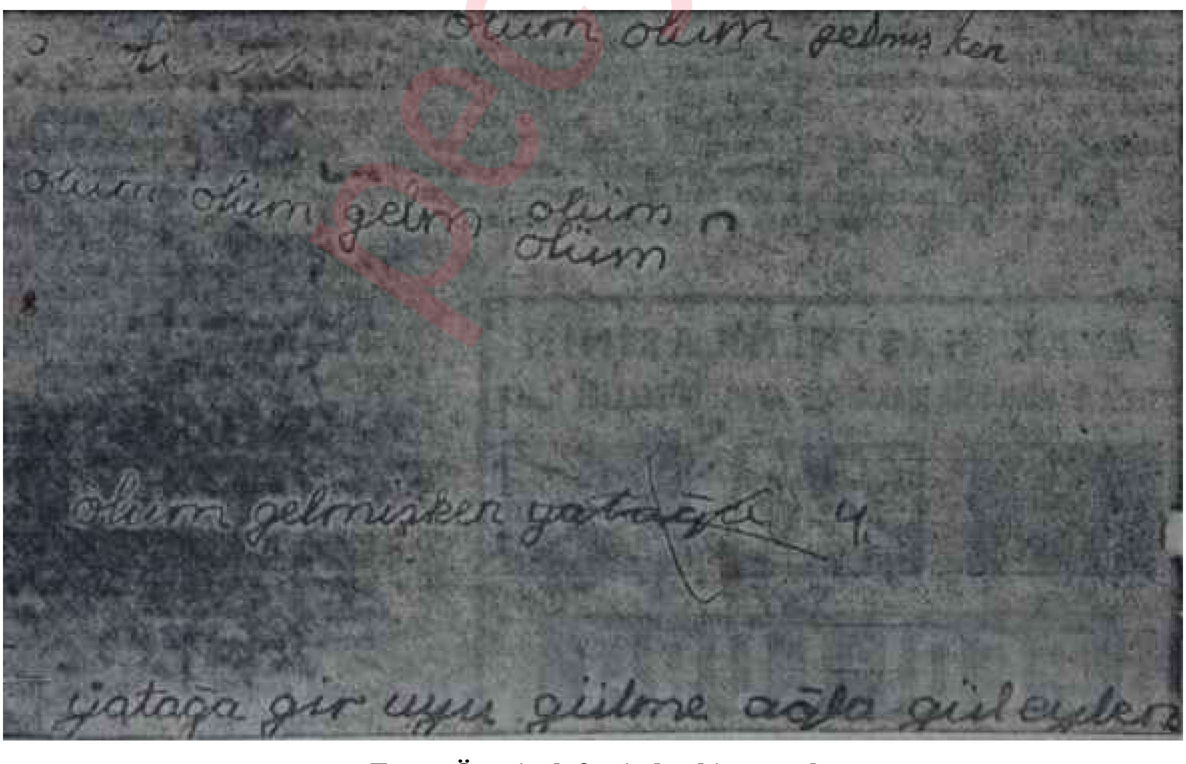
Genç Şehidi

rını uyandırdı. "Suat, benim bir oğlum oldu" dedi. Arkadaşı kızdı. Dündarın eşinin çocuk beklediğini biliyordu. Ama bu, sabah karanlığı uyandırılmak için kafi bir sebep değildi. İki arkadaş Postane açılıncaya kadar sor sabrettiler. Ankarayı bulup konuştukları zaman Suat hay retler içinde kaldı. Arkadaşıma hakikaten sabah saat 4 te bir oğlu dünyaya gelmişti. Daha o anda Dündar Özeyin kalbini, henüz yüzünü dahi görmediği bu çocuğa, Ersana karşı büyük bir aşk kapladı. İki sene sonra genç karı kocanın ikinci bir oğulları oldu. Ama Ersanın yeri başkaydı. Baba her başladığı işe onun ismini koyuyordu. Ersan Taksi, Ersan Han, Ersan Kafeterya. Çocuk büyüdükçe baba oğluna bakar ve içine ona doyamıyacakmış gibi bir his gelirdi. Yakınları takılırlardı. Bir çocuğun üzerine bu kadar düşülmezdi. Ama hakkı da yok değildi. Ersanı tanıyıp ta sevmemeğe imkan mı vardı? Hayat dolu, canlı, neşeli, gürbüz bir çocuktu. Sesi, oyunları, kahkahası ile bütün evi çınlatırdı. Herkesin yardımına koşar. varım yoğunu etrafındakilere dağıtırdı. Terbiyeli, düşünceliydi. Bütün yakınlarına hususi bir alaka gösterirdi. Kimisinin koşar garaj kapısını açar, kimisinin gözlüğünü bulup getirirdi Yalan söylediğini duyan olmamıştı. Sokulpan, girgin bir çocuktu. Herşeyin iyisini, güzelini severdi. Yalanı kan görmekten çok korkardı. Eli çizilse annesine koşar "Anneciğim bana bir şey olmaz değil mi?" diye teselli arardı. Askerlere baydırdı. Bütün emeli jet pilota olmakta. Oyuncakları, hep tayyarelerden ibaretti.

İki sene evvel babası iş için Amerikaya gidiyordu. Ersanı da götürmek istedi. Başlangıçta yakınları itiraz ettiler. "Daha küçük, önünde koca lor ömür var, sonra götürürsün" dediler. Baba, içinde o müphem endişe, ısrar etti. Neticede eşi ve iki oğluyla yola çıktı. Asıl maksat Ersanıı götürmekti. Kanadada kızılderili köylerinden tutun da Niyagara Şelalelerine, Hürriyet Abidesine kadar Amerikada gezmedikleri yer kalmadı. Ersan Londrada Buckingham Sarayının kapısında bur heykel kadar harsketsiz bekleyen nöbetçileri bile konuşturmaya muvaffak oldu. Pariste Eyfel Kulesine çıktı. Yolda tesadüf, Bob Hope ile aynı uçağa bindiler. Bob Hope, diğer çocuklar arasında küçük Ersanı çağırdı, yanına oturttu. Yol boyunca onunla şakalaştı. Uçaktan inerken gazeteciler Bob Hope'un arkasında onun da resmini çektiler. Ersan sevincinden uçuyordu.

Ölümünden iki gün evvel gitmiş, mektep forması ile resmini çektirmiş ti. Resim, diplomasına konacaktı Alın yazısı başla imiş. Resim albayrağa sarılı tabuta üzerinde taşındı. Herşeyin güzelini i arsa Ersan Ölümlerin de en güzelini seçmişti.

10 Haziran 1960 ta çok az faniye nasip olan bir merasimle, bütün bir milletin göz yaşlan orasında, diğer şehit ağabeyleriyle beraber Küçük Ersan Özey Anıt Kabire gömüldü. Bayrağa sarılı tabutu son istirahatgâhına bırakılırken gök yüzünden Jet uçaktan geçiyordu. Küçük jet pilotu ağabeylerinin seslerini duyabildi mi acaba?

Ersan Özeyin defterinden bir yaprak

Malûm olmuş gibi...

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Nato

Napolyonun tavsiyesi..

Şişman, gözlüklü genç adam cümlesini, "Şunu itiraf etmek gerekir ki, Kuzey Atlantik Paktının kuruluş amacı, Avrupada komünizmin yayılmasını önlemekti" diye bitirdiği zaman, Siyasal Bilgiler Fakültesinin profesörler odasındaki uzun masanın etrafına toplanmış dinleyiciler bir - iki saniye nefeslerini kestiler. Etrafı bir 6lü sessizliği kapladı. Sonra mırıltılar yülkseldi.

Şişman genç adam, Siyasal Bilgiler Fakültesi asistanlarından Halûk Ülmandı. "NATO'nun iktisadi yönü var mıdır?" konulu açık oturumda üçüncü konuşmayı yapıyordu. Konuşmasına şöyle devam etti :

"— Ancak zaman göstermiştir ki, komünizm sadece Avrupada yayılma gayesini gütmemekte, Sovyet bloku bütün dünyada, muhtelif vesilelerle ideolojisini duyurma gayretini göstermektedir. Bunda, itiraf etmek lazım ki, muvaffak oldukları da görülmektedir. Bu yayılmanın önemli sebeplerinden biri, muhakkak ki ekonomik sıkıntılardır. İşte NATO camiası biraz geç te olsa, bunu anlamış ve çâreler aramağa başlamıştır. Gerçi Kuzey Atlantik Paktı ilk amacına vasıl olmuş, komünizmin Avrupadaki yayılmasını önlemiştir. Ama, bugün durum sadece bununla kalmamaktadır."

S. B. F. nde Nato ile ilgili açık oturum

Havada yağmur var

Hakikaten geçen haftanın başında Avrupalı pek çok politikacının kafasını aynı problem fazlasıyla meşgul etmekteydi. İkinci Cihan Harbinden bu yana bilinen, Batı bloku dışında kalan komünist memleketlerin iktisadi kalkınmada Batılılara nazaran daha fazla muvaffak olduklarıydı. Bir komünist Çin, kısa zamanda ekonomik kalkınmasını tamamlamış ve oldukça büyük başarı sağlamıştı. Gene Sovyet blokuna bağlı birçok memlekette bunu görmek mümkün oluyordu. Bu. Sovyetler için geçer bir propaganda vasıtası olmuştu. Batılılar arasında bile yapılan propaganda, itiraf etmek gerekiyordu ki, bir hayli tutmuştu. Demokrasiyi ve iktisadi kalkınmayı beraber yürütmenin mümkün olmıyacağı fikri Batılı zihinlerde de yavaş yavaş yer etmeğe başlamıştı, Öyle ki, İngüterenin büyük gazetelerinden biri olan Guardian'da yayınlanan Türkiye ile ilgili bir makalede bu husus ayan beyan belirtilmekte, Türkiyenin bir tercih yapması gerekiyor: Evvela demokrasiyi mi, yoksa ekonomisini mi geliştirmek lâzım? Batının iki başlı maksadı bu olmasına rağmen, her iki hedefe birden ulaşmanın mümkün olacağı sanılamaz" denilmekteydi.

Nötralistlerin duruma.

Ancak bütün bunların yanında bir başka misal gözden kaçmamaktaydı. Kalkınmasını sessiz sedasız yapan Hindistan ortadaydı. Hindistan fici karpuzu pek ala bir koltuğuna sığdırabiliyordu. Kızıl Çin tehlikesinden kurtulduktan sonra. Batılılardan geniş yardım imkanlarına da kavuşan Hindistanın Demokrasisini ve kalkınmasını beraberce yürütmesi pek âlâ mümkün oluyordu.

Mesele üzerinde, geride bıraktığımız haftalar içinde Kuzey Atlantik Paktı camiasındaki devletler ısrarla durma, lüzumunu hissettiler. NATO anlaşmasının 2. maddesinde, üye devletlerin birbirine ikisadî yardım yapması yer almaktaydı. Ancak pakt, şimdiye kadar askeri yönüyle alâka çekmiş, 2. madde hemen hiç işlememişti. Gerçi bundan birkaç yıl evvel "Üç akıllı adam raporu" diye adlandırılan ve Kanada, Norveç, İtalya Dışişleri Bakanları tarafından hazırlanan bir raporda Kuzey Atlantik Paktı devletleri arasında iktisadi yardımlaşmanın şart olduğu ileri sürülmüştü. Ancak olaylar, 2. madde-

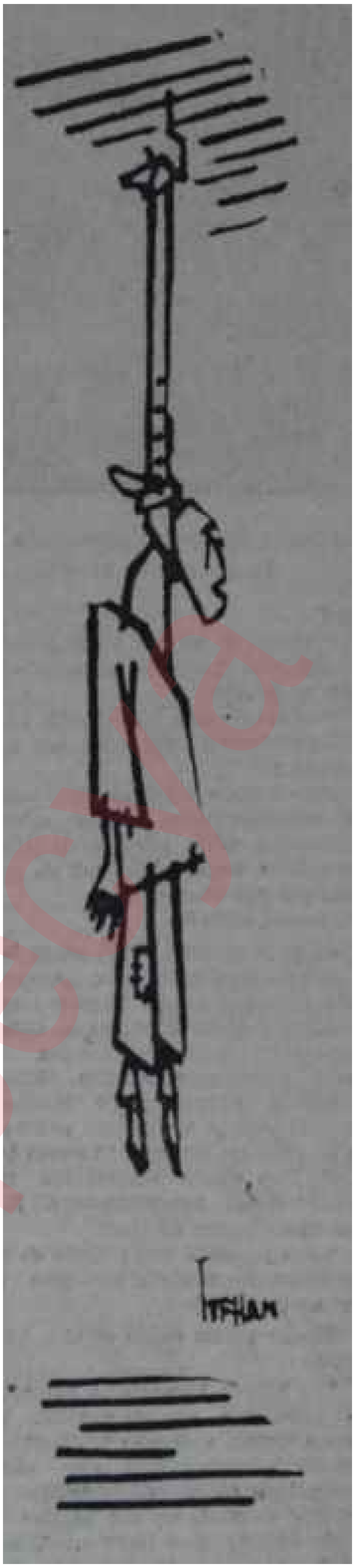
nin uygulanması gerektiğini ani son iki yıl içinde hissettirdi.

Bu bakımdan Türkiye, geçen yıl Ekim ayında Pariste toplanan NATO Bakanlar Konseyinde meseleyi ilk olarak ortaya attı. Fakat toplantıda fikir pek fazla itibar görmedi. Bu yüzden, Oslodaki toplantıya giderken meseleyi bir kere daha ortaya atmaya kararlı Türk heyeti, biraz müteredditti. Ne var ki Oslo toplantısında iktisadi yardım fikri büyük İtibar gördü. NATO camiasında lktisaden geri kalmış Türkiye ve Yunanistana NATO devletlerinin yardımı, üye devletlerden hemen hepsinin tasvibiyle karşılandı.

NATO camiası içinde girişilecek bu yardım kampanyasının, Kuzey Atlantik Paktı ve Batılılar için birkaç yönden faydalı olacağı umuluyordu. NATO'ya dahil bir devletin iktisaden kalkınması evvelâ Sovyet blokunun bugünlerde geçer akçe halinde bulunan propagandasına dur diyebilecekti. Böylece, ekonomik kalkınmanın, komünist nizam dışında ve Batı metodları tatbik edilerek demokrasi içinde mümkün olabileceği dünyaya anlatılabilecekti. Saniyen, iktisaden geri kalmış bir memleket, yüklü bir yardım neticesi kısa utmanda ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmeğe muvaffak olursa, NATO'nun üzerinden büyük bir yük kalkacak, hattâ ve hattâ bu memleket bir müddet sonra yardım yapabilecek hale gelebilecekti.

Osloda alman karar

Türkiyenin NATO Bakanlar Konseyinde yaptığı teklif üzerine NATO devletleri, tetkiklerde bulunmak üzere Yunanistan ve Türkiyeye, önümüzdeki ay içinde üç kişilik bir heyet göndermeyi kararlaştırmıştır. Bu heyet her iki memlekette İncelemeler yapacak ve mufassal bir rapor hazırlıyacaktır. Rapor, yardımın yapılış seklini, daha doğrusu her iki memleketin nelere ihtiyacı bulunduğunu ihtiva edecektir. Bütün bunlardan daha önemlisi, yapılacak yardımın iktisaden geri kalmış bu iki NATO memleketinde nasıl kullanılacağı meselesidir. Üç kişilik heyetin, yardım yapılman gereken sahaları tesbitinden sonra paranın ne şeklida temin edileceği hususu, gene NATO"nun, yardım yapacak üye devletlerine bırakılmıştır.

Kurdaş "kemerleri sıkmamız gerek" dedi.

İyi niyet elçileri

Bir veya birbuçuk ay içinde Türkiyeye gelecek olan heyetin iyi niyetlerle harekat edeceğinden şüphe edilmemektedir. Ancak, heyetin gelmesine tekaddüm eden şu günlerde iyi hazırlanmak ve üçlü grubun karsısına hazırlıklı çıkmak gerekmektedir.

Bu konuda» Devlet Planlama Dairesinde bası hazırlıklar yapılmaktadır. Bunların ne dereceye kadar yeterli olduğu henüz bilinmemektedir. Amaç, gelecek üçlünün Türkiyeden çok iyi intibalarla dönmesi ve yardımın muhakkak yapılması gerektiğini raporuna dercetmesidir. Bunun için de, gelecek olanlara Türkiyenin problemlerini iyice anlatmak lazımdır. Bu tamamen. Türkiyenin karşı kar--ıya kaldığı güçlüklerin izahı sadedinde olmalıdır.. Politik bir takım oyunların dışına çıkılmasında büyük fayda vardır. Tetkik heyetine bir garanti vermek imkanlarının araştırılması ziyadesiyle lüzumludur.

Lehimize hasırlanacak Ur rapor sadece NATO çerçevesi içinde faydalı olmıyacaktır. Diğer yardım ve kredi müesseselerine karsı da koz olarak kullanılabilecektir.

Bütün bunların dışında Türkiye, İktisaden geri kalmış memleketlere nazaran başa avantajlara sahiptir. Kim ne derse desin, Türkiye sürekli bir kalkınmaya başlıyabilecek durumdadır. Bunu da göz önünde tutmak gerekir. Ayrıca siyasi mehafil, İhtilâl Hükümetinin İktisadi, mali ve askeri konulardaki güdümünün telkin ettiği itimadın bu karar üzerinde tesirli olacağını açıkça söylemektedir.

YASSIADA DURUŞMALARI

Yüksek Adalet Divanı üyeleri Yassıadada bir duruşmada

Teraziyi tutan eller

Duruşmalar

Yufka yürekli adam

Yassıadanın tarihi duruşma salonunda, Yüksek Adalet Divanı önünde ifada veren sanığın eliyle gösterdiği yere bakanlar, başlarını iki yana sallayıp:

"— Hani, adamın dediğine insanın inanası geliyor. Allahtan, adamın ihtilalden evvelki halini pek iyi biliyoruz da..." demekten kendilerini alamadılar.

Gerçekten, Yüksek Adalet Divanı önünde ifade veren romantik sesli sanığın eliyle işaret ettiği yerde oturan şahsı ilk defa gören birine:

"— İşte bu şahıs Türkiyeyi dikta reejimlne sürüklüyordu. Kendisi de diktatör olma sevdasındaydı" dense, adam katıla katıla güler, kahkahaları neticesi başına bir hal bile gelebilirdi

Zira, gösterilen yerde süklüm püklüm oturan Menderesin halli kelimenin tam manasıyla yürekler acısıydı. Bu yıkıntının, bir zamanlar yumruğunu masaya vurup bakanlarını tiril tiril titreten şahıs olduğuna inanmak için beşyüz tane şahit lâzımdı, işte Celal Yardımcı da onun bu halini gösterip:

"— İnsaf ediniz! Şuraya bakınız! Şu hali meydanda.. Bu Menderes mi diktatörlük edecek?" diyordu.

Galonu dolduran dinleyiciler bu sahneye iğrenerek baktılar. Başkan Başol kaim, kırmızı, dik yakasının içinden başını hafifçe ileri doğru uzattı ve:

"— Menderesin şimdiki hali böyle Ya evvelki hali?." diye cevap verdi

Dinleyiciler bu kez kahkahalarım tutamadılar. Yardımcı romantik sesiyle ısrar etti:

"— Mendereste diktatörlük yüreği bulunduğunu ispat edin, her şeye razıyım."

Sonra, bir zamanların Beyfendisine acıyarak bakıp, yerine oturdu. Dokunsalar belki ağlıyacaktı. Hani, yüreğin bu kadar yufkasına da doğrusu can dayanmıyordu!.*

Bir başka diktatör

Hâdisenin cereyan ettiği geçen haftanın ortasındaki gün, Anayasa dâvasına bakılıyordu. Başolun başkanlığında açılan duruşmaya, Ethem Menderesin hatıra defterinden bir pasaj okunmakla başlandı. Ethem Menderes, hatıratının bu kısmında Bayarla yenilen bir yemeği anlatıyor ve bu yemekte Bayarın, "Vaziyet tehlikeli. icap ederse diktatörlük ilân ederiz" dediği kaydediliyordu. Başkan Başol bunun üzerine:

"— O yemekte Şem'i Ergin da bulunmuştu. Bu hususta kendisine bir şey sormadık" dedi.

Ergine tevcih edilen soruya, karşı Ergin:

"— Ethem Menderesin hatıratında yazdıkları ayniyle vâkidir. Yemekte Bayar, vaziyetin tehlikeli olduğunu belirterek Bizi icbar etmesinler. İcap ederse diktatörlüğe gideceğiz' demişti. Bu söz üzerine hepimiz irkildik. Ben Bayara, "Diktatör bir kişi olur. Bu durumda kim olacak beyefendi?' diye sordum, cevap vermedi" şeklinde bir açıklama yaptı. Başol bir iki saniye durakladı, sonra:

"- Demek oluıyor ki, iktidarı vermemeğe kararlıydılar. Ama bu konuda Erkmenle Samet Ağaoğlunun ifadeleri birbirini tutmuyor. Onlar, âfâki şeylerden bahsettik diyorlar" dedi.

Erkmenle Ağaoğlunu tekrar ifadeyi çağırdı. Erkmen, doğrusu pek iyi sayılmıyacak bir günündeydi. Eziliyor, büzülüyor, kekeliyordu. Efendim, hâdisenin üzerinden uzun zaman geçmişti. Tabii hatırlıyamıyordu. Ama galiba Bayar, 'rejim dejenere olursa, diktatörlüğün doğacağı' şeklinde genel olaylardan bahsetmişti. Erkmenin unutkanlığı, doğrusu istenirse, bir hayli enteresandı. Sabık Ticaret Bakanının, Meclis kürsüsünden, görülmedik kalkınma hamleleriyle ilgili rakamları gözü kapalı okuduğu zamanı bilenler, bu ifadesi karşısında hayretlerini gizleyemediler. Ağaoğluna gelince, Nurlu İstikbalin bu mümtaz İşletmeler Bakanı, Erkmene göre biraz daha hafızasına güveniyordu! Bayar galiba "zorlamasınlar beni" gibilerden bir şey söylemişti! Ama bu, diktatörlük demek değildi tabii!...

İlle de Silâhlı Kuvvetler!.

Bundan sonra kararnamenin okunmasına geçildi. D. P. Grup zabıtlarında Menderesin pek hoş bir cümlesine rastlandı. Sabık Başbakan, içlerine korku düşen bazı milletvekillerinin yüreklerine su serpmek için kürsüden büyük büyük lâflar etmiş, bu arada, "İhtilâl olursa, iki dadikada bastırılır" demişti. İşte işin burasında. Ağaoğluyla efendisi birbirlerini nakzediyorlardı. Zira Ağaoğlu bir

Duruşmaların Anatomisi

Ne Olacak?

Yassıadada perde son sahnenin üzerine kalktığından bu yana, zaten herkesin zihninde elan bir soru dudakların acuna gelmiş bulunmaktadır: Ne olacak? Merak edenler sâdece biz Türkler değiliz. Başta müttefikimiz olan memleketler, bir çok yerde Yassıada sâkinlerinin nasıl bir âkibetle karşı karşıya kalacakları meselesi umumi efkârı meşgul etmektedir. Nitekim, bitirdiğimiz hafta içinde bir gün Türkiyeye gelen ve Başkan Gürsel tarafından kabul edilen Amerikalı gazetecilerden müteşekkil heyet Türk İhtilâlinin başına bu suali sormuştur. Başkan Gürsel, düşünülebilecek mukabelelerin en {güzelinde -ve doğrusunda- bulunmuştur. Türk İhtilâlinin başı hu konuda hiç bir şey söyleyemeyeceğini, duruşmaların devam ettiğini, kararın hâkimlere alt bulunduğunu, hâkimlerin hür ve müstakil olduklarını bildirmiştir. Sonra da ilave etmiştir:

"— Bir şey söylersem bu, onların işine karışmak olur!"

Gazeteciler, Başkana hak vermişlerdir.

Başkana hak vermemenin imkânı yoktur. Türk İhtilali, Anayasayı ihlâl suça Türk milleti tarafından hükme bağlandıktan sonra tunun mesullerinin cezasını bir takım kimseleri duvar dibine dizip makineli tüfek ateşine tutarak vermeyi reddetmiştir. Hattâ bana, düşünmemiştir bile. Buna makabil, gerçekten güç -fakat asil ve centilmence- olan yolu tutmuş, bir yüksek Adalet Divanı teşkil ederek sorumluları onan adaletine tevdi etmiştir. O yandan ta yana da, belki ellerini mümkün nisbetinde çabuk tutmaları ricası -sâdece bir rica- hariç, Başol ve arkadaşlarının işine kudret sahipleri en ufak müdahalede bulunmamışlardır. Onların yanında, memleketin sözü geçen şahsiyetleri de bir fikir beyanından dikkatle, titizlikle kaçınmışlardır.

O kadar ki, Yüksek Adalet Divanının asil âzalarının sayısı arttırılmak gerektiğinde ve böyle bir tasarı Temsilciler Meclisine sunulduğunda, Meclis bunu kabul etmemiştir. Zira düşünmüştür ki duruşmaların sonuna gelindiği bu sırada hâkimlerin adediyle oynamak mutlaka yanlış tefsirlere yol açacaktır. Halbuki şu sırada Türkiyenin en mühim meselesi Yassıadaya bir gölge düşürmemektir. Gerçi tasarıyla güdülen hedefin 400 sanık hakkındaki esbâb-ı mûcibeli kararın yazılması olduğu hiç kimsenin gözünden kaçmamıştır. Buna rağmen, Temsilciler Meclisi, hayat! dâva sürüp giderken bir müdahalede bulunuyor hissini uyandırmak tehlikesini göze almamak suretiyle titizliğinin derecesini Türk milletine göstermiştir.

Nihal hüküm tefhim olununcaya kadar ta basit, fakat tabii usûle riayet olabilecektir. Hüküm tefhim olunduktan sonra da, Yüksek Adalet Divanının kararlarının münakaşası bahis konusu değildir. Başta sanıklar, herkes Yassıadadaki hâkimlerin tam bi*r* tarafsızlıkla davrandıklarım, bütün savunma imkânlarını tanıdıklarını, kılı kırk yardıklarını ve peşin hükümlerle hareket etmediklerini teslim etmiştir. Etmektedir. Yüksek Adalet Divanı en yüksek mercidir. Bu bakımdan kararlarına itiraz edilmeyecektir ve bunlar derhal İnfaz olunacaktır. İşin siyasi bir cephesi yoktur. İhtilâl, suçluların cezalandırılması işini hukuka bırakmıştır ve bu böyle kalacaktır. Bir istisnasıyla..

M. B. K. sâdece idam kararlan hakkında -idam karan verilirse- kendisine bir söz hakkı tanımıştır. Nasıl normal mahkemelerin verdikleri idam hükümleri Meclisin tasdikine İktiran ediyorsa Yassıadadaki Yüksek Adalet Divanı her hangi bir veya bir grup suçlu hakkında idam hükmü verdiği takdirde bu, M. B. K. nde görüşülecektir. Komitenin selahiyeti, idam hükümlerini müebbet hapse çevirebilmekten ibarettir. Bunun dışında, ne Devlet Başkanı, ne Komite bir af veya hafifletme yetkisine sahiptir.

Böyle olunca, hüküm gününe kadar hiç kimsenin hiç bir şey söylememesi en basiretli yoldur. Hana rağmen, içerde ve dışarda, bilhassa idam konusuyla alâkalı olarak hasım maksatlı, bazısı iyi niyet neticesi Ur takım şeylerin konuşulduğu bilinen gerçeklerdendir. Türkiyede satılan yabancı gazeteler zaman zaman bu mesele üzerine eğilmektedirler. İçerde ise, ne istedikleri hiç de belli olmayan kimselerin işi bir inat veya kuvvet gösterisi haline sokmak niyetiyle söylentiler yaydıkları bilinmektedir. Bunlar, yaydıkları söylentilerin veya çocukça meydan okumalarının kudret sahiplerinin kulaklarına kadar gitmesi için ellerinden gelen her şeyi yapmaktadırlar.

Bir defa, bütün dünyanın emin olması lâzımdır ki Yassıadadan çıkacak kararın ne olacağı hususunda bugün -Yassıada hâkimleri dahil hiç kimse hiç bir şey bilmemektedir. Dosyaların en ehemmiyetlisi olan Anayasayı ihlâl dâvası şu anda duruşma safhasındadır. Duruşma, meselenin aydınlanması için yapılmaktadır. Son ışık ancak son celsede hâdisenin üzerine düşecektir. Hâkimler bunu takiben vicdanlarıyla -ve delillerle- başbaşa kalacaklar, hükümlerin en doğrusunu, en âdilini vereceklerdir. Bu hüküm üzerine şimdiden spekülâsyon yapmaya kalkışmak, fuzuli gayrettir.

M. B. K. ne gelince.. Meseleye eğilmek zorunda kaldıktan takdirde, kararlarını memleketin yüksek menfaati İstikametinde verecekleri hususunda en ufak tereddüde mahal yoktur. Memleketin yüksek menfaati o konuda neyi gerektiriyorsa o yapılacaktır. Türk İhtilâli ne kan akıtma heveslisi olmuş, ne de buna mecbur bırakıldığı takdirde bundan çekinebileceği zehabını uyandırmıştır. Türk İhtilâli şu topraklar üstünde huzur, güven ve kardeşlik hissi hakim olsun, biz Türkler insanlara en tabii hakkı ve milletimizin lâyığı bulunan hürriyet içinde yaşayabilelim diye yapılmıştır. İhtilâlin kuvveti memleketin yüksek menfaati istikametindeki her kararı alabilecek ve tatbik edebilecek derecededir.

Bunun böyle olduğu içte ve dışta daha iyi bilinirse, neolacağını serinkanlılıkla beklemenin lüzumu ve faydası daha açık şekilde şekilde verecektir.

Tevfik İleri

" Şerir Bir Muhalefet,,

Dünün Muhalefetinin herkesten madalya alacağı hatıra gelirdi ama bunun Tevfik İleri tarafından C.H.P. nin göğsüne takılacağı düşünülemezdi. Halbuki D.P. iktidarının bu gevezesi ve "2000 senesine kadar iktidarda kalacağız", "l D.P. li, 20 C.H.P. liye bedeldir" gibi unutulmaz vecizelerin yaratıcısı, Yassıadadaki sorgusu sırasında milletçe C.H.P. ye nasıl medyuna şükran bulunduğumuza açılamış bölünüyor.

Tevfik İleriye bakılırsa, CH.P. muhalefeti kendilerine kan kusturmuştur. Said-i Nursinin elinin kiri hâla dudaklarında bulunan düşük Menderes Bakanı C.H.P. muhalefetinden öylesine şikâyetçidir ki, bu partinin iktidara gelmesini istemektedir. Tek, muhalefette kalıp kendilerine karşı yaptığını başkalarına karşı da tekrarlamasın diye.. "Öyle şerir tür muhalefetti ki!" Tevfik İleri, Meclisi "dikensiz gül bahçesi" haline sokma arzusuna mani olan C.H.P. hakkında, böyle dert yanmaktadır.

C.H.P. nin, bilhassa 1954ten itibaren mükemmel bir muhalefet yaptığı ve Menderesle arkadaşlarının ne yapamadılarsa o yüzden yapmaya cüret edemedikleri zaten bilinen hakikatlerdendi. Ama bunun, Tevfik İleri gibi bir "şerir" tarafından, açıkça ifadesi ve Yassıada duruşmalarının resmi zaptına geçmesi bu parti için bir yeni talihlilik olmuştur. Gerçekten, D.P. nin en ziyade azdığı sıralarda Demokrasinin son kalıntıları için tek teminat C.H.P ve İnönünün varlığı olmuştur. O kadar ki, eski parti ve omu lideri bir ara memlekette yegane fren olarak kalmışlar, Bayar da, Menderes te kafalarından türlü melanet geçirdikleri halde ancak bu kadarını tezgaha koyabilmişlerdir.

Aslına bakılırsa, geveze Tevfik İlerinin feryadı yeni değildir. D.P. bütün iktidarı boyunca memleket işlerinden ziyade C.H.P. ve onun lideriyle uğraşmıştır. Şimdi biraz daha açık şekilde anlaşılıyor M gaye evvela onları bertaraf etmektik Bir defa "Şerir Muhalefet" yok edilirse 2000 senesine kadar iktidarda kalmak da. Meclisi dikensiz gül bahçesi haline getirmek de kabil olacakta.

İşte, bir Demokraside, hele bizimki gibi çeşitli şekillerde tefsir edilen bir Demokraside Muhalefetin hizmeti ve kıymeti bir defi daha anlaşılıyor. Yüreklerinde Allah korkusu taşımayanlar; Muhalefet korkusuyla bir kısım zulümlerini kursaklarında muhafaza ediyorlar. Yalnız başlarına kalsalar, ya da rakiplerini bertaraf edebilseler rahat nefes alacaklar ve kollarını sıvayıp harekete geçecekler. "İnce Demokrasiye Paydos"tan sonra "Demokrasiye Paydos" borusu öttürülecek ve Celal Bayarın "Diktatörlükle idare ederiz" fetvasının ışığı altında yeni bir sisteme gidilecek.

Ama, bu millet o sistemi kabul edecek mi? O tarafını Tevfik İlerinin düşündüğü yok. Tek mani olarak, "Şerir Muhalefet"! görüyor.

Tanrım, bu memlekete bir yeni Menderes iktidarı reva görürsen, hiç olmazsa karşısına çıkaracağın "Şerir Muhalefet" 1 unutma, e mi?

oturum evvel diktatoryaya gitmediklerini ispat babında:

" - Diktatör olsaydık, iki saatte bu hale düşer miydik?" demişti.

Başol iki ifadeyi karşılaştırdı. Bunun üzerine yetinden kalkan Menderes, ellerini malûm şekilde kenetliyerek, sanıklara ayrılan mikrofonun başına geldi ve:

"— Silahlı Kuvvetler bizim tasavvurumuzun dışındaydı. Ben nümayişçiler için söyledim. Samimiyetle bunu ârzederim efendim dedi.

Eziliyordu. Beraber çalıştığı insanlar tarafından ardıardına itham edilmesi sabık Başbakanı bitirmiş, gerçek çapını ortaya çıkarmıştı. Kaçamak yol aramaktan zaman zaman vazgeçiyordu, boynunu büküyordu. Kararnamenin okunmasına devam edildi. D. P. Grup toplantılarından birinde Menderes, "Bir bugün tenkil-i Kât'iye varmak üzereyiz" demişti. Başol bunun , mânasını sorunca, sabık Başbakan meşhur "şey"leririnden birkaçını bir arada sarfedip:

"— Bir şey yapmadık. Eskişehir nutkumda seçimlere gidileceğini söylemiştim" dedi.

Başol hafifçe gülümsedi:

'-Peki Komisyona bu fevkalâde yetkiler boşuna mı verildi ?"

Menderesin verdiği cevap-, oynadığı vodvilin en başarılı sahnesin! teşkil etti:

"— Komisyon, gizli bir çatışma var midir» yeraltı faaliyeti var mıdır, onu araştıracaktı. Faaliyet var mıdır, ona bakacaktı. Şayet komisyona 'gelin, gizli bir şeyimiz yok herşey açık' deselerdi iş bitecekti. Mesele kâlmıyacaktı"

Doğrusu buna ne can, ne de dinleyici olarak Yassıadaya kadar gel-

Adnan Menderes
Bir *müflis*

mele saadetine erişenle? dayanabilirdi. Nitekim öyle oldu. Sâlonda öyle bir kahkaha fırtınası koptu ki, Menderes bile irkildi.

Birimiz ve hepimiz..

Kararnamenin okunmsına devam edildi. Menderesin D. P. Grubunda yaptığı konuşmalar cidden enteresandı. Hele NATO toplantısı sırasında Üniversitenin giriştiği hareketle ilgili lâfları, tâvizleri ve Gruba karşı verdiği garantiler, işitilmeğe değerdi. Bir milletvekili. Üniversite hocalarının cüppelerini NATO toplantı salonunun kapısında bırakacakları haberini duymuş ye "cüppelerine birer Mböl vurup ouppesiz bırakmalı bu herifleri" demişti. Sabık Başbakan o zaman kürsüye gelmiş, olayların üzerinde inceden inceye durulduğunu, tedbirsiz olmadıklarını belirtmişti. Sonra sözlerine şunları ilâve etmişti:

"— Ne ben sizi Bırakabilirim, ne de siz beni!"

işin burasında Başkan Başol bir başka konuya temas etti ve iki konuşmayı birbirine bağladı. Bir evvelki D. P. Grubunda İzmir milletvekillerinden bazıları Menderese, özel mahkemeler kurulmasını teklif etmişterdi. Menderes bu teklife "hayır" dememişti. Başol:

"-— Demek ki fikriniz tamamen değişmiyor. Tatbikatı ileriye bırakıyorsunuz" dedi.

Ellerini ovuşturan Sabık Başbakan boynunu hafifçe eğip bir kâç "sey" sarfettikten sonra:

"— Efendim o mânada değildi konuşmam. Grubun bir kısmı özel mahkemeler kurulmasını istiyordu. Bu teklifi tatbike koysam, diğer taraf gücenecekti. Koymasam, bu taraf danlacaktı. Grubu uzlaştırmak için böyle bir taktik kullandım" diye cevap verdi.

Sabık Başbakan, bu sözlerine kendisi de inanmamış olacak ki, salonda yükselen kahkahaları duymak istemezmişcesine basını önüne eğdi.

Menderesin sorgusu bitmişti. Basol kendisine bir ilave yapıp yapmıyacağını sorunca, dosyayı bilmediğini, tetkik etmek istediğini belirtti Dosya dediği, aylardır İrtibat Bürosunda yatmaktaydı. Niyet edilse her zaman alınıp tetkik edilir, istenildiği kadar gözden geçirilirdi. Ama menderesin mazereti başkaydı: Avukatları gelmiyorlardı!..

Başkan Başol bu mazeret karşısında ellerini iki yana kaldırıp bir şey yapamıyacağını belirtti ve:

"— Söyleyin gelsinler, efendim" dedi.

Ama Menderes artık Başbakan değildi ki... Söylüyor fakat gelmiyorlardı. O Bülent Nuri Esen bile iktidardan düşünce vekâletini dahi kabul etmez olmamış mıydı!.

Geciken kahramanlık

Nazlı Tlabar

Yassıâdadaki tutumu, İstanbulun milletvekili diye seçip Meclise gönderdiği ve kendisinden boş yere bir şeyler beklediği yakışıklı Nazlı Tlabara "Erkek kadın!, "payesini kazandırabilecek mi, bilinmez. Duruşmaların daha ilk celsesinde, geçen Ekimde, jimnastikhaneden bozma mahkeme salonuna çalımlı bir edayla giren ve çalımını -gene aferin- hiç terketmeyen kadın milletvekili bitirdiğimiz hafta bir Jest daha yaptı. Erkek milletvekilleri bir mutedil takririn altındaki imzalara sahip çıkmak için birbirlerini yerlerken bunlardan birinin Nazlı Tlabara ait olduğu söylendi. Hattâ Tlabarın avukatı da bil iddiayı ileri sürdü. Ama "Erkek kadın" kalktı ve pek çok kimsenin tamah ettiği o imzanın kendisinin imzası olmadığını bildirdi. Sonra da, iki tarafına sallana sallana gidip, yerine oturdu.

Eğer hâdise bir mahkeme salonunda geçmemiş bulunsaydı, Nazlı Tlabarın hareketine pek âlâ bir kahramanhtı denilebilirdi. Zira Nazlı Tlabardan böyle bir tutum asıl Mecliste, Menderese karşı beklenirdi. Nazlı Tlabarın gidişi ve kudret sahiplerinin tutumunu tasvip etmediği o tarihlerde bilinmekteydi. Nazlı Tlabar D. P. Grubunun meşhur 1953 ayaklanması sırasında da, Menderese karşı vaziyet alanlar arasındaydı, İstanbulun siyasi mânada düşük milletvekiliyle D. P. iktidarının son zamanlarında konuşanlar, hep, onun ınemnuniyetsizliğini müşahede etmişlerdir. Ama sokaklarda hürriyet için kan akarken, hürriyetierunlzi korusun diye İstanbulluların Meclise gönderdikleri hanımdan ne bir ses, ne bir nefes yükselmiştir. Bol harcırahlı dış seyahatler Nazlı Tlaban ağzı var, dili yok bir mahlûk haline sokmağa muvaffak olmuştur.

Doğrusu istenilirse hâkimlerin karşısındaki tutumlarıyla tasanda iğrenme hissi uyandıran Hüseyin Ortakcçıoğluların, Sabri Erdumanların Sait Bilgiçlerin ve tabii, hepsinin piri Adnan Menderesin yanında bir kadının kalkıp tutumunun mesuliyetini omuzlarına alma erkekliğini göstermesi sürpriz teşkil etmiyor değil. İnsan, öteki tiplerin karşışısında insanlığından utanırken hiç olmazsa Nazlı Tlabar o Grupta biraz vekarın mevcudiyettin ortaya koyuyor. Kendisini Belki de kurtarabilecek bir ihttmali, gerçeğe dayamnadığından kabul etmeme asaletini gösteriyor.

Ama, bunun suçluluk psikolojisinin bir neticesi değil de, gerçek bir asaletin delili olduğuna inanmak o kadar güç ki... Zira Nazlı Tlabar gibi hiç bir şeye muhtaç bulunmayan bir milletvekilinin asil davranma imkanı Yassıadadaki duruşma salonunda değil de, Meclisteki müzakere salonunda seneler senesi o kadar sık, bol çıkmıştır ve Nazlı Tlabar bunlarıner birinde öylesine derin bisükûta gömülmüştür ki-

kim bilir, belki de artık o güzelim seyahatler hayal olduğuna göre tabiat hükmünü icra ediyor ve esas karakter pek talihsiz bir rötarla yeni yeni su yüzüne çıkıyor.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Cezayir

Görüşmeler başladı

Geride bıraktığımız haftanın ilk günlerinde, Fransa ile İsviçre arasında sınır çizen Cenevre gölünün güney kenarındaki Evian-les-Bains şehrindeki yazlık otellerden birinde, bütün dünyayı çok yakından ilgilendiren bir diplomatik görüşme başladı. Son yılların en dikenli-siyasi konularından olan Cezayir meselesine bir hal çâresi bulmak için yapılan görüşmenin taraflarından birincisi Fransız, İkincisi de Geçici Cezayir hükümetiydi. Kaplıcalarıyla tanınan Evian-les-Bains'e gelen Fansız heyetine De Gaulle'ün Ceeayir İşleri Bakam Loui9 Joxe, Cezayir heyetine de Ferhat Abbasın Dışişleri Bakanı Kerim Bilkasım başkanlık ediyorlardı.

Bir diplomatik buluşma için değil, daha çok tedavi kürü için elverişli bir yer sayılan Evian-les-Bains'in, Fransız ve Cezayir temsilcileri için görüşme yeri olarak seçilmesinin tek bir sebebi vardı: İsviçreye yakınlığı.. Gerçekten, Cezayirliler görüşmenin tarafsız bir ülkede yapılmasını istemişler, sonunda tarafsız bir ülkeye yakın Fransız toprağına razı olmuşlardı. Evian-les-Bains, helikopter uçuşuyla Cenevreye 15-20 dakikalık bir uzaklıkta bulunuyordu. Cezayir temsilcileri karargâhlarını Cenevrede kurmuşlardı. Burada kendilerini daha güvenlikte hissettikleri gibi, dünyanın dört bir bucağından görüşmeyi takip için gelen gazetecilerle de rahatça görüşebiliyor, radyo ve televizyon konuşmaları yapabiliyorlardı.

Uzun bir yolun sonu

İşin doğrusu aranırsa, Cezayirli milliyetçilerin Fransız temsilcileriyle aynı masa etrafına oturarak ülkelerin geleceği konusunda görüşmeye girişmeleri kolay olmamış, bunun için çok uzun bir yol yürümeleri gerekmiştir. Bu uzun yol, bundan yedi yıl kadar önce giriştikleri kanlı savaşla başlamaktadır. Cezayir milliyet çileri bu savaşta çok kayıp vermişler, fakat kayıpları çoğaldıkça bağımsızlık dâvaları kuvvetlenmiştir. Savaşta Fransızların da büyük bir başarı sağladıkları söylenemez. Gerçi askeri üstünlüğü çok kere ellerinde tutmayı başarmışlardır ama, savaş süresince Fransa bir sürü siyasi ve iktisadi buhranın içine girip çıkmıştır. De Geulle, yeni yeni buhranların önüne geçmek için bir an önce Cezayirli milliyetçilerle bir masa basına oturmaktan başka çâre olmadığını anlamıştır.

Evian-les Bains görüşmeleri, başlangıçta, Nisanın ilk haftasında yapılacaktı. Ancak görüşme tarihi yaklaştıkça ortaya bir protokol meselesi çıktı ve buluşma geriye bırakıldı. Protokol meselesini, çok geçmeden, Cezayirdeki isyan takip etti. İsyan Evian-les-Bains görüşmelerini biraz daha geciktirdi ama, De Gaulle'ün durumunu kuvvetlendirdiği için başarı şansını çoğalttı. Artık Fransız hükümeti görüşme masası başına otururken aşırı sağcıların ve bazı subayların isteklerini fazla hesaba katmak zorunda kalmıyordu;

Paris hükümeti milliyetçi Cezayirlilerle görüşmelere başlamadan, iyi niyetini göstermek amacıyla, bundan on gün kadar önce birkaç karar aldı. Bunlardan birincisi, beş yıldır bir Fransız hapishanesinde yatan Cezayirli lider Muhammed Ben Bella ile iki yardımcısının Paris civarında bir şatoya nakline; İkincisi, muhtelif hapishanelerde bulunan altı bin Cezayirlinin serbest bırakılmasına; Üçüncüsü de, Fransız ordusuna Cezayirde bir ay için tek taraflı olarak ateş kesme emri verilmesine dâirdi.

Güçlükler serisi

Fransız hükümetinin aldığı bu kararlar bütün Batılı devletler arasında büyük bir memnunluk uyandırmakla beraber Cezayir milliyetçilerini o kadar büyük bir sevince götürmedi. Evian-les-Bains'deki heyetin başkam Kerim Bilkasına göre, ateşin kesilmesi meselenin sâdece bir yönüydü. Ateş, ancak bütün anlaşmazlıklar birer hal çâresine bağlandıktan sonra varılacak siyasî bir anlaşma sonunda tam olarak kesilebilirdi.

Aslında, geçen hafta çalışmalarına başlayan Evian-les-Bains konferansı da böyle bir anlaşmaya varmak için toplanmıştı. Fakat iki taraf arasındaki bütün anlaşmazlıkları çözüp bir anlaşmaya ulaşmak doğrusu hiç de kolay bir iş değildi. Bilindiği gibi, işbaşma geldikten sonra De Gaulle, Cezayire kendi geleceğini tâyin etmek hakkım vermeyi kabul etmişti. Yapılacak bir referandum sonunda Cezayir halici ya Fransaya bağlanmak, ya bağımsız bir devlet olarak Fransa ile birleşmek, ya da Fransa ile bütün bağları koparmak yollarından birini seçecekti. -Son olaylar artık Fransaya bağlı kalmak yolunun bütttn bütüne kapandığım göstermektedir. Cezayir yerlilerinin bağımsız bir devlet kurmak istedikleri anlaşılıyor. Milliyetçi lider Ferhat Abbasın geçen hafta görüşmeler başlarken yaptığı radyo konuşmasına bakılırsa, Cezayir bağımsızlığını kazandıktan sonra elbette ki Fransa ile işbirliği yapacaktır. Fakat bu işbir-

Kerim Bel Kasım ve Ferhat Abbas
Gayret başa düşünce

liğinin derecesi ne olacaktır, orası belli değildir.

Diğer yandan, Parisli idarecileri iyi çok meşgul eden mesele de, bağımsızlık halinde Cezayirdeki Fransızların durumunun ne olacağıdır. Fransız idarecilerinin yaptıkları konuşmalardan, bağımsız Cezayir devleti Fransa ile birleşmeyi kabul etmezse, ister istemez bir taksime gidileceği anlaşılmaktadır. Halbuki ülkenin durumu böyle bir hal çâresine uygun değildir.

Bazı yorumculara göre taksim tezi, Cezayirlileri Fransa ile birleşmeyi kabule zorlamak için ortaya atılmıştır. De Gaulle, Cezayir meselesinde tek çıkar yolun hâlâ birleşme yolu olduğuna inanmaktadır. Halbuki aynı yorumculara göre Cezayirli milliyetçiler, tıpkı eski Fransız Topluluğu devletleri gibi, Bağımsızlık aldıktan sonra Fransayla işbirliğiyle yetinmek niyetindedirler.

Görüldüğü ğlbi, Evian-les-Bains'de buluşanların önündeki meseleler, çözümü kolay meseleler değildir. Banların çözümü için bol bol sabır ve iyi niyet gerekecektir.

A. B. D.

Kanlı kervan

Geride bıraktığımız hafta içinde, Amerikan halk efkârını en flok ilgilendiren mesele ne Kennedy ile Krutçef arasında yapılması kararlaştırılan ikili görüşme, ne de beyzbol liginde alman neticelerdi. İki "K" arasında yapılacak görüşme yalnız Birleşik Amerikanın değil, bütün dünyanın geleceğini çok yalandan ilgilendiriyor, beyzbol liginde de çok şaşırtıcı sonuçlar Almıyordu ama, bütün gazeteler bunları bir tarafa bırakarak, en mutena köşelerini Güney eyaletlerinde dolaşıp duran bir otobüs kervanına ayırmışlar, harıl harıl bu kervanın başına gelenleri anlatıp duruyorlardı.

İlk bakışta oldukça tuhaf bir görünüşü olan bu kervan, "Hürriyet Yolcuları" adını taşıyordu. Kervandaki otobüslerde siyahlarla beyazlar yanyana oturmuşlardı. Uğradıkları her durakta beraberce aynı lokantaya girip aynı masalarda yemek, hazan da dayak yiyorlardı. Doğrusu böyle bir kervan Birleşik Amerikanın Güney eyaletlerinde hiç de alışılmış bir manzara değildi. Bilindiği gibi, Federal mahkemelerin ırk ayrılığını yasak eden çeşitli kararlarına rağmen Güney eyaletleri bu ayrılığı kaldırmamak hususunda inada devam ediyorlar, yalnız okullarda değil, taşıt vasıtalarında, lokantalarda ve dükkânlarda da siyahları beyazların yanına yanaştırmıyorlardı.

Havanda su dövenler

"Hürriyet Yolcuları" bu seyahatlerine Nisanın ilk günlerinde başlamışlardı. Seyahat kısaca CORE diye anılan "Irk Eşitliğini Sağlama Kurumu" tarafından tertiplenmişti. CORE'un amacı, Güney eyaletlerindeki ırk ayrımı kuvvet kullanmaktan kaçınarak, pasif mukavemet yoluyla ortadan kaldırmaya çalışmaktı. Bu kurum, amacına erişebilmek için şimdiye kadar çeşitli gösteriler hazırlamış, hazırladığı her gösteri de Güney eyaletlerinde büyük karışıklıklara yol açmıştı. Little Rock olayının bütün Amerikada uyandırdığı tepkiler henüz hatırlardan çıkmamıştı. Bilindiği gibi, bundan dört yıl kadar önce Little Rock'lular küçük zencileri okullara sokmak istememişler ve çıkan karışıklıkları bastırmak için, Başkan Eisenhower, bu ufak şehire paraşütçü kuvvetler yollamak sorunda kalmıştı. Okullar konusundaki ayrılık o günden sonra yavaş yavaş azalmaya yüz tutmaya başlamıştı. Fakat taşıt vasıtalarındaki ve lokantalardaki ırk ayrımı halâ bütün şiddetiyle devam ediyordui İşte "Hürriyet Yolculan"nın görevi, Güney eyaletlerinde yollar boyunca usanan şehirlerarar otobüs konaklarındaki ırk ayrımını kaldırmak için ilk adımı atmaktı. Bu konaklardaki ırk aynını da şimdiye kadar Federal mahkemeler tarafından defalarca yasak edilmişti, fakat Güney eyaletleri kendilerini bu yasakla da bağlı saymıyorlardı.

."Hürriyet Yolcuları"nın seyahati, başlangıçta, oldukça sakin geçti. Kervanın ilk uğradığı Güney eyaleti olan Güney Karolinada beyazlar hoşnutsuzluklarını göstermekten geri kalmadılarsa da birkaç ufak hâdiseden başka birşey olmadı. Bütün Amerikalım dikkatini kervanlı. üzerine çeken asıl gürültü, "Hürriyet Yolcuları" Alabama eyaletine girince koptu. Önce Anniston kasabasında kervana mensup otobüslerden biri devrildi ve yakıldı. Otobüsün içindeki on kadar siyah ve beyaz öğrenci yaralanarak hastahanelik oldular. Bundan bir gün sonra, Birmingham'da, beyazlarla aynı otobüse binmek isteyen on zenci genç, eyalet polisi tarafından tevkif edildi. Nihayet, geride bıraktığımız haftanın ilk günlerinde. 'Hürriyet Yolcuları" Alabama eyaletinin başkenti Montgomery'ye ulaşıp bir otobüs konağına inince, yüzlerce beyaz bu konağın etrafını sarıp sabahlara kadar zenci aleyhtarı gösteriler yaptılar. Konağın içindeki siyahları bunların elinden kurtarabilmek için ifa Federal hükümetin karışması gerekti.

Devlet içindeki devletçikler .

Güney eyaletlerinin, ırk ayrımı konusunda Federal hükümetin sözünü dinlememeleri, ötedenberi Amerikan siyasi mekanizmasını saunan zaman çıkmaza sokan en önemli meselelerden biri olmuştur. Eyalet idareleri, Federal Anayasanın bütün insanların hür ve eşit olduğunu söyleyen, insanlar arasındaki ırk, dil ve din ayrıklarının bunlar arasında eşitsizlik sebebi olmasını yasaklayan maddesine rağmen, mahalli kanunlarında bu maddeye meydan okumaktan kaçınmamaktadırlar. Federal idare ile eyalet idareleri arasındaki bu aykırılık, Montgemery olayları sırasında bir kere daha ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Federal idare, Montgomery olaylarına, bu şehirdeki otobüs konağında beyazlar tarafından çevrilen "Hürriyet Yolcuları"nın linç edilmek tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları üzerine karışmış ve Adalet Bakanı Robert F. Kennedy -Başkan Kennedy'nin küçük kardeşidir- Montgomery'de bir facia çıkmasını önlemek amacıyla, yardımcısı Byron R. Whte'ı Alabama'ya göndermiştir. White, bu eyalete giderken, Montgomery'de düzem yemden kurmak için yanına beş yüz kadar silâhlı emniyet mensubu da almıştır. Fakat eyalet valisi John Patterson bu memurları eyalet sınırları içine sokmak istemediği gibi "Hürriyet Yolculan"nı kanşıklık çıkancılar olarak vasıflandırıp sınır dişi etmeye kalkışmıştır.

Şu satırların yazıldığı sıralarda Federal idare ile mahalli otoriteler arasındaki görüş ayrılıkları henüz devam ettiği gibi "Hürriyet Yolcuları" da, bütün güçlüklere rağmen, daha Güneye doğru yollarına devam etmek niyetindedirler. Başka bir deyişle, Amerikada yıllardanberi süren "bitmeyen kavga" devam etmektedir. Aklı başında Amerikalılann hepsi, çağdaş Amerikan toplumunun bu kapanmayan yarısından dolayı utanç ve acı duymaktadır. Fakat ne yazık ki, bir avuç Güneylinin bu akıl almaz davranışları yalnız kendilerinin değil, bütün Amerikalıların itibarını kırıp götürmektedir. Hürriyet kavramının doğup geliştiği topraklarda, sonunda sağduyunun galip gelmesi ve bu utanç verici olayların artık tarihe karışması gerekir.

K A D I N

İstanbul

Okuma seferberliği

Dışarıdan mandolin sesleri geliyordu. Mavi sveterli genç kız, sol eliyle kara tahtaya A ve O harflerini yazdı ve bir an durakladı: E harfini hatırlıyamıyordu! Daha doğrusu, kulağı mandolin seslerine gitmişti. Bir kere daha etrafına bakındı: Burası küçücük bir sınıftı. Gündüz bu sınıfı minimini öğrencilerin doldurduğunu tahayyül etti. Kendisi de birdenbire küçük bir kus olmuş ve siyah önlüğü ile sıralara oturmuştu. Akşam o da belki mandolin dersi alacak, müsamerelere çıkacaktı.

Leman öğretmen kara tahtadaki genç kıza hayretle baktı:

"— Ne o" dedi, "E harfini unuttun mu sen? Dün ne güzel yapıyordun."

Genç kız, dalgın, halâ mandolin seslerini dinliyordu.' Leman öğretmen gülümsedi:

"— Hani, gözü olan harf, E.."

Genç kız hatırlamıştı. Kara tahtaya güzel bir E harfi yaptı, sonra bütün seslileri yazdı ve memnun, yerine oturdu. Onu başka genç kıs öğrenciler takip ettiler. Tan topuzlu, yeşil sveterlisi gayet muntazam harflerle imlâ yapmıştı, fakat okumakta henüz güçlük çekiyordu. Yeni öğrenci Hacer, büyük bir istidat gösteriyordu. Gülceher Dilbaza gelince o, şu anda dünyanın en mesut insanıydı. Çünkü otuzyedl yaşında, hiç te ümidi kalmadığı bir anda çabucak, bir ay içinde okuma yazma öğrenivermişti. Okuma öğrenince, birden, sanki dünya onun ayağına gelmiş, gazeteler, afişli duvarlar, her yer ve har şey dillenivermiş, ona arkadaş olmuştu. Bir daha yalnızlık duyabileceğini hiç sanmıyordu.

Leman Sayar, Kadıköy Bahariye ilkokulunda öğretmendir. Memleketin dâima maarifle kalkınacağını söyleyip duran bir öğretmen.. İşte bunun içindir ki okulda bir bedava okuma

Bol etek modası
Ferahlık

yazma kursu açılması bahis konusu olup olmaz derhal ortaya atılmış ve gönüllü öğretmen olarak çalışmaya başlamıştır. O âna kadar yalnız çocuklar üzerinde çalışan Leman öğretmen, aynı samanda büyük öğrencileri üzerine mesleki bir etüd yapmaktadır. Çocuklar okumayı ve yazmayı cümle usûlü öğrenirler, büyüklerde bu yeni sistem başarı sağlamamıştır. Leman Öğretmen onlara, gene eski usûl üzerine harfleri ve hecelemeyi öğretmekte, en kolay metodu atamaktadır. Bu metodun halk dershaneleri için faydalı olacağı kanaatindedir. Onu üzen şey, bazı öğrencilerin okula çok geç başlamış olmalarıdır, iki ay muntazam gelen öğrenciler Haziran başında okuma ve yazmayı öğrenmiş olup, okuldan, kursu bitirdiklerine dair diploma alacaklardır. Ama çok daha sonra gelenleri de yetiştirmek ancak dersleri yazın devam ettirmekle mümkün olabilecektir ve Leman öğretmenin niyeti de budur.

Bahariye İlkokulundaki kurs sınıfına girenlerin, bu temiz giyinmiş, sempatik genç kızların okuma yasma bilmediklerini tahmin etmeleri, doğrusu imkansızdır. Hallerine bakınca şaşmamak elde değildir; Giyinmesini, nezaketle oturup kalkmasını, herşeyi gayet iyi bilen bu kimseler, yalnız okuma ve yazmayı bilmemektedirler. Bunun sebebi sorulunca, susmaktadırlar. Ama öğreneceklerdir ye bundan sonra kimse onları kitap denilen büyük dosttan ayıramıyacaktır.

Moda

Değişik renkler

Yaz modasını umumiyetle o senenin modasından ayıran bazı özellikler vardır. Bu senenin özelliğini yaratan şey ise, bilhassa renklerdir. Pastel renkler, kibar soluk renkler, yaz için kıymetini kaybetmiş durumdadır. Bu sene güneş gibi sıcak ve yakıcı renkler revaçtadır. Başlıca moda renkler şunlardır: Koyu yeşil, mürdüm eriği rengi, kiremit rengi-yanık kırmızı-, parlak kahverengi.. Siyah ta bu senenin en gözde renklerindendir. Fakat bu, kıs aylarının ciddi siyahı değil, renkli motiflerle, işlemelerle, sutaşlar veya kurdelelerle süslü parlak, neşeli bir siyahtır. Renklerde köy kızının giydiği renklerin tesiri vardır.

Kumaşlar - biçimler

İnce dokunmuş, havalandırılmış gibi mesamatlı pamuklu çok modadır. Canlı çiçekleri bulunan koyu basmalardan köylü kızı elbiseleri yapılmaktadır. Çizgililer, kareliler bilhassa beğenilmektedir ve birçok çarpık çizgilerle, diyagonallerle elbiselere yeni biçimler verilmektedir.

Ekseri elbiseler tamamiyle kolsuzdur. Buna mukabil yakalar oldukça kapalıdır. Umumiyetle moda olan hat, dar etekle üzerine bol bir seklide düşürülmüş sade bluzların meydana getirdiği hattır. Koyu renkli eski emprimelerden, çizgili kumaşlardan, overblûz ismini alan bu bluzlardan yapmak ve hemen modaya uymak

mümkündür. Bol eteklere gelince, bunların büzgüleri mübalâğalı olunca derhal modası geçmiş bir bava meydana gelmektedir. Etek altına giyilen jüponun da bu bakımdan eskisi gibi modan yoktur. Bol etekli de olsa, elbiselerin beden kısmı hiçbir zeman vücuda oturtulmamış açık penslerle bir zenginlik kazanmıştır. Zaten bu senenin modası en çok bu açık penslere iltifat etmektedir. Açık pensle bele oturtulmuş dar etek, en çok görülen etek seklidir. Belden dikişsiz ve bütün bir halde inen elbiseler de gene piyasaya çıkmıştır ama, bunları geçen senenin prenses biçiminden ayıran Hususiyet belin ancak belirli belirsiz gösterilmiş olmasıdır. Bu yaz pantalonlar fevkalâde dardır. Bol pantalon giyenlerin pantalon giyinmekten vazgeçmeleri daha doğru

Şık bluzlar
Yıl: 1961

olacaktır. Fransanın işlemeli bluzları yanında **çok** tutunan bir moda da vücudun bütün hatlarını meydana çıkaran dar ve koyu renkli blucin tipte keten pantalonlar ve bunlarla giyilen gri **koyu** renk, acık pensli şömizye bluzlardır.'Bu son cereyan Amerikadan gelmektedir. Düşük belli elbiseler, aşağıya doğru gittikçe genişliyen parçalı etekler de çoktur. Fakat bu senenin özelliğini yaratan şey, sade biçim ve gözalıcı yakıcı **renk modası**dır.

Kadın Gözüyle

Vasıtalı Politika

Jale CANDAN

Bizde adettir: Hayır kurumlarında dâima o devrin iktidarına mensup kimseler vazife alırlar. Demokrat iktidar devrinde bu bal öylesine almış yürümüştü ki, kurumların parti ocaklarından farkı kalmamıştı. Hastalık, derece derece, daha küçük gayelerle kurulmuş yardım müesseselerine, kadın derneklerine kadar sirayetle, onları da dejenere etti. Şimdi, gazetelerden öğrendiğimize göre, Milli Birlik Komitesince hazırlanmakta olan bir tasarı, bundan böyle hayır kurumlarına politikanın sokulmasını önleyici tedbirler almaktadır. Hakikaten faal politikacıların bayır müesseselerinde sorumlu vazifeler almaları gayet yanlıştır. Bilhassa son iktidar devrinde bunun çok acı misallerini gördük. Birçok bayır müesseseleri partili işsizlerin geçim yeri olmuştu. Çark, yardıma muhtaç vatandaşlardan ziyade, bunlar için dönüyordu. Onlara iş icat edilir ve yardımsever ballan bu parazitleri geçindirmesi beklenirdi. Yolsuzluk ve suiistimal ise bu tutumun açtığı en tabii bir yoldu.

İşte bütün bu haller halkı çok eski bir mazisi bulunan kıymetli hayır müesseselerimizden soğutuyor, onlara karşı itimadı sarsıyordu. Zaten bir kere iş bu yola döküldükten sonra halka yapılan ufak tefek yardımlar da bir menfaat ve oy avcılığından ileriye gidemiyordu. Bu, muhakkak ki, cemiyetimiz için büyük bir kayıptı. Çünkü, iyi şekilde yapılan yardım' yalnızca vatandaşın vatandaşa karşı insanlık borcunu yerine getirmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda cemiyete lüzumsuz, hattâ zararlı olabilecek birçok unsurların faydalı hale getirilmesini de kolaylaştırır. Yardım müessesesi bugün en ileri cemiyette da önemini muhafaza etmektedir. Yalnız, yardım gören şahsın, yardım müessesesine menfaatle değil, sevgi ve minnetle bağlanması cemiyet için faydalı olabilmesi bakımından şarttır. Yardım görebilmek için siyasî kanaatlerini satan veya gizleyen bir kimseden cemiyet ne bekliyebilir?

Politikanın hiçbir zaman giremiyeceği yerlerden biri de hayır müesseseleridir. Elbette ki hayır müesseselerinde çalışan kimselerin de siyasi kanaatleri olacaktır, hattâ bunların partili olmalarını yasak etmek te imkânsızdır. Ancak, faal politikacıların ve müfrit politikacıların bu müesseselerde faal işler almalarına engel olacak bir kanun çok yerindedir.

Prensip olarak, bütün kadın derneklerinin de aynı yolda yürümeleri ve siyasetten uzak durmaları, çok yakın maziden aldığımız demlerin bir icabıdır. Eğer hatırlarda ise, mesela bir Türk Kadınlar Birliği bu politika hastalığı yüzünden felce uğratılmış ve nihayet te ismini en yakışıksız hâdiselere karıştırmıştır. Bir Türk Kadınlar Birliği düşününüz ki, büyük kongresini yaparken, Anadoludan işini gücünü bırakıp gelen idealist delegelerinin peşine hafiye delegeler koymuş, onları susturmuş, meselâ bir kara çarşaf konusunu devrin iktidarını küstürmemek için yasak konu ilân etmiş, tüzüğünü çiğnemiş, varlık sebebini inkâr etmiştir. Büyük hayır kurumları ve Türk Kadınlar Birliği gibi memlekete fikri sahada kalkınma vadeden derneklerin yanında Ur de küçük çapta hayır müesseseleri vardır ki, bunların da bir kısmı kendilerini politikadan kurtaramamışlardır. Bilhassa birçok kadın dernekleri politik gayelerini bir türlü açık politika sahalarında gerçekleştiremiyen harla kimselerin elindedir. Bu kimseler, yardım maskesi altında particilik yaptıklarım sanırlar ama, yaptıkları biricik şey, cemiyeti hayır işlerinden soğukmaktır. Açık politika memleket hesabına ne derece faydalı birşeyse, böyle vasıtalısı o derece zararlıdır.

SANATÇI ve DÜNYASI

SALÂH BİRSEL

M. Sunullah ARISOY

Son yirmi yılın Türk şiirini kuranları şöyle bir inceleyin hemen hepsinde bir birleşik yan bulursunuz. Bu, kırıklıktır. Topluma karşı bir kırıklık. Güceniklik. Bu kırıklık, bu güceniklik çoğunun şiirlerinde de yankısını bulmuştur. Hele hepsinin yaşantısında dört-dörtlük oturup kalmıştır Kimisi bir çeşit ezilmişlik içindedir, kimisi sessiz şikâyetler içindedir, kimisi de "Ya, öyle mi?" demiştir "Peki, al benden de o kadar!*» Tutup toplumu umursamaz olmuştur. Toplumu, toplumun bütün çirkin yalarını birbir ortalığa çıkarmış, alaya almış, yergiye durmuştur. Doğrusu bu bir çeşit öç almadır, Şairce bir öç alma. Bir adam ki, bütün çalışmasını şiire vermiştir, şiir onun için bir yaşama nedeni olmuştur, hava gibi, su gibi vazgeçilmez bir şey olmuştur, yaşamanın bütün mutluluklarından, olanaklarından alması gereken payını bırakabilir ama şiiri bırakamaz olmuştur, ne han haman, apartman sahibi olmanın düşünü kurmuştur, ne hesabı bilinmez paralar ardında koşmuştur, yalnız toplumun, kişioğlunun yaşama çilesini yüreğinde duymuş gece-gündüz dememiş, uykudurak bilmemiş, okumuş, düşünmüş, düşlemiş, yazmıştır. İşte bu adam bir şairdir, bir sanatçıdır. Toplumdan bir beklediği vardır: O da, saygı görmek, emeğinin değerlendirildiğini görmek, bilinmek. Hep si bot Çünkü sanatçının bütün çabası o içinde yaladığı toplum içindir. Onun mutluluğunu, onun kaygısını dile getirir. Ona yeni ufuklar kazandırmaya uğraşır. Sağır bir toplumda, dört duvar arasında sıkışıp kalmış bir sanatçının da tepkisi olmaz mı? Olur elbet. Bu tepki, o sanatçının ruh yapışma göre de değişir. Neden açıkça söylemiyelim, son yirmi yılın Türk şiirini kuranlar, toplumdan hak ettikleri ilgiyi, değerlendirmeği görememişlerdir. En ünlüsünden en ünsüzüne, en önemlisinden, en önemsizine değin bu böyle. Oysa, son yirmi yılın Türk şiiri ele -güne çıkarabileceğiniz, ö vünerek çıkarabileceğimiz örneklerle, sanatçılarla doludur. Batılı ölçü lerle, batılı düzeye erişen şairlerindi bu son yirmi yılda yetişmiştir, Ama biz neden onlara arka dönmüşüzdür? Kırgın, küskün etmişizdir ? Lisedeki edebiyat derslerinde öğretilenle hayata atılan, bir daha da çoğunlukla kitaba el sürmeyen okur -yazarlar yetişirse bir toplumda, o toplumun şairi, sanatçısı nasıl güler yüzlü, güvenli olabilir? Bu sonucun çeşitli nedenleri var. Ama bunlar üzerinde artık düşünmeli değil miyiz?

Son yirmi yıka Türk şiirini kuranların arasında Salâh Birsel de var. Bilir misiniz Salah Birselin şiirlerini? Birsel 1940 yılından bu yana ilkelerini koymuş, kendine özgü bir şiir dünyası kurmuş bir şairdir. 1937 de şiir yazmaya durmuş. İlk şiiri Gündüz dergisinde yayınlanmış. Adı "Yalnızlık" Hece şiiriyle başlamış işe. Kendisi, bizim evde oturup kahvelerimizi içerken anlattı. Dedi ki:

"1938 sonlarında hecenin, şiiri biteviliğe götürdüğünü gördüm. Bıraktım. 1936 da özgür şiire geçtim. Ama kafiyeyi bırakmamıştım. 1940 da kafiyeyi de bıraktım. Biraz rahatlamıştan, Asıl güçlüğün kandan sonra başladığım gördüm. 1940 yılından sonra yazdığım şiirlerde, şiirden musikiyi de uzaklaştırmaya çalıştım. O zamanlar şu slogandan hareket ediyordum: Edebiyatsız edebiyat yapmak! 1946 da edeblyatsız edebiyat yapmak düşüncesi beni korkutmaya başladı. 1947 de musikinin imkanlarının tekrar gözden geçirdim,İlik çıkış noktamı ortadan kaldırmayacak biçimde, musikiden yararlanmak yolunu tuttum. 1958 de biraz yaşlanmaya başlamıştım. Bu kere de 1940 yılında şiirden sürüp çıkardığım lirizme, herkesin anladığı anlamdaki lirizme yöneldim. Gerçekte İlk şiirlerimden beri izlediğim bir lirizmim vardı benim. Ama bu benim kendime özgü bir lirizmdi."

Salak Birsel şiirlerini raslantılara göre, duyarlığının kendisini sürüklediği yönde, denetlemeden uzak bir bçimde kurmuyor. Kurmamış. Önce, şiirin gerekleri, olanakları üzerinde düşünmüş. Hecenin biteviyeliğinden kurtulunca, karşısına kalıpsız, ölçüsüz bir alan çıkıveriyor. Özgür şiir bu. Belli ölçüleri, kuralları olmıyan bu özgür şiir alanında nasıl kurabilir şiirini? En büyük taklibe düzyazıya düşmekte, Öyleyse önce, özgür şiir alanında, yazacağı şiirin yapışma uygun düşecek, demek istediğini en iyisinden bildirebilecek bir kalıp, bir yapı, bir biçim bulmak gerek. Birsel önce bunu buluyor. Her şiiri için, o şiire uygun düşen bir kalıp, biçim bu. Sonra, şiirinin sözcüklerini bulduğu yapının estetik biçimine uygun düşecek şekilde diziyor, şiirini kuruyor. Şiirin, bir takım yardımcı öğelerden kurtarılarak yalın ve kendi öz gereklerine uygun özgürlüğü içinde evlenebilmesinin koşullarım araştırınca, kendince belli sonuçlara varıyor tabii. Bu Salah Birselin bir yandan sikini, bir yandan da şiirinin düşünce, ilke yönünü beziri»» yor. Gerçekten de, bizde, şiir üzerine düşünen, şiirinin olanakları üzerinde düşünüp yazan çok az kişi vardır. Milyonla şiir yazanın yanın-

da, bir elin parmak sayısından az şiir üzerine düşünen ve yazan adam. İşte Birsel bu ikinci gruptan. Yalnız kendince düşünmekle yetinmiyor, oturup bunları yazıyor da. Bu Salah Birselin şair kişiliğinin yanı sıra bir de denemeci kişiliğini yapıyor. 1952 yılında yayınlanan "Şiirin İlkeleri" adlı kitabı, kendi alanında bizde İlk kitaptır. "Şiirin İlkeleri"ni Salak Birsel şöyle anlattı:

"1940-1960 arası hiç bir edebiyat tarihçisi, hiç bir eleştirmeci tarafından nicelenmiş değildir. Kimin ne yaptığı, kimin ne yapmadığı hiç mi hiç bilinmiyor. Bu yıllar içinde benden aşırılmış bir iki şiirimin, benim aşırdığım şiirler olarak gösterildiğini de gördüm. Bunun Üzerine 1947 de yeni şiir üzerine olan düşüncelerimi açıklamak zorunda kaldım. ;Şiirin İlkeleri bu nedene dayanarak 1947-1952 arasında yazılmıştır."

Salah Birsel, bizde İlk "Günlük" tutan, yayınlayan sanatçıdır da. 1940 dan 1955 e kadar sürdürmüş bu "Günlük" tutmayı. Bunlar zaman zaman çeşitli dergilerde de yayınlanmıştı. Sonradan 1955 yılında "Günlük" adıyla kitap olarak da yayınlandı. "Sen Beni Sev" adlı kitabı da, içinde dört diyalog bulunan bir deneme kitabıdır, önümüzdeki Eylül ayında da "de Yayınları" arasında «Kendinde Konuşmalar" adlı yeni bir deneme kitabı çıkacak. Böylece Salâh Birselin şairliğinin yanı sıra, özellikle şiir üzerine düşünen ve yazan bir denemeci yanı da, keskin çizgileri belirmiş oluyor. Kendisinde 1940 yılından bu yana, şiiri anlama ve kurma yönünden ufak tefek düşünce düzeltmeleri bir yana, önemli bir değişiklik ve ayrılma olmuyor. Birsel şiirinin niteliklerinden ikisini de şöyle açıkladı: "Mümkün olduğu kadar az sözle söylemeye çalışmak. Bir başka nitelik de, şairaneliğe arka dönmüş olmak. Bu niteliği 1940 yılından bu yana yetişmiş başka şairlerde de bulabilirsiniz. Ama buna en bağlı kalan da benim." Sözün burasına gelince, durup şöyle bir baktı bana, sonra güldü: «Konuşmamız tuhaf bir yön almaya başladı" dedi. "Nerdeyse kendimi övmeğe başlıyacağım. Bu ise, benim yapmadığım, daha doğrusu fırsat çıkmadıkça yapmadığım şeydir!" Kendisine fırsatı verdik ama bakmayın siz dediğine sağduyu ölçüsünden gene de çıkmadı! Salâh Birselin İlk şiir kitabı "Dünya İşleri" 1947 de yayınlanmış. Sonra 1955 de "Hacivatın Karısı" geliyor, onu 1960 yılının son ayında çıkan "Ases", hemen bir kaç ay sonra yayınlanan "Kikirikname" takip ediyor. Haziran başında kitap olarak yayınlanacak "Dört Köşeli Üçgen" adlı bir romanı 1958 de Ulus gazetesinde tefrika edilmişti. Nedir bu "Dört Köşeli Üçgen"? Kendisi anlattı bunu: "Bu romanda aydınların sıkıntısını anlatmaya çalıştım. İnsanların, daha doğrusu aydınların bir takım üçgenler içinde yaşadıklarını söyledim. Fakat bu üçgenlerin kimse tarafından bilinmeyen bir dördüncü köşeleri vardı ve bu dördüncü köşelerde oturan kişiler, üçgenlerin içindekilerin! boyuna rahatsız edecek işler çeviriyorlardı. "Dört Köşeli Üçgen" toplumla bağdaşamıyan sanatçının da hikâyesidir. Ama bu hikâyeyi benim bütün şiirlerimde de bulabilirsiniz."

Gerçekten, başta belirttiğim gibi o bağdaşmazlık, alay ve yergi biçiminde Salâh Birselin bütün gürlerinde yer alır.

Salâh Birsel 1919 da Bandırmada doğmuş. Ailesi yedi göbek İzmirli. 6 aylıkken İzmire gelmiş. Babası tüccarmış. İlk ve orta okulu İzmir Saint Joseph Kolejinde okumuş, İzmir Erkek Lisesini bitirmiş, İstanbul Hukukuna yazılmış. İki yıl sonra bırakmış Hukuk öğrenimini. Çeşitli yerlerde memurluk etmiş. Fransızca öğretmenliği yapmış. 1943 lerde bir kitapçı dükkânı da açtığını hatırladım. Sordum. "Ya!" dedi, "Doğru. 1943 de Burkan Arpad, İhsan Devrim bir de ben ABC adlı bir kitabevi açmıştık. Üç kişi dörder bin lira sermaye koymuştuk. Üçümüz birden kitabevinden karnımızı doyuralım dedik. Olmadı tabii. .Sonradan Burhan Arpad ayrıldı, yerine Naci Baysal ortak girdi. İflâsımıza sebep Naci Baysaldır. Gelene gidene o kadar çok kahve ısmarladı ki, bir gün geldi kahveciye parasını veremez olduk, dükkânı kapadık!"

Salâh Birsel, çevrede "sakin adam" olarak bilinir, öyledir de gerçekten. Şiirlerindeki alay, yergi gücü, konuşmalarında da vardır. , Ama çok olağan, ciddî durur, bir biçimine getirir lâfını oturtur. En sevimli yanı da budur zaten. Kitapçılıktan iflas edince soluğu memurlukta almış. Bu arada İstanbul Edebiyat Fakültesinin Felsefe bölümünü bitirmiş. İstanbulda İş Müfettişliği yapmış. İki yıl da Gaziantep, Urfa, Maraş bölgesi iş müfettişi olarak çalışmış» sonra İstanbul özlemi ağır basmış, Edebiyat Fakültesine Kitaplık Müdürü olmuş. Bir yıldan beri Ankarada. Ankaralı şiirsevenler, Salah Birseli sık sık şiir günlerinde dinliyorlar. Ankara Üniversitesi Rektörlüğünde Fransız ca çevirmeni olarak çalışıyor. Ayrıca Türk Dil Kurumu Yönetim Kurulu üyesi ve Yayın Kolu Başkanı. Türk Dili dergisinin, okunur, yararlanılır bir biçime getirilmesinde Salâh Birselin önde gelen emeği var. Türkiyenin en güzel sanat edebiyat dergisini yayınlamayı başardı.

Salâh Birsel bekâr. Görünüşe göre pek de memnun değil bu bekârlıktan. E, ne de olsa yaş lorta bulmuş. Bir aralık "aşkla aran ?" dedim. Birselin dediğine göre kendisine bu konuda en büyük kötülüğü İsmail Habib yapmış. 18-20 yaşlarındayken bir kızı sevmiş. Ama o sıralarda liselerde İsmail Habibin Edebiyat Tarihi okumıyormuş. İsmail Habib bey de Abdülhak Hâmidi çok çapkın olarak tanıtıyormuş. "Kızcağız benim de şair olduğunu—öğrenince, olmaz dedi, senin, kimbilir ne kadar sevgilin vardır. Sen de şair değil misin? Bak Abdülhak Hamide.." Salâh Birselin ilk gençlik yıllarında hep o kitap okunduğu işin "bütün şairler çaplan" olarak bilinirmiş genç kızlarca. "Ben onun kurbanı oldum" diyor, "kimi gözüm tuttuysa şairliğim engel oldu. Başıma iş açan hep İsmail Habib beyin öğrettikleri.."

Şimdi Ankaraya gelmişken, İsmail Habib beyin edebiyat tarihi de okullarda artık okutulmadığına göre, her şairin "dayanılmaz çapkın" olmadığına inanabilecek birisini bulup Birseli baş-göz etmek gerekiyor! Anladığıma göre gönlü esmerlerden yana.

"Marul yemek bir, güzel kadım bol kahvelerde oturmak iki, kendi yazdıklarımı okumak üç.. İşte beğendiklerim!" dedi son olarak...

T İ Y A T R O

Ankara

Suavi Efendi sahnede

Hikâye ve romanlarıyla tanınmış bir imza olan İlhan Tarus, uzun yıllardan beri denediği, bir türlü de ramp ışığına çıkaramadığı, tiyatro eserlerinden birini, belki sonuncusunu, nihayet oynatmıya muvaffak oldu. Bu eser Küçük Tiyatroda mevsimi kapatanı olan "Suavi Efendi" dir.

"Suavi Efendi "yi seyrederken bundan otuz, belki daha da fazla yıl Önce, henüz Şehir Tiyatrosu adını almamış olan eski Darülbedayie ilk tiyatro denemesini getiren, okunmak vaadiyle alınıp kaybedilen tek nusha müsvedde yok olunca, bir gece içinde, eserini yeniden yazan, sonra, otuz yıl boyunca, bütün ilgisizliklere, hattâ dudak büküşlere, küçümsemelere kartı yılmadan, bıkmadan, umutsuzluğa düşmeden piyes yazmıya devam eden inatçı bir delikanlıyı hatırlamamak ve gösterdiği sebata imrenmemek mümkün değildir. Küçük Tiyatroda, geçen haftalar içinde her aksam uzun uzun alkışlanan "Suavi Efendi" o sebatın tatlı meyvasıdır. Bugün saçları ağarmış olan o delikanlı da İlhan Tarus...

"Suavi Efendi", Musahipsadi ile M. Şükrü Erdenin "Genç Osman"ından, Celâl Esatın üçüncü. Selm'i-nin yeniden sahneye konulusundan ve nihayet Orhan Arenanın "Hürrem Sultan"ından sonra biraz da moda olmıya başlar görünen tarihî piyes repertuvarımıza yeni bir Örnek katıyor. Suavi Efendi yüz yıllık tarihi olan Hürriyet mücadelemizin ateşli öncülerinden, Ahdülhamitin istibdadına karşı ayaklanmış ilk düşünür ve yazarlarımızdan biridir. Abdülhamidi tahtından indirip yarine tekrar V. Muratı geçirmek istemiş, hattâ istemekle kalmamış etrafına topladığı birkaç yüz Rumeli muhaciriyle Çıradan sarayım basarak bu emelini gerçekleştirmek isterken Beşiktaş muhafızı Hasan Paşama sopaaıyla can yermiştir. (20 Mayıs 1877).

İlhan Tarusun Ali Şuavi vakasını İnkılâp hareketimizle beraber ele almış olması, bu hareketin getirdiği aydınlık içinde sahneye çıkarması boşuna değildir. Ali Suavinin davranışı ile 27 Mayıs inkılâbını yaratan davranış arasında bir paralel kurmak istiyor. Eserini tanıtma yazısında: "Suavi Efendi sizlere, tarihteki meşelerimizi bugünde görmek, ya da bugünü tarik içine akmış şekliyle seyretmek yeteneğini verecektir. Karşınızdaki şahnede konuşulanlar, hele din İnanışı çevresinde konuşulanlar, taliimiz elverirse, bugün veya yarın

da böylesine bir er kişi tarafından tekrarlanabilir. Hem bu sefer noktası noktasına uygulanmak şartıyla..." demektedir.

Bu noktada, hele Ali Suavi Efendiyi "kitaplarda saygı ile andığımız törenlerle kutladığımız, yüceltip büyüttüğümüz insanlar"dan üstün saymasında İlhan Tarusla birlik olmak kolay değildir. Ali Suavi Efendi, devrine göre ne kadar uyanık, ne kadar ileri düşünceli -bir Fransız madamı alacak kadar ileri düşünceli- ve ne kadar ateşli bir hürriyetçi olursa olsun, yazasın da belirttiği gibi, medreseden yetişme, sarıklı, yani hilafetçi, sosyal, ve politik geleneğe, onu büsbütün yıkamıyacak kadar bağlı bir hürriyetçidir. Onun yapamadığını İttihat ve Terakki meşruriyetçileri yaptılar. Ama gene de büyük bir şey yapılmış olmadı. Asıl yapılacak şeylerin, gerçek kurtuluşun ve gerçek hürriyetin ne olduğunu bize Atatürk anlattı. Onun için Ali Suavi Efendiyi hür düşünceli bir yazar, ilk hürriyet mücahitlerimizden biri olarak saygıyla analım. Ama beş yüz Rumeli muhaciriyle Çıraganı basıp V. Muratı tekrar -ve zorla- tahta çıkarma teşebbüsünü ve bununla memleketi kurtarmak, hürriyete kavuşturmak fikrini Türkiyenin kaderini ve çehresini değiştiren büyük inkılap hareketlerimizle kıyaslamıya lüzum görmeyelim.

Sahnedeki oyun

İlhan Tarus, derli toplu bir kuruluş içinde, Ali Suavi vakasının en hareketli anlarını keskin ve ilgi «ekici hatlarıyla canlandırmıştır. Hareketin karar, hazırlık ve tatbik safhaları Suavi Efendinin evi, "Basiret" idarehanesi ve Çıragan sarayının divanhanesinde geçiyor. Eseri sahneye koymuş olan Haldun Marlalı, bu mekan çokluğu içinde, tarihî havayı ve üslûbu -dekor, kostüm, örf ve adet, konuşma özellikleri gibi çeşitli güçlükleri yenerek- verdi, seyirciye de kuvvetle duyurmıya muvaffak oldu. Birinci perdenin hararetli, hatta gürültülü tartışma ve karar safhasını, ikinci perdenin hâdiselere, gebe olan ve fırtınadan önceki saatleri hatırlatan elektrikli hayasını, üçüncü perdenin çok hareketli baskın sahnesini ve başarıya ulaşamıyan kanlı sonucunu, reji ve oyun bakımından, takdire değer bir itina ile gerçekleştirdi.

Belli başlı rollerden esere adını veren Suavi Efendiyi Orhan Aral -"Aşk ve Barış"taki küçük rolünde meydana koyduğu büyük istidad ve kaabiliyetiyle- yaşından umulmıyacak bir olgunlukla, kusursuz canlandırdı.

"Ayrı Dünyalar"

Bu dünya başka dünya

Molla Mustafada Ferdi Talay, Hafız Nuride Ejder Akışık, -yazar. Hasarı Paşanın bu casusunu seyirciden bile gizlemeğe muvaffak olmuştur-, Haçı Ahmette Ertan Savaşçı. Yedi Sekiz Hasan Paşada İlyas Avcı, güzel kompozisyonlar içinde canlı ve renkli tipler çizdiler.

"Ayrı Dünyalar"

Oda Tiyatrosu -yerli ve yabancı- tasa, ama yeniliği, tazeliği, başkalığı olan piyeslere ayrılalıberi gerçek görevini yapar oldu: Yazar, eser, fikir ve ifade; şekli olarak yeni **bir** takım değerlere sahne ışığına çıkmak fırsatını verdi. Oda Tiyatrosunun küçük salonunu dolduranlar kadar, o küçük sahneye çıkanlar da bundan memnun görünüyorlar.

Oda Tiyatrosunun "Midasın Kuları"ndan sonra sahneye çıkardığı ikinci telif eser, Şahap Sıtkının ilk tiyatro denemesi, **"Ayrı** Dünyalar" adını taşıyor ve, ne yazık ki, yazarının "hikâyemden öteye gidemediğini gösteriyor. "Adam, Adamın Düşüncesi, Kadın, Kadının Düşüncesi" dörtlüsü içinde ezeli Kadın-Erkek mücadelesinin ve bu mücadele etrafında çok söylenmiş, çok işitilmiş fikirlerin tekrarı görülüp dinleniyor. Beş tablo boyunca -her tabloda başka başka dünyaları ve kişileri canlandıran- kadınla erkek, netice itibarıyla hep ayın şeyleri söylemiş oluyorlar. Üstelik tam bir hareketsizlik halinde.. Buna, düşüncelerini temsil eden hayal! ve canlı, görünen vs görünmeyen kişi uzun usun konuşurken düştükleri sessizlik çukuru da katılırsa sanatçıların ne hale gelmiş oldukları kö-

layca tasavvur edilebilir.

sahnedeki oyun

Ayrı Dünyalar"ı Nihat Akçan sahneye koymuştur. Bu sevimli ve zeki sanatçının ilk reji denemesinde, denemeye dayanıksız bir eserle işe girişmiş olması elbette bir talihsizliktir. Ama asıl talihsizlik, Kadını oynayan Gökçen Hıdırın bir robot haline getirilmiş olmasıdır. Hele fon tabloda... Sanatçılara da, emeklerine de, seyirciye de Orhan Velinin Süleyman Efendi için dediği oldu.

"Hayvanat Bahçesi"

Oda Tiyatrosu, bereket versin, temsile Edward Albee'nin "Hayvanat Bahçesi" adlı bir perdelik "avant-garde" piyesiyle bağlıyor ve bu sayede bütün dikkatini harekete getirmiş olan seyirci koltuğuna bağlanıyor...

"Hayvanat Bahçesi" iki kişi -bir ruh hastası ile normal görünen bir insan-arasında geçenler konu edinilerek cinsi komplekslerle sapıklıklar dünyasına tutulan keskin ve cüretli bir ışıktır. Fernando Arrabal'ın daha önce aynı sahnede oynanmış olan "Cephede Piknik"inden sonra "Hayvanat Bahçesi"ni dilimize ve sahnemize kazandıran Altuna, yalnız sade ve akıcı dili için değil, bize böyle yeniliği olan, özü bakımından olduğu kadar sekli bakımından da cazip eserleri tanıttığı için övgüye hak kazanıyor. "Ayrı Dünyalar"ın biteviyeliğe düsen dört kişisine karşılık "Hayvanat Bahçesi" yazarının iki kişisi, bütün bir saat seyirciyi nasıl merak ya heyecan içinde bırakıyor? İşte Edward Albee'nin örnek alınacak ustalığı ve başarısı bundadır.

Sahnedeki oyun

"Hayvanat Bahçesi"ni Asuman Korad, rejisörün varlığını ikide bir lu tırlatarak seyirciyi tedirgin etmeyen bir ölçü içinde, ifadenin bütün gücünü oyuna ve iç yaşamaya vererek sahneye koymuş, çok güzel bir sonuç da almıştır.

Oyuna gelince: Jerry'de Semih Sergen, çok dikkate değer bir kompozisyon gerçekleştirmeğe muvaffak olmuş, şimdiye kadar başardıklarının herhalde en iyisini başarmıştır. Peter'de Muammer Esi ona zıt, ama onun kadar "hasta" kutbu sadeliği, rahatlığı, tabiiliği içinde ustalığı her hareketinde, her repliğinde beliren bir oyunla vermiştir. Eser başarısını biraz da iki sanatçının bu olağanüstü yaratışlarına borçlu olacaktır.

Yanlışlıklar komedyası!

Üçüncü Tiyatroda, çıkarılan son eser, "İkiz Kardeşim David", konusu bakımından Plautus ve Shakespeare'den bu yana tiyatroda çok kullanılmış bir komedi unsurunu, ikiz kardeş benzerliğini, yeni bir şekilde ele alıyor ve seyirciyi de bol bel güldürüyor. Roger Mac Dougall ile Ted Allan'ın-Roy Vickers'in bir hikâyesinden çıkardıkları piyeste-getirdikleri yenilik "Çifte Keramet'lik hikâyesinin uydurma olmasından ibarettir.

Kendisini daima hor gören kaynanasıyla ihtiyar ve hasis amcasına bambaşka bir hüviyetle görünmek ve bir türlü görmek, anlamak istemedikleri meziyetlerini onlara açıkça belli etmek için genç besteci Julien'in giriştiği bu oyun, işe karışan bir cinayet hadisesiyle zaman zaman gerçek bir zabıta piyesi rengini ala râk, kusursuz bir kuruluş İçinde gelişiyor ve bazı psikolojik hakikatleri ortaya çıkararak sonuçlanıyor: İnsanlar peşin hükümleri yüzünden anlamıya çalışmadıkları benzerleri üzerinde çok defa yanlış kanaatlere saplanıyorlar, onları tehlikeli bir aşağılık duygusuna düşürüyorlar, Julien nâzik, kibar ve zeki bir genç, istidatlı bir besteci olduğunu isbat edebilmek, hasis amcasından biraz daha fazla para koparabilmek için mahayyel ikiz kardeşi David'in hüviyetine bürünecek, Ernest amcanın kırk yıl budala yerine koyduğu, alaya aldığı kâtibi Thwaites de, korkak ve pısırık olmadığını isbat etmek için, patronunu -kendisini korusun diye eline verdiği, hattâ nasıl kullanılacağını Öğrettiği tabanca ile- öldürecektir.

Orhan Aydınbaşın tercümesi Gabriel Arout'nun Fransızca adaptasyonundan yapılmıştır ve bunda isabet edilmiştir. Çünkü aslında oldukça yavan bir zabıta piyesinden öteye gitmiyen piyesi, psikolojik nüansları belirterek, cazip bir komedi haline estiren bu adaptasyon olmuştur.

Sahnedeki oyun

Ekmel Hürolu dörtbaşı mâmur rejisi için övmek, gerekiyor. Eserin komik unsurları kadar psikolojik unsurlarını da vuzuhla ortaya koyan, havasını da veren başarılı bir temsil hazırlamıştır.

Başarısının büyük bir kısmım, şüphesiz, eserde rol almış olan sanatçıların renkli, ifadeli ve tesirli oyunlarına borçludur. Edith'de Beyhan Gönenç, kimseye ağız açtırmıyan, güç beğenir, hayli züppe ve "herdem taze" kaynanayı mükemmel canlandırdı. Elsa'da Gülgün Kutlu, kocasını seven, annesiyle amcasının ona reva gördükleri muameleye gerçekten üzülen genç kadını zarif ve duygulu bir oyunla değerlendirdi. Kocası zannederek tatlı bir gece geçirdiği erkeğin kocası değil de ikiz kardeşi David olduğuna inandığı sahnede içine düştüğü dehşet, utançlı telif çok inandırıcıydı. Jullen'de Umran Uzman, iki karakter, iki hüviyet içinde de sevimli kalan ustaca bir kompozisyon gerçekleştirdi ve "Gönül Avcısı" ndakinden geri kalmıyan bir başarıya ulaştı. Evhamlı, cimri ve çıkarına düşkün Ernest Amcada Muammer Esi karakterin bütün özelliklerini tatlı bir ifadeyle veren kusursuz bir tip çizdi. Pısırık ve budala görünüşlü kâtibi Twaites'de Haydar Ozansoy sahne hayatının en başarılı rolünü oynadı. Gordon'da Raik Alnıaçık, burnunun dibindeki şeyleri çok uzaklarda arayan ve mâni olmak istediği cinayet fikrini zihinlere sokan polis tipini, yazarın katmak istediği nükte ve hicvi belirterek canlandırdı.

"İkiz Kardeşim David" kapanan mevsimin en başarılı komedisi olarak hatırlanacaktır.

"Suavi Efendi"den bir sahne

Başveren inkılapçı

Festivaller

Cannes 1961

Genç kadın, kıyıya toplanmış fotoğrafçılar ordusunun sanki hiç farkında değilmişcesine salına salına denizden çıktı, yürüdü. Yürürken, kimseye sezdirmemeye çalışarak, aldığı derin soluk dolgun göğüslerini daha da şişirdiğinden, ani gerilme karşısında -çok önceden bu iş için ayarlanmış- sütyeni kopuverdi ve fotoğrafçılar birbiri arkasına açık göğsün ve genç kadının çeşit çeşit pozlarım aldılar.

Bitirdiğimiz hafta içinde son bulan 1961 Uluslararası Cannes Film Festivalinde geçen hâdise, yeni parlamak İsteyen yıldız adaylarının, dikkati üzerlerine çekebilmek için her yıl başvurdukları klasik oyunun yeni bir versiyonundan başka birşey değildi. Gazete fotoğrafçıları hiçbir şeyden haberli değillermiş gibi deniz kıyısına gelmişler, genç yıldız adayı da yine hiçbir şeyden haberli değilmiş gibi davranarak denizden çıkmış ve hayatının en beylik oyununu oynayarak, sözde bir kaza eseri, sütyenini düşürüvermişti! Ertesi gün ajanslarla, gazetelerin teknik sekreterleri genç yıldız adayının göğüs güzelliğini ortaya koyan resimlerine -vefakâr bir davranışla- en baş köşeyi verdiler ve "Cannes'da yeni bir skandal" ile başlayan, okuyucu oltaya getirici birer resim altı düşendiler. Tabii önemli olan, gazete sekreterlerinin vefakâr davranışı değil, kalın enseli, kırmızı yüzlü ve ağzı pürolu film prodüktörlerinin en küçük parmaklarını oynatmasıydu

Filmler

Bu yılın Cannes Film Festivaline 19 ulus 26 filmle -İtalya ve A. B. D. 4, Fransa 2, geri kalanları birer- katılmıştır. Festival jürisi, geçen yılınkine bakarak daha kaliteli ve değer yargılarına güvenilir kişilerden -sinema oyuncusu Lisolette Pulver (Alman), Pedro Armandariz (Meksikalı), Serge Youtkevich (Rejisör, Rus), Fred Zinnemann (Rejisör, A. B. D.), Jean Giono (Yazar, Fransız), Claude Mauriac (Tenkitçi, Fransız), Edouard Molinaro (Rejisör, Yeni Dalgadan, Fransız). Jean Paulhan (Tiyatro yazan, Fransız), Raoul Ploquin (ID-REC üyesi ve Unifrance Film başkanı, Fransız), Marcel Vertes (Dekoratör, Fransız) ve Blasetti (Rejisör, İtalyan)- kuruluydu.

Festivale festival dışı bir filmle, rejisör Otto Premingerin "Exodus -Yahudi Göçü" ile başlamış ve baş rollerinde Paul Newman, Eva- Marie Saint, Sal Mineo Lee J. Cobb, John Derek ve Ralph Richardson'ın oynadığı renkli ve süper -pana vision film, pek öyle büyük bir ilgiyle karşılanmamıştır. Leon Uris'in, Filistinin İkinci Dünya Savaşından sonraki yeniden kuruluş günlerini hikâye eden aynı adlı romanı, Hoüywood'lu "On"-lardan senaryocu Dalton Trumbo tarafından sinemaya başarıyla aktarılmış, fakat özündeki, buram buram kokan yahudi propagandasından da kurtulamamıştır. "Exodus"un ilgi çekici tek yönü, general Sutherland rolündeki Ralph Richardson ile Dov Landou rolündeki gene Sal Mineo'nun gerçekten başardı oyunlarıdır. Otto Preminger'in filminden sonra A. B. D., biri eski kuşaktan Anatole Litvak ve diğer ikisi gençlerden (Daniel Petrie'ile Irving Kershner) seçilme üç rejisörle daha şansını denemiş, fakat büyük armağan için festivalde herhangi bir söz sahibi olamamıştır.

A. B. D. ni Cannes Festivalinde ilk defa temsil eden bu üç rejisörden yaşlı ve eskimiş Anatole Litvak, bir süreler dünyada epeyi bir yankı uyandırmış kadın romancı Françoise Sagan'ın "Aimez -vous Brahma ?- Brahms'ı Sever misiniz?"in sinema uygulamasıyla katılmıştı. Yaşlanmaya başlamış, yalnız ve iç çöküntüleriyle bunalmış bir kadın (Ingrid Bergman) yine yaşlıca ve eskimiş sevgilisi (Yves Montand) ile çok genç -yarı yaşında- bir delikanlı (Anthony Perkins) arasında geçen hüzünlü bir aşk serüvenini anlatan "Brahms'ı Sever misiniz?", rejisörüne ve Montand ile Bergman gibi hayli usta ve rahat oyuncularına birşey kazandırmadı ama, en iyi erkek oyuncuya verilen "Altın Palmiye"yi genç Anthony Perkins hemen hemen mücadelesiz aldı.

Terazinin öbür kefesi

Hollywood, kaç yıldır Fransanın denediği ve hepsinde de kazançlı çıktığı bir şeyi, yenilerden seçmelerle festivallere katılmayı -bütün istemelerine karşılık- bir türlü gözüne yedirememektedir. Bu yılın Cannes Festivaline iki genç rejisörden film gönderirken, öte yandan da Anatole Litvak ve Otto Preminger gibi eski ustaların eserlerini do «ne olur ne olmaz kabilinden- araya katmıştır. Oyuncularının tamamı zencilerden se çilmiş -yalnız kötü adamı bir beyaz oyuncu canlandırmaktadır- ve yine tamamı zencilerin kendi çevresinde geçen rejisör Danlel Petrie'nin filmi "A Raisin in the Sun-Güneşte Bir Üzüm" de zenci Younger ailesinin günlük yaşayışı ele alınmaktadır. Küçük ve yoksul bir apartman katını

Sophia Loren
En başarılı kadın oyuncu

işgal eden Younger'ler (Sidney Potier, Cladia McNeil ve Stephen Perry) babalarının ölümüyle sigortadan alacakları onbin dolarlık çeki beklemektedirler. Gelecek çek, herşeyi bir sihirbaz eli değmişçesine değiştiriverecektir. Ana, bu para ile beyazlar mahallesinde bir ev almak ve kendi çevresiyle bütün bağlarını koparmak istemekte, oğul ise iki arkadaşıyla birlikte yeni bir ise girişmeyi kurmaktadır. Fakat ana-oğul bir türlü anlaşamazlar. Sonunda çekle gelen parayı ikiye ayırırlar, ana dilediği evi alır, geri kalanla da oğul yeni işine başlamaya koyulur, Ama ortaklar, beklenen oyunu oynayarak, oğulun parasını aldıkları gibi ortadan yok olurlar. Ailede bir kızılca kıyamettir kopar. Çaresiz kaldıkları bir sırada, beyazların mahalleyi güzelleştirme derneği evi satın almayı teklif eder. Tam anlaşma imzalanacağı anda oğul, zencilerin de beyazlar arasında yaşamaya hakkı olduğunu ileri sürerek satışı önler.

"A Raisin in the Sun-Güneşte Bir Üzüm'le genç Dantel Petrie Hollywood sinemasından çok, New York ta karargahlanmış Amerikan "Yenileri "nin yolunda gitmekte, olağan bir hikâyeyi yine olağan kişiler ve çevrede canlandırarak ırk ayrılıklarına karşı payına düşeni yapmaktadır.

Dördüncü ve son A. B. D. filmi.

prodüktörlüğünü oyuncu Don Murray'ın ve rejisörlüğünü de; yenilerden Irving Kershner'in yaptığı "The Hoodlum Priest-Sokak Papazı"dır ve prodüktör-oyuncu'sundan başka kadrosunda bilinmiş, tek **kimse** yoktur. "The Hoodlum **Priest" bi**r sokak papazı (Don Murray) ile yine bir sokak serserisi Billy Jackson'uı (Keir Dullea) birleşik serüvenleridir ve film stüdyo dışı gerçek yerlerde çekilmiştir.

Operatörlük, montajcılık ve televizyon dokümanterciliğinden sinemaya geçen Irving Kershner, hikayesinin geçtiği çevreyi **doğal** yönleriyle ve Amerikan sinemasında ender rastlanan bir gözlemcilik başarısiyle vermektedir. Rejisörünün bu gerçekçi başarısıyla prodüktörünün iyi niyeti, sonunda, "The Hoodlum Priesfe Uluslararası Katolik Ofisinin bilinci Armağanını kazandırmıştır.

İki ülke, sekiz film

Festivalin kuvvet gösterisine çıkan Ulusları -dörder filmle- Fransa ve ltalyaydı. Fransa **bir** konulu ve bir uzun metrajlı dokümanter (Henri Colpi'den "Une Aussi Longue Absence-Bunca Uzun bir **Ayrılıkta"** ile Pierre-Dominique Gaisse'den "Le Ciel la Boue") ve ayrıca iki kısa metrajlı dokümanter, İtalya **ise** dördü de konulu ve uzun metraj (Vittorio De Sica'mn La Ciociara-Çarıklı Kadın'ı, Ren'e Clement'nin "Che **gioiâ** vivere -Hayat Oyunu", Valerio Zurlini'nin *"La.* Bagazza con la valigia- Bavullu Kız"ı ve Mauro Bolognini'nin "La viaccia"sı) ile festivalde ülkelerini temsil etmekteydiler.

Senaryosu Marguerite Duras **ile** Gerard Jarlot tarafından yazılan ve **baş** rollerinde Allda Valli fle Georges Wilson'ın oynadıkları **"Une** Aussi longue Absence-Bunca Uzun **Bir** Ayrılıkta", Âlain Resnais'nin," "Hiroshima Mon Amour-Hiroshima, Aşkım" ile "L'Annee derniere a Marienbad-Marieribad'dâ *Geçen* Yıl" filmlerinde rejisör yardımcılığı ve montajcılık yapan Henri Colpi'nin ilk konulu ve uzun metrajlı **filmidir.** "Bunca Uzun Bir Ayrılıkta" **iki** kişilik bir hikâyedir ve Valli Be Wilson'ın iyi oyunlarından olduğu kadar, Od usta senaryocusundan da kuvvet almaktadır. Küçük bir köyde savaştan bu yana bir kahvehane işleten Valli, günlerden bir gün köye çıkagelen biri serseriyi savaşta öldü bilinen kocası sanır. Hafızasını kaybeden serseri kimseyi tanımamaktadır. Valli bıkıp usanmadan, erkeğin kayıp hafızasını uyandırmaya çalışır fakat sonunda bütün Ümidini kaybederek serseriyi sahtekarlıkla suçlandırır. Jüri, Colpi'nin filmini İspanya adına festivale katılan **Luis Bunuel'in** "Viridiana"sı ile birlikte **birinci** armağan Altın **Palmiye ile** değerlendirmiştir.

İtalyanın kozları

Uzun bir ayrılıktan sonra sinemaya dönen Vittorio De Sica, Fransız Rene Clement, gençlerden Zurlini ve Bolognini'nin filmleri, İtalya için festivalin büyük kozları biliniyorlardı. De Sica, romancı Alberto Moravia'dan sinemaya aktardığı "La Ciociara"da Yeni Gerçekçiliğe bıraktığı yerden başlayarak 1943 savaş günlerinin acı gerçeklerine eğilmektedir. Köyünü terkedip Romaya yerleşerek bir bakkal dükkanı işleten Cesira (Sophia Loren) dul kaldıktan sonra herşeyini ondördündeki kızı Rosetta'ya (Eleonora Brown) bağlamıştır. Savaşın hızını arttırdığı sıralarda kızım da yanına alarak köyüne dönmek üzere yola çıkar. Yolda Michel (Jean-Paul Belmondo) adlı ülkücü bir aydına rastlarlar, ana-kız Michel'e içten bağlanırlar. Fakat ricat eden Alman askerleri Michel'i alır götürür ler. Cesira ile kızı, müttefik çıkarmaları sırasında kilisede saklanmakta iken Faslı askerlerin tecavüzüne uğrarlar, hadise ana ile kızın arasını açar. Ancak Michel'in ölümü, İki kadını birbirine yaklaştıracaktır. İriyarı, kocaman ayaklı ve büyük ağızlı Sophia Loren, De Sica'nın elinde beklenmedik bir *tiyim* vermekte ve dolayısıyla da festivalin en beşerin kadın armağanını "La Ciociara" ile tartışmasız almaktadır. *

İtalyanın Öbür festival filmlerinden Clement'nin "Che gioia vivere -Hayat Oyunu"nun konusu, 1920'lerin İtalyasını anlatmaktadır. Askerlik hizmetini Romada yaktıktan sonra köyüne dönmek istemeyen Ulysse (Alain Delon), elli liret ücretle faşist partisine girerek faşist aleyhtarı beyanname basıp dağıtanları takiple görevlendirilir, İz süren Ulysse, matbaacı Olinto'nun (Gino Cervi) kızına (Barbara Laas) aşık olur. Kendini kahraman olarak aileye yutturur. O sırada Romada yapılan uluslararası silâhsızlanma konferansı dolayısıyla bütün anarşistleri polis toplar, arada Ulysse ile sevgilisi kaçarlar. Senaryosunu Benvenute ile Bernardini'nin yazdıkları Clement'nin filmi, öbür filmlerin yanısıra çizgiyi aşan bir başarı kazanamamıştır. Daha gençlerden Zurlini'nin "La Bagazza con la vallgia-Bavullu Kız"ı ve Bolognini'nin "La viaccia"sı da ilgiyi Üzerine çekemeyen talihsiz filmlerdir. Fakat dört kaliteli rejisörün çizgiyi rahatlıkla aşmış dört iyi filmiyle festivale katılan İtalyanın, festivalce jüri özel armağanıyla ayrıca gönlü hoş edilmiştir.

öbür ulusların filmleri

Yenilerle eskilerin suyun yüzüne çıkardıkları çekişmeleriyle savaş meydanına döndürdükleri İngiliz sineması, bu yıl orta kuşaktan Guy Green'in "Tha Mark-Damga"sıyla festivale katılmıştır. Hikâye Jim Fuller'in (Sltuart Whitman) cinsel davranışları ve küçük kızlara karşı yenilmez tutkusu üzerine kurulmuştur. Jim sadik bir olayın suçlusu olarak hapse girer, çıkar, bir doktor arkadaşı (Rod Stteiger) kendisine iş bulur ve Ruth (Marla Schell) ile tanıştırır. Fakat Ur gazetede Jimln geçmişteki serüvenleri yayınlanınca Ruth, Jim'le bağını koparır. Delikanlı toplumun kini karşısında kendisini yapayalnız ve çaresiz bulur.

Orta kıratta bir oyan, ve rejili "The Mark-Damga", daha ilk günlerde İngilterenin festivale katılmış olmak için katılmış olduğunu ortaya koymuştur.

Büyük armağanı Henri Colpi'nin "Bunca Uzun Bir Aynlıkta"şı ile birlikte kazanan Luis Bunuel'in, Meksika dönüşü anavatanında yaptığı "Viridiana"sı, rahibe olmak isteyen bir gençkızla kötü niyetli amcasının karşılıklı serüvenlerini hikâye eden harcıalem bir konuyu işlemektedir. Bütün ustalık, sinemanın sayılılarından Bunuel'in omuzlarına yüklenmiştir. Bunuel, jürinin büyük armağanının dışında, Sinema Yazarları Derneğinin özel armağanını da yine bir filmiyle kazanmıştır.

En iyi reji armağanı Dovjenko'nun karısı Youlia Solntseva'mn Tolstoy'un "Kazaklar" adlı romanından yine Dovjenko'nun senaryosuna dayanarak sinemaya aktardığı "Kazaklar"a (Rus), tenkitçiler armağanı M. Maguca'nın Tuzaktaki El" (Arjatin) ile Jean Rouch'nun "Bir Yazın Hikayesi" ne (Fransız), yeni ve bu yıl verilmeye başlanan Gary Cooper Armağanı "Güneşte Bir Üzüm"e (A. B. D.), en iyi film için Jüri özel armağanı Jerzy Kawalerowicz'in "Meleklerin Jeanne Annesi"ne (Polonya), kısa, metrajlılarda birinci armağan Carlos Vilardebo'nun "Küçük Kaşık'ına, Özel armağan Gyula Makssyx'nin "Düello"suna, Gençliği uyaran filmler armağanı ise, "Ayşe" adlı Tunus filmi ile Birleşmiş Milletler adına çevrilen "Güneş Çocukları" adlı filmlere verilmiştir.

SPOR

Futbol

İmtihan günü

Fenerbahçeliler de, Galatasaraylılar da 25 Haziranı bekliyor. Bu, takımların kader mücadelesine girişecekleri, bir yıllık emeklerinin sonucunu alacakları tarihtir. O gün İstanbul Mithatpaşa stadında yapılacak maç sonunda, iki güzide takımdan biri milli lig şampiyonu olarak taraftarlarının tezahüratı arasında "şeref turu" yapacak, diğeri ise kaybetmenin üzüntüsü içinde çıkış tüneline yönelecektir. 25 Haziran tarihi bu bakımdan önemlidir. Daha doğrusu iki takımın idarecileri ve sporcuları, bağlı bulundukları kitlelere bir yılın hesabını vereceklerdir. Çünkü, şampiyonluk iki takım idarecileri için manevi olduğu.. kadar maddi bir değer de taşımaktadır. Şampiyonluk için yüzbinlerce lira borçlanan idare heyetleri, kongrelerinde ancak şampiyonlukla tasvip edileceklerdir.

Şampiyonluk mücadelesinde iki takımın da iki maçı kalmıştır. Galatarasay ve Fenerbahçe, final maçından önce cumartesi günü, milli ligin aynı rengi taşıyan takımlarından İstanbulspor ve Beykoz ile karşılaşacaklardır. Şu anda Fenerbahçe, Galatasaraydan bir puan ileri bulunmaktadır. Fenerbahçenin Beykoz ile, Galatasarayın da İstanbulspor ile yapacakları maçlarda, puan kaybetmedikleri takdirde, Fenerbahçe şampiyonluk maçına avantajlı olarak çıkacaklar. Ancak, iki sarı-siyahlı takım da şampiyonluk adayları için büyük birer tehlike teşkil etmektedir.

Bir mücadele bitti

Geçen hafta pazar günü Cihat Ergunun maçın sonunu ilan eden düdüğü, Alsancak stadında bulunan binlerce seyircinin üzüntüsünü arttırdı. Ağlayanlar çoğunluğu teşkil ediyordu. Bir kaç yıl önceyi düşünüyorlardı. Takımlarım daima şampiyonluk için mücadele ederken görmüşlerdi. Halbuki şimdi, onbir siyah-beyaz formalı futbolcu göz yaşları içinde sahayı terkediyordu. Haftalar öncesi beliren tehlike gerçekleşmişti.

İzmir futbolu denilince, sporla ilgili herkes Altayı düşünür. Altay kuvvetli bir takımdır, centilmendir, İzmirin her zaman en iyi temsilcisi olmuştur. Aynı zamanda bir ocaktır. Türk futbolüne kazandırdığı kıymetler sayısız, İzmire kazandırdığı başarılar sonsuzdur. Siyah-beyazlı klübü İzmirde sevmeyen yoktur. İşte üzüntüler de bu yöndendir. Elli yıllık bir maziye sahip, Îzmirin en ünlü takımı, Göztepe yenilgisi ile baraj maçlarına katılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Şöhretli Altay, Bursada küme düşmemek İçin mücadele edecektir.

Altayın baraj maçlarına kalması, bütün Altaylıları ayaklandırdı. Siyah-beyazlı takımın bağlıları, idare heyetinin klüple gerektiği kadar ilgilenmediği kanaatindeydiler. Çünkü, eldeki elemanlarla Altayın küme düşmemesi gerekirdi. Geçen yılın kadrosuna Varol, Erkan, Osman, Kâmuran gibi kıymetli futbolcular eklenmiş, Altay lige iddialı olarak başlamıştı. Yedek oyuncu bakımından bile diğer İzmir takımlarından üstündü. Üstelik Demirsporun başarılı antrenörü Turbeky ile de anlaşılmıştı. Fakat bütün çalışmalar netice vermedi, Altay sonuçta baraja kaldı.

Altay takımı sezon başında

Bir puan

Altayın baraja kalmasında idarecilerin başarısızlığı kadar, hatalarının da rolü büyüktü. Çünkü bir puan Altayı baraj hattına sokmayacak, gelecek yılı düşündürecekti. Altay, 1960-1961 milli ligindeki ilk maçında Altınordu ile 0-0 berabere kalmış, şimdi Galatasarayda oynayan Ayhan oynatıldığı için, federasyon tarafından hükmen yenik sayılmıştı. Halbuki, Altay bu olayda haklıydı. Fakat haklının hakkım araması gerekirdi. Ayhan, sene başında Galatasaray ile Altay arasında anlaşmazlığa sebep olmuş, bu anlaşmazlığı çözmek için talimatnameler kafi gelmemişti. Aylarca süren anlaşmazlık, bir açık arttırma ve açıkgözlük sonucu bitmiş, federasyon, Galatasaray camiasına karşı haklı görünmek amacıyla bu açıkgözlüğü ve açık arttırmayı kabul etmek zorunda kalmıştı.

Altayın Altınorduya hükmen yenilmesinin sebebi, federasyonun dahi önce Altaylı olarak kabul ettiği Aynanın oynatılmasıdır. Ayhan, Altay klübünde öğrenci lisansı ile oynuyordu, transfer ayında Galatasaraya geçmek için müracaatta bulunmuştu. Ancak, Altaylı idarecilerin ısrarı ile bir gün İzmire döndü, Altınordu maçında oynadı. Altay idarecileri öğrenci lisansım vize ettirdikleri İçin Ayhanı oynatmışlardı. Okulu, Aynanın öğrenciliğini bildirmiş, İzmir Bölge Müdürlüğü de Aynanın lisansım vize etmişti. Halbuki Ayhan öğrenci değildi, okulundan ayrılmıştı. Fakat suçlu herhalde Altay olamazdı. Altaylı idareciler bir sahtekârlık' yapmamışlardı. Okuldan aldıkları belge ve İzmir Bölge Müdürlüğünün vizesi nizamnameye uygundu. Buna rağmen Faik Gökay federasyonu Altayı hükmen yenik saydı.

Kendilerine güvenen Altaylı idareciler ise buna itiraz etmek lüzumunu hissetmediler. Ama, şimdi bir puan Altayı tehlikeye sürüklemektedir. Artık İş işten geçmiştir. Altayın hiçbir yere müracaat hakkı kalmamıştır.. Aynı zamanda, Altaya şimdi bir hak tanımak, haftalarca mücadeleye atılmış olan takımlardan birinin hakkını çiğnemek olacaktır. Çünkü bir PTT, bir Göztepe, bir Karşıyaka ölüm kalım mücadelesine girişmişler, haftaları büyük bir heyecan içinde geçirmişlerdir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse federasyonun, Faik Gökayın başkanlığı sırasında alınmış olan kararı düzeltmesi için bir tek yol vardır: Milli ligin 20 takım olarak kalması!..

AKŞAM

7 den 70 e kadar herkesin gazetesi

TEKEL
YÜKSEK VASIFLI
BUZBAĞ
KALEBAĞ
NARBAĞ
ÇUBUK
ŞARAPLARI

Yahya Kemal Beyatlı Diyorki
Sek
ve
Dömisek
Vermut
SEK
KAVAKLIDERE
Biz veda etmek üzreyiz kedere
Getir ahbaba bir KAVAKLIDERE